

KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ:

TÜRKİYE ÖRNEĞİ

Emrah SARITAŞ

Yüksek Lisans Tezi

İktisat Anabilim Dalı

Danışman: Prof. Dr. Murat ÇETİN

2020

T.C.
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KÜRESELLEŞME VE EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİ: TÜRKİYE
ÖRNEĞİ

Emrah SARITAŞ

İKTİSAT ANABİLİM DALI
DANIŞMAN: Prof. Dr. Murat ÇETİN

TEKİRDAĞ-2020
Her hakkı saklıdır.

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Yüksek Lisans Tezinin bütün aşamalarında bilimsel etiğe ve akademik kurallara riayet ettiğimi, çalışmada doğrudan veya dolaylı olarak kullandığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, yazımda enstitü yazım kılavuzuna uygun davrandığımı taahhüt ederim.

27/01/ 2021

Emrah SARITAŞ

T.C
TEKİRDAĞ NAMIK KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

Emrah SARITAŞ tarafından hazırlanan “Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği” konulu Yüksek Lisans Tezinin Sınavı, Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği uyarınca 27/01/2021 günü saat 10.00’da yapılmış olup, tezin kabul edilmesine OYBİRLİĞİ/OYÇOKLUĞU ile karar verilmiştir.

Jüri Başkanı:	Prof. Dr. Murat ÇETİN	Kanaat: Başarılı	İmza:
Üye:	Prof. Dr. E. Recep ERBAY	Kanaat: Başarılı	İmza:
Üye:	Prof. Dr. Ahmet ATAKİŞİ	Kanaat: Başarılı	İmza:

Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu adına

...../...../20

Dr. Öğr. Üyesi Ali Faruk AÇIKGÖZ

Enstitü Müdürü

ÖZET

Kurum, Enstitü	: Tekirdağ Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
ABD	: İktisat Anabilim Dalı
Tez Başlığı	: Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği
Tez Yazarı	: Emrah SARITAŞ
Tez Danışmanı	: Prof. Dr. Murat ÇETİN
Tez Türü, Yılı	: Yüksek Lisans Tezi, 2020
Sayfa Sayısı	: 89

Bu tez çalışmasının temel amacı, küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi teorik ve ampirik olarak araştırmaktır. Ampirik açıdan bakıldığında; küreselleşme ve ekonomik büyüme ilişkisi Türkiye ekonomisi bağlamında 1987-2018 döneminde zaman serisi analizi kullanılarak analiz edilmektedir. Küreselleşmenin yanı sıra enerji tüketimi, sabit sermaye yatırımları ve teknolojik yenilikler ekonomik büyümenin diğer belirleyicileri olarak büyüme modeline dahil edilmişlerdir. İlk olarak; değişkenlerin birim kök özellikleri Vogelsang-Perron tek kırılmalı birim kök testi ile araştırılmaktadır. İkinci olarak; değişkenler arasında bir uzun dönem ilişkisinin varlığı ARDL sınır testi ile incelenmektedir. Üçüncü olarak; uzun dönem katsayıları ARDL, DOLS, FMOLS ve CCR yaklaşımlarıyla tahmin edilmektedir. Son olarak; değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin analizinde Toda-Yamamoto testi kullanılmaktadır. Ekonometrik analizlerden elde edilen sonuçlar uzun dönemde küreselleşmenin ekonomik büyümeyi zayıflattığı yönündedir. Bu durum önemli politika önerilerinin sunulmasına imkan tanımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Küreselleşme, Ekonomik Büyüme, ARDL Sınır Testi, Nedensellik, Türkiye.

ABSTRACT

Institution, Institute : Tekirdağ Namık Kemal University, Institute of
Social Sciences
Department : Department of Economics
Thesis Title : The Relationship between Globalization and
Economic Growth: The Case of Turkey
Thesis Author : Emrah SARITAŞ
Thesis Advisor : Prof. Dr. Murat ÇETİN
Type of Thesis/Year : MA Thesis, 2020
Thesis Total Number of : 89
Pages

The aim of this thesis is to investigate the link between globalization and economic growth theoretically and empirically. As seen empirically, the globalization-economic growth relationship is analysed in case of Turkey over the period of 1987-2018 by using a time-series analysis. Fixed capital and technological innovations are included in economic growth model as additional determinants of economic growth. Firstly, the unit root properties of variables are examined by Vogelsang-Perron one structural break. Secondly, the presence of long run relationship between the variables is investigated through the ARDL bounds test. Thirdly, the long run parameters of variables is estimated by the ARDL, DOLS, FMOLS and CCR approaches. Finally, the Toda-Yamamoto causality test is used to analyze the causal linkages between the variables. The findings obtained from the econometric analyses indicate that globalization decreases economic growth in the long run. This enables to present important policy recommendations.

Keywords: Globalization, Economic Growth, ARDL Bounds Test, Causality, Turkey

ÖNSÖZ

Tez çalışmasının her aşamasında bana her türlü desteği veren ve yardımlarını eksik etmeyen her türlü akademik bilgisini paylaşan danışmanım sayın Prof. Dr. Murat ÇETİN' e sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca tez jürisinde yer alan Prof. Dr. Ertuğrul Recep ERBAY ve Prof. Dr. Ahmet ATAKİŞİ hocalarıma şükranlarımı sunarım.

İÇİNDEKİLER

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ.....	i
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT.....	iiiv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	viii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
1. KÜRESELLEŞME OLGUSU, BELİRLEYİCİLERİ VE ETKİLERİ. 2	
1.1. Küreselleşme Olgusu.	2
1.2. Küreselleşmenin Çeşitleri.....	5
1.2.1. Ekonomik Küreselleşme.....	5
1.2.2. Finansal Küreselleşme.....	6
1.2.3. Ticaretin Küreselleşmesi.....	10
1.2.4. Kültürel Küreselleşme.....	12
1.2.5. Politik Küreselleşme.....	14
1.3. Küreselleşmenin Temel Belirleyicileri.....	15
1.3.1. Ekonomik Faktörler.....	16
1.3.2. Teknolojik Faktörler.....	18
1.3.3. İdeolojik Faktörler.....	21
1.4. Küreselleşmenin Etkileri.....	23
1.4.1. Ekonomik Etki.....	23
1.4.2. Sosyal-Kültürel Etkiler.....	26
1.4.3. Çevresel Etkiler.....	30
1.4.4. Mekansal Etki.....	32
1.5. Küreselleşme ve Uluslararası Kurumlar.....	34
1.5.1. IMF.....	36
1.5.2. Dünya Bankası.....	37
1.5.3. Dünya Ticaret Örgütü.....	38

2. KÜRESELLEŞME VE BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE TEMEL TEORİLER VE LİTERATÜR.....	40
2.1. Temel Hipotez ve Teoriler.....	40
2.1.1. Smith'in Büyüme Teorisi.....	40
2.1.2. Thomas Robert Malthus Büyüme Teorisi.....	42
2.1.3. David Ricardo'nun Büyüme Teorisi.....	43
2.1.4. Marx'ın Büyüme Teorisi.....	43
2.1.5. Schumpeter'in Büyüme Teorisi.....	44
2.1.6. Keynes'in Büyüme Teorisi.....	45
2.1.7. Harrod-Domar Büyüme Teorisi.....	47
2.1.8. Solow Neo-Klasik Büyüme Teorisi.....	48
2.2. Literatür Taraması.....	50
2.2.1. Ulusal Alanda Yapılmış Çalışmalar.....	50
2.2.2. Uluslararası Alanda Yapılmış Çalışmalar.....	56
3. KÜRESELLEŞME VE BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TÜRKİYE İÇİN AMPİRİK ANALİZİ.....	63
3.1. Ampirik Analizin Amacı ve Önemi.....	63
3.2. Ampirik Model ve Veri Seti.....	43
3.3. Ekonometrik Model.....	64
3.3.1. Vogelsang-Perron Birim Kök Testi.....	65
3.3.2. ARDL Sınır Testi Eşbütünleşme Yaklaşımı.....	45
3.3.3. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi.....	66
3.4. Ampirik Bulgular	67
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA.....	78

TABLULAR LİSTESİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1	: Finansal Serbestleşme Yılları	7
Tablo 2	: Ülkelerin Ticari Olarak Serbestleştiği Yıllar	10
Tablo 3	: Korelasyon Matrixi	67
Tablo 4	: Vogelsang-Perron Test Sonuçları	71
Tablo 5	: VAR Gecikme Uzunluğu Belirleme	71
Tablo 6	: Sınır Testi Eşbütünleşme Sonuçları	72
Tablo 7	: ARDL Modeli Tahmin Sonuçları	73
Tablo 8	: Uzun Dönem Tahmin Sonuçları	74
Tablo 9	: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları	75

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1	: Finansal Sektörü Kısıtlama Altında Olan Ülke Ekonomilerinde Reform Sıralaması (1973 Yılı)	10
Şekil 2	: CUSUM Test Sonucu	73
Şekil 3	: CUSUM ² Test Sonucu	74

KISALTMALAR

IMF : Uluslararası Para Fonu

WTO : Dünya Ticaret Örgütü

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Programları

GSYİH : Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

GSMH : Gayri Safi Milli Hasıla

WBG : Dünya Bankası Grubu

GATT : Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması

OECD : Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü

İMKB : İstanbul Menkul Kıymetler Borsası

WDI : Dünya Veri Göstergesi

KOF : Küreselleşme İndeksi

GİRİŞ

Ekonomik büyüme uzun zamandır ekonomi politikasının merkezi bir makroekonomik hedefi olarak görülmekte ve bu nedenle yıllar içinde bu hedefin nasıl başarılı bir şekilde gerçekleştirildiğini açıklamak için önemli araştırmalar gerçekleştirilmiştir. 1980'lerin başında 'küreselleşme' terimi kullanılmasına rağmen, tarihsel kökleri derinlere iner. Son on yılda, küreselleşme politik ekonomide sıkça kullanılan bir kelime haline geldi ancak şimdiye kadar bunun tek bir tanımı üzerinde fikir birliği bulunmamaktadır.

Küreselleşme yeni bir görünüme sahip eski bir olgudur ve genellikle uluslar arasındaki küresel bağlantıların genişlemesi olarak tanımlanmaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programları (UNDP) küreselleşme kavramını “20. yüzyılın son on yılında baskın bir güç olan küreselleşme, uluslar, ekonomiler ve insanlar arasında yeni bir etkileşim dönemini şekillendirdiğini ve ekonomide, teknolojiye, kültürde ve yönetişimde ulusal sınırlar ötesindeki insanlar arasındaki temasları artırdığını vurgulamaktadır”. Küreselleşme, farklı ulusların insanları, şirketleri ve hükümetleri arasındaki etkileşimin ve entegrasyonun hızlanması ve yoğunlaştırılmasıdır. Günümüzde küreselleşme, ekonomik, politik ve sosyal alanlar gibi birçok alanı kapsadığı için çok boyutlu bir kavram olarak ortaya çıkmaktadır.

“Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği” isimli bu tez çalışması küreselleşmenin ekonomik büyüme ile olan ilişkisini araştırmaktadır. Bu bağlamda birinci bölümde, küreselleşme olgusunun tanımlanması, belirleyicileri ve etkileri üzerinde durulmaktadır. İkinci bölümde, küreselleşme ile ekonomik büyüme ilişkisine yönelik teoriler incelenmekte ve ekonometrik literatür taraması yapılmaktadır. Son bölümde ise küreselleşme-ekonomik büyüme ilişkisi ampirik olarak Türkiye ekonomisi örneğinde 1987-2018 döneminde analiz edilmektedir. Burada birim kök analizi, eşbütünlük analizi, uzun dönem analizi ve nedensellik analizi gerçekleştirilmektedir.

1. KÜRESELLEŞME OLGUSU, BELİRLEYİCİLERİ VE ETKİLERİ

1.1. Küreselleşme Olgusu

Küreselleşme ile ilgili kesin ve tam tanımlama yapmak zor olsa da çeşitli şekillerde ifade edilebilmektedir. Küreselleşme olgusunda sermaye, mal ve hizmetlerin hareketliliğinin artması neticesinde uluslararası ekonomik entegrasyon ve dünyadaki diğer ülkelerin piyasalarına dahil olma söz konusu olmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme kavramı yabancı ülkelerdeki farklı devlet ve toplumlar arasında iletişimin artması ve ülkelerin birbirine bağımlı hale gelmesi şeklinde tanımlanabilmektedir (Kıvılcım, 2013: 221).

Jackson (2016)'a göre en geniş kapsamda, küreselleşme, büyük ölçüde yerel, ulusal ve bölgesel sınırlar boyunca insanların, fikirlerin ve kaynakların kültürel, politik, ekonomik ve teknolojik karışımından oluşan bir süreçtir. 20. yüzyılın sonlarında, 21. yüzyılın başlarında yoğunluk ve ölçekte artış göstermiştir. Bununla birlikte, sosyal ve kültürel çerçevelerden küresel politik-ekonomik sistemlere kadar, ortaya çıktığı kesin zaman periyodu hakkında genel bir fikir birliği bulunmamaktadır. İnsan toplulukları ve dünya üzerindeki etkisinin çoğunlukla iyi mi yoksa çoğunlukla kötü olarak mı algılanması gerektiği konusunda çelişen sorular ortaya çıkmaktadır.

Anodyne terimiyle, küreselleşme, artan ekonomik entegrasyon, iletişim alışverişi, kültürel yayılma ve seyahat yoluyla ulusların, işletmelerin ve insanların dünya çapında gittikçe birbirine bağlı oldukları bir süreci tanımlamaktadır (Labonté, 2018: 1).

Bartelson (2000), yaptığı çalışmada küreselleşme kavramını çeşitli açılarla incelemektedir. Aktarım olarak küreselleşmenin en yaygın tanımının birimler arasında yaşanan değiş tokuş olduğunu ifade etmektedir. Bu tanıma göre birimler arasında gelişen küreselleşme içten içe gerçekleşmektedir. Bu yaklaşıma örnek olarak politik ekonomi ve girişimcinin uluslararasılaşması verilmektedir. Yoğunlaşan rekabet nedeniyle, bireysel firmalar üretim ve satışlarını kademeli olarak uluslararası hale getirmektedirler ve böylece giderek daha fazla bölgesel olarak faaliyet

göstermektedirler. Dönüşüm olarak küreselleşme, birimler yerine sistem düzeyinde gerçekleşen bir dönüşüm sürecidir.

Küreselleşme, farklı boyutlardaki sistemik değişkenler ve o sistemin sektörleri arasındaki etkileşimin sonucu olarak birimlerin daha üstünde gerçekleşmektedir. Bu tanım gereği dışarıda gerçekleşen çok boyutlu bir süreci ifade eden küreselleşme birimleri içerdiği ölçüde, sistemik süreçler ve kuvvetleri de içermektedir. Aşkınlık olarak küreselleşme kavramında ise belirli sektörler ve tekil boyutlara indirgenmemektedir. Bu süreç dünyayı tamamen özgürleşmeye açmaktadır.

Ekonomik, politik, teknolojik, kültürel ve sosyal gelişmelerin etkileşimiyle oluşan küreselleşme süreci, günümüzde yoğun bir şekilde, akademik ve politik tartışmalarda, dikkatle üzerinde durulan, araştırılan ve analiz edilen kavramlardan biri olmuştur. Yaşadığımız dünyada ekonomiler ve kültürler arası sınırlar esnekleşmiş, pek çok alanda meydana gelen inovasyon uluslararası etkileşimi arttırmıştır. Tüm bu yenilikler ile ekonominin yapılanması, sosyolojik, kültürel, teknolojik ve ekonomik küreselleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bilhassa son yirmi beş yıl içerisinde yaşanan büyük değişim ve gelişmeler, ulaşım, iletişim gibi alanlarda hızla ilerlemeye neden olmuş, bunun sonucunda yeni arayışlar ile yaklaşımlar oluşmuştur. Daha çok yirminci yüzyılda yaşanan bu gelişmeler, toplumların yaşam tarzları, alışkanlıklar ve ihtiyaçları üzerinde büyük farklılıklar yaratmıştır. Tüm bunlar küreselleşme sürecinin yoğunluk kazanmasına neden olmuştur (Çelik, 2012: 58).

Küreselleşme, Batı Avrupa'da ortaya çıkan modernliğin bir sonucu olarak görülmekte ve 'Batılılaşma' yaklaşımını ima edildiği için birçok eleştiri ortaya çıkmaktadır. Bazı eleştirmenler, küreselleşmenin Amerika'nın keşfi kadar eskiye dayandığını ileri sürmektedir. Bu zaman çerçevesinde, bu keşif küreselleşmenin ilk uyarıcısı olarak görülmekte, sonrasında da 19. yüzyılda dünyayı kapsayan ulaşım ve iletişimin yaygınlaşması, uluslararası ekonomi ve kültürlerin daha yakın hale gelmesi bu sürecin destekçisi olarak ifade edilmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi, Doğu ve Batı Almanya'nın 1990'da yeniden birleşmesiyle, fiziksel ve sembolik duvarların yarı saydam hale gelmesi küreselleşmeyi hızlandırmıştır (Pooch, 2016: 17).

1980'li yıllardan bu yana dünya ekonomisinde yaşanan gelişmeler, küreselleşme kavramının sosyal bilimcilerin ilgi alanı olmasına ve çalışmaların yoğunluklu olarak bu alana çekilmesine neden olmuştur. 1991'de Sovyetler Birliği dağılmış, 1994'te Avrupa Birliği'nin ilanı yapılmıştır. 1990'lı yıllarda meydana gelen bu olaylar haberleşme ve iletişim alanlarında devrimler oluşturmuş, bu da küreselleşme kavramının ön plana çıkmasını sağlamıştır. Yeni kurulan dünya düzeniyle birlikte liberalleşme olgusu da küreselleşme kavramıyla paralel tutulmaya başlanmıştır. Yeni düzene göre, küreselleşme kaçınılmaz hale gelmiştir ve her devletin görevi, bu kavramın gereklerini yerine getirmektir. Küreselleşme bu kapsamda, her ülkenin geleceğini artık dolaylı olarak değil doğrudan ilgilendiren bir süreç haline gelmiştir. Kavramın öneminin bu kadar artmasının diğer nedenleri ise teknolojik ve enformasyon devrimin hız kazanmasıdır (Dikkaya ve Deniz, 2006: 164).

Birçok iktisatçı tarihten bugüne ekonomik faaliyetlerin uluslararasılaşmasına tanık olduğumuzu ileri sürmektedir. Ancak bazı çalışmalara göre küreselleşme dünyadaki güçlü devletlere göre şekil almaktadır. Yani aslında bazı ülkeler için küreselleşme iken bazı ülkelere göre diğerlerine bağımlılık haline gelmektedir. Burada dikkat çeken küreselleşme kavramının devletlerin çıkarları doğrultusunda ilerleyen bir sürece dönüşmesidir (Bell, 2003: 805).

Küreselleşme daha çok bir süreç olarak ele alınmaktadır. Bu süreç pek çok araştırmacının yaptığı gibi sadece ekonomik açıdan incelendiğinde hem daha karmaşık hale gelecek hem de eksik kalacaktır. Çünkü küreselleşme sadece ekonomiyi değil, aynı zamanda kültürel, sosyal ve politik olguları içine alan süreçtir. Hatta bu olguların küreselleşme sürecinde birbirini etkilediği söylenebilmektedir (Kıvılcım, 2013: 221). Oldukça geniş bir kapsama sahip olmakla birlikte pek çok çalışmaya konu olmuştur. Araştırmacıların ilgisini çeken küreselleşme çok çeşitli yönere çekilmiş, farklı açılardan incelenmiştir. Toplum bilimcilerin tartışmalarına bakıldığında, küreselleşmenin küre kavramından geldiği ve 'dünya' ifadesini kapsayacak bir kavram olduğu görülmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde merkez odaklı olduğu ve bütünlüğü temsil ettiğini ifade edebilmekteyiz (Gürkan, 2016: 1447).

Küreselleşmeyle birlikte özellikle son yıllarda dünyadaki politik, ekonomik, sosyal ve kültürel sınırlar yeniden biçimlenmektedir. Bu biçimlenme küresel düzeni

derinden değiştiren bir görüşü desteklemektedir. Modern dünyada düzenleyici ilkeler yeniden şekillenmektedir ve bazı durumlarda devletin sahip olduğu rolleri baltaladığı görülmektedir (Bell, 2003: 803).

Küreselleşme başka ülkelerdeki yeni teknolojilere ulaşmayı sağlayabilmektedir. Bu da uluslararası ticaretteki engellerin kaldırılmasıyla büyümenin artacağı yönündeki etkileri desteklemektedir. İlk bakışta büyümeyi arttıran etki yarattığı dşnlmektedir. Ancak bu durum teknolojik bilginin dışsal olduğu ve ülkeler arasında paylaşıldığı varsayımında geçerli olmaktadır. Farklı ülkelerin teknolojik yenilikleri alabilme farklılıkları göz önünde bulundurulduğunda küreselleşmenin etkilerinin tek yönlü ve sabit olmadığı, ülkeler arasında farklılık gösterdiği ortaya çıkmaktadır (Kurtz ve Brooks, 2011: 754).

Küreselleşme, modern siyaset teorisinin varsayımlarını ortaya çıkarmada çok önemli bir rol oynamıştır. Sadece demokrasinin ulusal önyargısı üzerine bir tartışma başlatmamış, aynı zamanda bizi temelini sorgulamaya zorlayan binaları da açığa çıkarmıştır. Küreselleşmenin modern politik düşünce içinde bir soruna kapı açtığını iddia etmek başka, küreselleşmenin bu sorunun kaynağı olduğunu iddia etmek oldukça başka bir şeydir. Bu nedenle hakkına birçok araştırma yapılan küreselleşme süreci ayrıntıyla incelenmesi gereken bir konudur (Nsstrm, 2003: 811).

1.2. Küreselleşmenin eşitleri

Küreselleşmenin tel bir başlık altında açıklanması mümkün değildir. Çünkü bu srec çok yönlü geekleşmektedir. Küreselleşme sürecini daha doğru incelemek için geekleştiği alanları ayırmak gerekmektedir. Biz bu çalışmada küreselleşmenin çeşitlerini üç başlık altında inceleyeceğiz:

- Ekonomik küreselleşme
- Kültürel küreselleşme
- Politik küreselleşme

1.2.1. Ekonomik Küreselleşme

Ekonominin küreselleşmesi, serbest piyasa ekonomisinin, tüketim ve üretim ilişkilerinin, rekabetin ulus ötesi hale gelmesidir. Küreselleşmeyi tanımlayabilmek için

ekonomik faaliyetlerin uluslararasılaşması yeterli bir ifade değildir. Ekonominin uluslararasılaşma nedeni bazı faktörlerde gizlidir: ülke içi üretimin yetersiz kalması, mal farklılaşması ve uluslararası fiyatların farklılıkları. Teknik elemanın eksik olması, gelişmişlik seviyelerindeki farklılıklar ve kaynak dağılımının yetersiz olması ülke içi üretimin yetersiz kalmasına neden olmaktadır. Maliyet farklılıkları ise fiyatlardaki farklılığı oluşturmaktadır. Mal farklılaşması da bireysel tatmin ile ilişkilendirilmektedir. Bu nedenlerden dolayı, ekonomik faaliyetler uluslararasılaşmış ve uluslararası ticaret bu şekilde doğmuştur (Dikkaya ve Deniz, 2006: 164).

Küreselleşme, uzun süredir devam eden sosyal ilişkiler kalıplarını yıkmıştır ve dünya çapında yeniden ekonomik yapılanmanın yolunu açmıştır. 1980'lerde ve 1990'larda hızlanan endüstriyel üretim, Batı Avrupa ve ABD'nin gelişmiş sanayi ülkelerinden Japonya'ya, daha sonra Asya'daki yeni sanayileşmiş ülkelere kaymıştır. Hong Kong, Tayvan, Güney Kore ve Singapur, üretim üssünün değişmesine tanık olan ilk ülkelerdir. Bu değişime ticaret akışları ve doğrudan yabancı yatırımların muazzam bir genişlemesi eşlik etmiştir. 1985 ve 1990 arasında, doğrudan yabancı yatırımlar, dünya üretim oranının dört katında ve ticaret akış oranının yaklaşık üç katında büyümüştür. Ulus ötesi şirketler aracılığıyla bu doğrudan yabancı yatırım akışları, dünyanın birbirine bağımlı ve entegre olma derecesini arttırmıştır (Levy, 1997: 316).

Sürecin ekonomik kısmı araştırmacılar tarafından yoğun olarak tercih edilmektedir. Çünkü ekonomik değişimler diğer tüm alanları da etkilemektedir. Bu nedenle küreselleşmenin ekonomi ile olan bağlantısı süreç içinde önemli bir yere sahiptir. Ekonomik küreselleşme ise ikiye ayrılmaktadır:

- Finansal küreselleşme
- Ticaretin küreselleşmesi

1.2.2. Finansal Küreselleşme

Finansal küreselleşme kavramı aslında liberalizasyon yani serbestleşme olarak gerçekleşmektedir. Ülkelerin pekçok kısıtlamayı kaldırarak diğer ülkelerle finansal açıdan daha çok etkileşim sağlaması bu süreci oluşturmaktadır.

1970'lerin başlarında, gelişmekte olan birçok ülkede finansal baskı söz konusuydu. Kısıtlamalar, mevduat ve kredi faiz oranı kontrolleri, yönlendirilmiş kredi

politikaları, döviz ve sermaye kontrolleri şeklindeydi. Bu politikalar finansal sistemleri iyileştirmek bir yana işleyişinin bozulmasına neden olmaktaydı. Bilhassa bankacılık sistemi üzerindeki kamu kontrolleri mevduat sahipleri için negatif reel faiz oranlarına yol açmıştır. Finansal baskı, yurtdışı tasarrufların önünde bir engel haline gelmiş ve finansal aracılık yavaşlamıştır (Díaz ve Alejandro, 1985: 7).

Olumsuz etkilerin ortaya çıkmasıyla birçok ülke, 1970'lerin ortalarından bu yana serbestleşme stratejileri uygulamaktadır. Serbestleşme, sermaye hesabının açılması ve iç finansal sistem üzerindeki kısıtlamaların kaldırılması ile karakterize edilmektedir. Sermaye hesabı ile ilgili olarak, liberalleşme politikaları, şirketlerin yurtdışından borçlanmalarına izin vermeyi ve çoklu döviz kuru mekanizmaları ile diğer sermaye kontrollerini kaldırmayı içermektedir. Yurtdışı finansal sistemle ilgili politikalar, faiz oran kontrollerinin kaldırılması, yönlendirilmiş kredi politikaları veya yabancı para mevduatlarındaki sınırlamalar gibi diğer kısıtlamaların kaldırılması, yabancıların yurtdışı özkaynağa sahip olmalarına izin verilmesi gibi uygulamaları içermektedir (Galindo vd., 2002: 3).

Williamson ve Mahar (2002), ülkelerin finansal serbestleşme yıllarını aşağıdaki gibi vermiştir:

Tablo 1: Finansal Serbestleşme Yılları

Ülke ve ya Ekonomi	Liberalizasyonun Başladığı Yıl
Meksika	1974
Arjantin	1977
Malezya	1978
Singapur	1978
Hong Kong	1978
Şili	1978
Sri Lanka	1978
Japonya	1979

Kanada	1980
Almanya	1980
Kolombiya	1980
Avustralya	1980
Güney Afrika	1980
Türkiye	1980
Tayland	1980 ortaları
Filipinler	1981
İngiltere	1981
ABD	1982
İtalya	1983
Endonezya	1983
Kore	1983
Fransa	1984
Yeni Zelanda	1984
İsrail	1987
Brezilya	1989
Tayvan	1989
Bangladeş	1989
Nepal	1989
Pakistan	1991
Fas	1991
Mısır	1991
Venezuela	1991

Peru	1992
Hindistan	1992

Finansal piyasaların serbestleşme sürecinde kurumsal seviyede bankacılık uygulamalı üzerindeki kontrol ve sınırlamalar ya kaldırılmış ya azaltılmıştır, faiz oranları ile hizmet fiyatları serbestleştirilmiştir. Bu deregülasyon uygulamaları sonrasında gerçekleşen gelişmeler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır (Onur, 2005: 129):

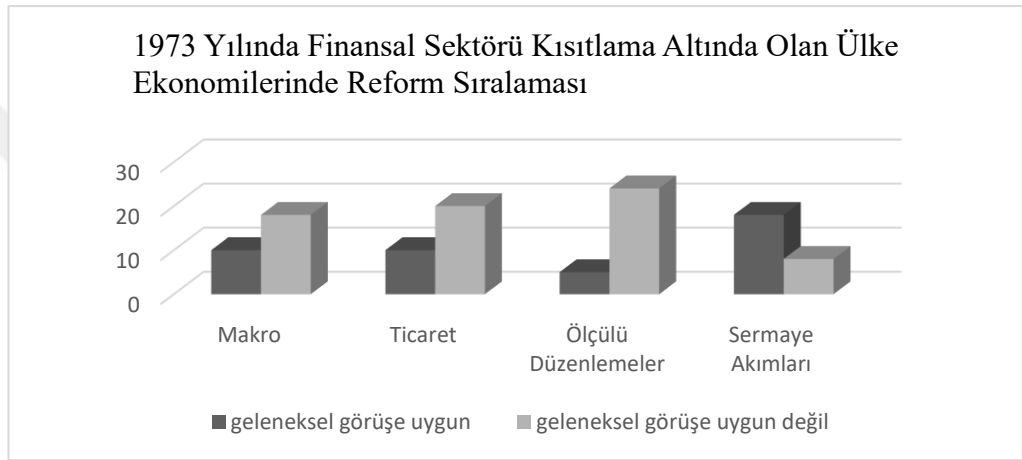
- Bankalar arasında artan rekabet ortaya çıkmıştır.
- Fiyat rekabeti sağlanmıştır.
- Uzmanlaşma kavramından daha çok çeşitlendirme kavramı ön plana çıkmıştır.
- Uluslararası şube ağı gelişmiştir.
- Para piyasaları arasında bilgi paylaşımı artmıştır.

Liberalizasyon süreci ülke ekonomilerinin büyüüp gelişmesi açısından faydalı ve gerekli gibi görünse de birçok ülkeye zarar da vermiştir. Serbestleşme ülkenin dışa açılması dolayısıyla dıştaki avantajları sağlamak kadar dezavantajlara da hazır olmasını gerektirmektedir. Bunun sebebi süreci hazır olmayan ülkelerin dışardan gelen tehlikelere karşı savunmasız kalma ihtimalidir. Aşırı rekabet barındıran ortamlar ekonomik koşulları sağlam olmayan ülkelere kalıcı hasarlar verebilmektedirler. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde bu durum krize dahi dönüşebilmektedir. Bu nedenle Bir ülkenin finansal sistemini serbestleştirilmesi için öncelikle sağlam temeller atması ya da önlem alması gerekmektedir. Diğer yandan bu tedbirleri alamayan ülkeler de küreselleşen dünya koşullarında dışa açılmak zorunda kalmaktadır. Dolayısıyla serbestleşme süreci gelişmiş ülkelerin gücüne güç katarken ekonomisi zayıf ülkeleri daha da kötü hale getirebilmektedir.

Serbestleşme sürecinin krize yol açma gibi etkileri göz önüne alındığında geleneksel görüş dikkat çekmektedir. Bu görüş sürecin belli bir sıraya göre işlemesi gerektiğini savunmaktadır. Sıranın başında ise reel sektördeki düzenlemelerin tamamlanması gelmekte, ardından dengeli bir denetim içeren sağlam sistem geliştirme

sonrasında ise makroekonomik istikrar ortamının hazırlanması gerekmektedir. Sermaye akımlarının serbestleştirilmesi ise en sona saklanmalıdır. Aşağıdaki grafikte finansal sektörü kısıtlama kapsamında olan ülkelerdeki düzenleme sıralaması görüşe uygun ya da uygun olmayan miktarlarıyla örneklendirilmiştir (Williamson ve Mahar, 2002: 48).

Şekil 1: Finansal Sektörü Kısıtlama Altında Olan Ülke Ekonomilerinde Reform Sıralaması (1973)

1.2.3. Ticaretin Küreselleşmesi

Ekonomik küreselleşmenin bir diğer kolu ise ticaretin küreselleşmesidir. Birçok yönden ilerleyen küreselleşme süreci içinde ekonominin ticaretten bağımsız küreselleşmesi ya da serbestleşmesi düşünülemezdi. Küreselleşme faaliyetlerinin yayılmasıyla ülkeler ekonomilerini serbestleştirme altında daha esnek ticaret politikaları da uygulamak durumundadırlar. Küreselleşmeye bağlı bir kavram olan serbestleşme kısıtlamaların kaldırılması olarak ifade edildiğinden dolayı burada anlaşılması gereken durum, ticaretin önündeki engellerin de kaldırılmasıdır.

Genel olarak, ticaretin serbestleştirilmesi, hükümetin müdahalesinin yol açtığı ticaret işlemlerinin bozulmasını azaltacak hükümet politika değişikliklerini ifade etmektedir. Bazı çalışmalarda bu politikaların iki tür olduğu ifade edilmiştir (Li, 2004: 560):

- Tarifelerin, vergilerin ve ek ücretlerin esnetilmesi gibi fiyat araçları.
- Kotalar, yasaklar, lisanslar, ithalat mevduatları vb. tarife dışı kısıtlamalar.

Tablo 2, ülkelerin ticari olarak serbestleştiği yılları ayrıntılı şekilde ifade etmektedir.

Tablo 2: Ülkelerin Ticari Olarak Serbestleştiği Yıllar

Ülkeler	Yıllar	Ülkeler	Yıllar
Arjantin	1976	Meksika	1985
Barbados	1992	Fas	1983
Benin	1992	Nepal	1991
Brezilya	1988	Yeni Zelanda	1984
Cameroon	1990	Nikaragua	1986
Şili	1974	Pakistan	1972
Çin	1992	Paraguay	1986
Kolombiya	1973	Peru	1979
Kosta Rika	1986	Filipinler	1981
Ekvator	1986	Portekiz	1970
Gambiya	1986	İspanya	1970
Gana	1983	Sri Lanka	1989
Yunanistan	1970	Tayland	1990
Guatemala	1987	Tunus	1986
Guyana	1988	Türkiye	1980
Honduras	1990	Uganda	1993
Hindistan	1985	Uruguay	1974
Endonezya	1985	Venezuela	1989
Jamaika	1989	Zambia	1992
Kenya	1988	Malezya	1993

Kore	1978	Mali	1988
Moritanya	1989		

Kaynak: Li (2003).

Ferreira ve Rossi (2003), çalışmalarında ticaretin serbestleştirilmesinin verimlilik artışını sağladığı yönünde güçlü kanıtlar olduğunu ifade etmektedir. Çalışmada yer verilen bilgilere göre 1980'lerden sonra, hem işçi başına üretimin hem de toplam faktör verimliliğinin ticaretin serbestleştirilmesi ile arttığı yönündedir. Örneğin, 16 sektörde toplam faktör verimliliğinin, 1985'ten 1990'a kadar yıllık ortalama % 3.83 oranında azaldı, ancak 1991'den 1997'ye kadar yıllık ortalama % 2.65 oranında arttığı görülmektedir. İşçi başına üretim rakamları benzerdir: bu 16 endüstriden 10'u 1985'ten 1990'a kadar negatif büyüme gösterirken, biri hariç diğerleri 1991'den 1997'ye kadar yıllık oranlarda % 5'in üzerinde büyümüşür.

Yeni teknolojiler, nakliyat tekniklerinin gelişmesi gibi etmenler maliyetlerin azalmasını ve rekabetin artmasını sağlamaktadır. Yeni teknolojiler sayesinde daha düşük maliyetle daha fazla bilgiye de ulaşılmaktadır. Bu sayede üretimde ve ticaretle kalite artışı söz konusu olmaktadır. Enformasyon teknolojisinin ilerlemesi sayesinde, deniz aşırı alıcılara hizmet sunmada meydana gelen yasal, ulusal, kültürel ve teknik sınırların geçirgen hale gelmesi durumu oluşmaktadır. Bankacılık, sigorta ve nakliyat sektörlerinin motor görevi görmesiyle ticaretin uluslararasılaşması hızlı bir şekilde büyümektedir. Diğer yandan ulus ötesi ticaretin artmasında gümrük vergileri ve ulusal vergilerin kaldırılması ya da azaltılması da rol oynamaktadır. Sürecin en önemli araçları ise özel sektör ve çok uluslu şirketlerdir (Dikkaya ve Deniz, 2006: 170).

1.2.4. Kültürel Küreselleşme

Kültür genel olarak bir milletin yaşam tarzı olarak ifade edilmektedir. Küreselleşme ile kültür birbiri ile etkileşim içinde olan kavramlardır. Küreselleşme farklı yaşam tarzlarını ülke içine getirmekte toplum üzerinde büyük değişim ve dönüşümler yaratarak kültürü etkilemektedir. Diğer yandan bu büyük değişim ve dönüşümün yaşanmasında en büyük rolü de kültür üstlenmektedir. Nihayetinde küreselleşme sürecinde farklı ülke kültürlerine dair bilgiler ve tecrübeler elde

edilmekte, yerel kültürü çeşitlendirmekte ya da değiştirmektedir (Talas ve Kaya, 2007: 152).

Endüstri devrimi ile birlikte Batı ülkeleri dünyada siyasal ve ekonomik yönetim yetkilerine kavuşmuşlardır. Bu durum başta ihtiyaç kadar ekonomik faaliyet amacıyla yapılsa da ilerleyen zamanda sömürge haline gelmelerine neden olmuştur. Gücünü gösteremeyen ülkeler güçlü Batı ülkelere bağımlı hale gelmişlerdir. Sağlanan avantajı daha kalıcı kılmak için ise bağımlı olan ülkelerin kültürlerine nüfuz etmeye başlamışlardır. İlerleyen süreç içinde kendileri gibi davranan, konuşan hatta düşünen toplumlar yaratmaya başlamışlardır. Yaşanan süreç kültürel küreselleşme olgusunu ön plana çıkarmış, ilerlemesine hız kazandırmıştır (Mahiroğulları, 2005: 1278).

Küreselleşmenin olumlu tarafından bakmak da mümkündür. Küresel kültür, yaşam tarzının kalitesinin yükselmesi, tüketimin artması, ürün alım satımının dünya çapında olması, aynı anda yerel, ulusal ve küresel kimlikler yaratmaktadır. Uluslararası hale gelen kuruluşlar, ürünlerini küreselleştirmek ve daha fazla yabancı ülkeye satmak amacıyla yeni reklam çalışmaları yürütmektedir. Tüm bu çabaların sonucunda ticari kültür de genişlemekte, ulus ötesine taşınmakta ya da ulus ötesinden yeni kültür sahibi olunmaktadır (Kellner, 1998: 7).

Akdemir (2004), küreselleşmenin kültürel açıdan etkisini incelediğinde kimlik sorunu olgusunun var olduğunu ifade etmiştir. Bazı toplumlar kaçınılmaz küreselleşme sürecinin kültürlerinde yarattığı değişimi reddetmektedir. Kendilerinden sonraki nesillere de kendi kültürlerinin geçmesini, nesillerin yabancılaşmamasını talep etmektedirler. Bu kültürel çatışma sorununda iki yaklaşım meydana gelmektedir. Bu yaklaşımlardan biri kültürlerin homojen olduğu, kitlesel kültürün oluştuğu ya da popüler kültürün benimsendiği yaklaşımdır. Diğerisi ise uyuşmayan birden fazla kültürün bir arada bulunması, çok kültürlülük olarak ifade edilen yaklaşımdır. Her iki yaklaşımı savunan ya da karşı çıkan taraflar bulunmaktadır. Burada küreselleşmeye yakın olan toplumlar homojen kültür yaklaşımına ayak uydurmaktadırlar. Sorun yaşayan asıl taraf ise küreselleşme öncülerinin dışında kalan ve kimlik arayışına giren toplumlardan oluşmaktadır.

Tüm bu yaklaşımlar, araştırmalar ve düşünceler sonucunda küreselleşmenin kültürel boyutunda da olumlu ve olumsuz etkilerinin bulunduğu açıkça ortadadır. Küresel hale gelen dünyada tüketimin ve ihtiyaçların artması, ekonomik münasebetlerin sıklaşması, ticari faaliyetlerin ulus ötesine taşınması kültürde de değişim olmasına yol açmaktadır. Bu durum farklı kültür, bilgi, yeni istihdam olanağı gibi olumlu etkiler yaratsa da diğer yandan asimilasyon gibi bir gerçek gözler önündedir. Etkileşimde bulunulan ülke daha güçlü olduğu müddetçe o ülkenin altında kalmak kültürel hayatında kaderidir.

1.2.5. Politik Küreselleşme

Küreselleşme sürecinin tarihteki yoğunlaşma noktalarını incelediğimizde, en yoğun dönemin İkinci Dünya Savaşı yaşandıktan sonra ortaya çıkan Soğuk Savaş göze çarpmaktadır. Sovyetler Birliğinin dağılma durumundan önce iki kutuplu bir dünya bulunmaktadır. Kutbun bir tarafında Sovyetler Birliği diğer tarafında ise Amerika Birleşik Devletleri yer almaktadır. ABD'ye bağlı olan Batı serbest demokrasiler benimserken, Doğu ise siyasi ve ekonomik güvenliğini koruyan Sovyetler Birliği'ne bağlı konumdadır. Bu iki kutuplu dünya dengesinin değişmesi Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla yaşanmıştır. Küreselleşme ilerledikçe artan rekabetçilik Sovyetler Birliği'ne ağır gelmiştir (Kürkçü, 2013: 3).

Sovyetler birliğinin aşırı rekabetçi koşullar karşısında gücünü koruyamaması dağılmasına neden olmuştur. Dolayısıyla dünyanın ekonomik ve siyasi gücü artık Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Bu süreç politik küreselleşmenin açıklanmasında önemini korumaktadır. Kültürel küreselleşme başlığı altında da değinilen endüstri devriminin Batı'yı güçlendirme ve siyasi üstünlüğü sağlama durumu doğudaki Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla pekişmiş olmaktadır.

Küreselleşme süreci pek çok boyuttan gerçekleşse de aslolan boyutu politik olanı demek mümkündür. Elde edilen bilgiler ışığında görülüyor ki her durumda küreselleşmenin öncüsü ve faydasını gören taraf güçlü devletler olmuştur. Siyasi gücü gelişmiş olan ülkeler diğer tüm boyutlarda da diğer ülkelerden üstündürler. Hatta bu üstünlük bir nevi dünya yöneticiliği rolü üstlenmeleri sağlamaktadır. Küreselleşmenin yarattığı olumsuz etkilere maruz kalan zayıf ülkelerin ise yapacak çok fazla şeyi

yoktur. Bu ülkeler arasında göreceli olarak diğerlerinden güçlü olanlar asimile olmamaya ve bağımlı hale gelmemeye gayret edebilmektedirler. Ancak en güçsüz ülkeler çaresiz şekilde güçlü ülkelerin sözde koruyan kanatları altına girmek durumundadırlar.

1.3. Küreselleşmenin Temel Belirleyicileri

Küreselleşme açısından odak noktamız, küreselleşmeye “giderek artan bir şekilde ekonomik koşulların küresel koşullardan etkilenmesine yol açan mal ve hizmet hareketleri, sermaye, teknoloji ve emek hareketleriyle dünya ekonomisinde daha büyük bir entegrasyon süreci” olacaktır. Ekonomik entegrasyon süreçlerine ve küresel pazara bu odaklanma, yalnızca geleneksel olarak tanımlandığı gibi ekonomik fenomenlere odaklanmak anlamına gelmemektedir (Labonte ve Schrecker, 2006: 3).

Küreselleşme herkesi etkileyen geniş kapsamlı bir değişim sürecini başlatmıştır. Daha açık politikalarla desteklenen yeni teknoloji, her zamankinden daha fazla birbirine bağlı bir dünya yarattı. Bu, yalnızca ekonomik ilişkiler ticareti, yatırım, finans ve üretimin küresel olarak örgütlenmesinde karşılıklı bağımlılığı değil, aynı zamanda dünyadaki örgütler ve bireyler arasındaki sosyal ve politik etkileşimi de kapsamaktadır (Globalization, 2004: 5).

Ekonomik küreselleşme yeni bir süreç değildir, çünkü son beş yüzyılda ekonomik olarak gelişmiş ülkelerdeki firmalar, ticaret ve üretim faaliyetleri (sömürge döneminde yoğunlaşmıştır) yoluyla erişimini giderek tüm dünyadaki bölgelere genişletmiştir. Bununla birlikte, son iki ila otuz yılda, ekonomik küreselleşme, teknolojik gelişmeler gibi çeşitli faktörlerin, özellikle de dünya çapında süpürülen liberalizasyon politikalarının bir sonucu olarak hızlanmıştır (Khor, 2000: 3)

Küreselleşmenin temel belirleyicilerinin ortaya çıkmasında çok sayıda unsurun etkisi vardır. Bu unsurları üç ana grupta birleştirmek mümkündür. Bu unsurlar şunlardır:

- Ekonomik faktörler
- Teknolojik faktörler
- İdeolojik faktörlerdir.

Küreselleşmenin temel belirleyicilerinin ortaya çıkmasında çeşitli unsurların oluşması toplumda sosyal, kültürel ve politik etkilere maruz kalınmasına sebep olmaktadır (Robertson, 1996: 113).

1.3.1. Ekonomik Faktörler

Küreselleşme her zaman ekonomik büyümeyi teşvik etmez veya engellemez. Her gelişmekte olan devletin küresel ekonomiye sunabileceği avantaj faktörlerinin doğasına bağlıdır. Küreselleşme de her zaman toplumsal eşitliğin artmasını veya küçülmesini sağlamaz. Ekonomik krizlerin derinliğine, ekonomik büyümenin sürdürülebilirliğine ve farklı yerleşim ve sektörlerdeki dengesiz kalkınma derecesine bağlıdır. Son olarak, küreselleşme mutlaka demokrasiyi veya otokrasiyi desteklemez (Tsunekawa, 2018: 55).

Küreselleşme çok boyutlu olmasına rağmen, ekonomik boyutundan başlayarak daha iyi anlaşılabilir. Küresel ekonomi, temel faaliyetleri gezegensel ölçekte gerçek zamanlı olarak bir birim olarak çalışan bir ekonomidir (Castells, 1999: 4).

Küreselleşmeyenlerin ekonomik sorunlarının en azından kısmen ulusal ekonomik politika yapıcılarının kontrolü dışındaki küresel faktörlere atfedebileceği öncülünden başlamaktadır. Özellikle, hem ihracat performansına hem de ithalat kabiliyetine zarar veren emtia fiyatlarındaki düşüş emtia ihracatına büyük ölçüde bağımlı olan, ancak bazı önlemlerle halihazırda küresel ekonomiye oldukça entegre olan ülkeler açısından başlamaktadır (Birdsall ve Hamoudi, 2002).

Küreselleşme, dünyadaki birçok ülke ve bölge arasında yaygın politik ve ekonomik yeniden yapılanmayı içermektedir. Kurumsal gücü yerel ve hatta ulusal düzenleme ve kontrolden kurtaran karmaşık süreçlerde servet, istihdam ve nüfusta büyük değişimler içerir (Hughes, 2001: 1).

UNRISD (Birleşmiş Milletler Sosyal Kalkınma Araştırma Enstitüsü) çalışması, küreselleşmenin birden çok unsuru ve sonuçları arasındaki etkileşimi dikkate alma ihtiyacının birçoğu arasında yer almaktadır. Örneğin Güney Kore vaka çalışması, işgücü piyasaları, sosyal politika, ticaret anlaşması taahhütleri ve

Uluslararası Para Fonu tarafından 1997-98 mali krizlerine talep edilen yanıtlar arasındaki ilişkileri vurgulamaktadır (Razavi ve Pearson, 2004: 14).

Küreselleşmenin temel belirleyicilerinin bileşeni olan ekonomik faktörlerin bazılarını sıralamak mümkündür:

- Gelişmekte olan ekonomilerde pazar yanlısı politikalar ve küreselleşmeye destek sağlamak için, iş yaratma ve dahil etme konularına, yani pazar yanlısı politikalardan ve küreselleşmeden elde edilen kazanımların segmentler arasında ne ölçüde paylaşıldığına dikkat etmek önemlidir (Aynaoui vd., 2019: 837).
- Küresel mal ticareti, karmaşık ve uzun mesafeli tedarik zincirleri boyunca güvenilir ve ucuz yük taşımacılığına bağlıdır. Petrol tepe noktası, küreselleşmeyi hem nakliye maliyetleri hem de yükün güvenilir hareketi üzerindeki etkileri nedeniyle zayıflatmaktadır. Yüksek coğrafi maliyetler, iklim değişikliği ve petrol ile karşılaştırmalı avantajın mevcut coğrafi modeline karşı koymak, böylece zirve küreselleşmesine yol açacak ve daha sonra ihracat hacmi tonlarca yükü ölçüldüğü üzere azalacaktır (Curtis, 2009).
- Ekonomik kalkınma ve küreselleşmenin geçiş aşamasında gelişmiş ekonomide işbölümünü ve daha az gelişmiş ekonomilerde ihtiyaçları iç bünyede karşılayarak uluslararası ekonomik ilişkiyi düşük seviyeye indirmesini içermekte ve iki ekonomi türü arasında kişi başına gerçek gelirin artan eşitsizliğini ortaya çıkarmaktadır. Bu durum da uluslararası kurumlar işbirliği ve işbölümü çerçevesinde faaliyetlerini evrensele kaydırır (Sachs vd., 2000: 194).

Küreselleşme ve teknoloji ile diğer yandan ekonomi ve teknoloji arasındaki zayıf bağlantı, az gelişmiş bir ekonominin ortak özelliğidir. Büyüme ve kalkınma yolunu yanlış yönlendirir ve genel olarak ekonomi ve toplumun bilgisi üzerinde tutarsız bir etkiye sahiptir (Qadri ve Bhat, 2018: 1).

1.3.2. Teknolojik Faktörler

Küreselleşme teknoloji ile yüksek derecede ilişkilidir. Ekonomide olumlu değişiklikler yapmak, yaşam kalitesi ve becerilerinin standartlarını iyileştirmek için Bilgi ve İletişim Teknolojileri hizmetleri de dahil olmak üzere fiziksel, beşeri ve sosyal sermaye hizmetleri şeklinde bir dizi teknolojik geliştirme çalışması ve yeniliği kapsamaktadır. Küreselleşme ve teknolojinin rolü, bir ulusun büyümesi ve gelişmesi ile ilgili olarak ihmal edilemez. Küreselleşme ve teknolojinin tüm büyüme ve gelişme sürecinde devlet ana rolü oynamaktadır. Bu nedenle, az gelişmiş ülkeler, toplumun bilgi tabanını oluşturmak ve gelir, istihdam ve çıktı seviyelerini iyileştirmek için küreselleşme ve teknoloji arasındaki iyi bağlantıyı geliştirmek için stratejiler ve politikalar geliştirmelidir (Qadri ve Bhat, 2018: 1).

II. Dünya Savaşı'ndan sonra teknoloji baskın ekonomi haline geldi ve onlarca yıl boyunca üstün teknik, fiziksel, organizasyonel ve pazarlama varlıklarının büyük bir tabanını toplayarak bu pozisyonu korumaktadır. Bununla birlikte, dünya, birçok ülkenin teknoloji yatırımlarına ve etkin kullanımına yönelik büyük taahhütlerinin bir sonucu olan teknoloji tabanlı rekabetin hızlı küreselleşmesine tanıklık etmektedir (Tasse, 2008).

Uzun genişleme dalgasının maddi ve teknolojik temeli olan bilgi teknolojisi devrimi, sermaye birikimine ve ekonomik büyümeye çok katkıda bulunmuştur. Bilişim endüstrisinin patlaması ve bilişim teknolojisinin geleneksel sanayi sektöründeki dönüşümü güçlü bir yatırım talebi yaratmış ve büyük ölçekli yatırımlar için malzeme taşıyıcı sağlamıştır. Buna ek olarak, bilgisayarların kapsamlı uygulaması ve internetin hızlı gelişimi emek verimliliğini büyük ölçüde artırmış ve ekonomik üretimin büyümesini hızlandırmıştır. Bilgi teknolojisi çekirdek ekipman sektörünün verimlilik artış hızı çok yüksek olduğundan maliyetleri ve fiyatları keskin bir şekilde düşmüştür (Feng, 2018: 188).

Teknolojik ilerleme ve küreselleşme, ekonomik büyümenin ana itici güçlerinden biri olarak kabul edilmektedir. Teknolojik ilerlemeyi, üretkenliği ve verimliliği artıran yeni fikir ve yöntemlerin geliştirilmesi, yaygınlaştırılması bu sürecin hızlanmasında rol üstlenmiştir (Jaumotte vd., 2013: 272).

Küreselleşme birçok teknoloji kaynaklı tehdidi yayma yeteneklerinden bağımsız olarak küresel bir endişe haline getirmiştir. Bazı teknolojiler, yerel olarak üretilip kullanılsa bile, örneğin iklimi veya doğal kaynakların kullanılabilirliğini değiştirerek, ve böylece aynı teknolojileri kullanmayı bile seçmeyen popülasyonları güçlü bir şekilde etkiler. Bu, inovasyonun küresel kontrolüne olan ihtiyacı daha da güçlendirmektedir. Böylece, birçok yönden, küreselleşme inovasyonun etik kontrolünün koşullarını ve risklerini değiştirmiştir. Verimli olmak için, yenilik artık sadece yerel olarak görülmemekte ve dini veya kültürel normlara tabi tutulmamaktadır. Küresel olmalı ve çoğu insanı ikna edebilecek evrensel bilgiye dayanmalıdır. Modern toplumlarımıza liberal ideoloji hakimdir (Muraille, 2020: 2).

Genel teknolojik gelişmeyi şekillendiren ve yöneten en yüksek bilim ve teknoloji seviyesi, Amerika Birleşik Devletleri, Batı Avrupa ve Japonya'da, birkaç düzine araştırma merkezinde ve dünya çapında inovasyon ortamında yoğunlaşmıştır. Belirli bir bilimsel gelişim düzeyine ulaştıklarında, genellikle çok kaliteli Rus, Hintli ve Çinli mühendisler, araştırmalarını ancak bu merkezlerle bağlantı kurarak takip edebilirler. Böylece, yüksek vasıflı işgücü de giderek küreselleşmekte, şirketler ve hükümetler gerçekten yeteneklere ihtiyaç duyduklarında ve bunun için ödeme yapmaya hazır olduklarında dünya çapında yetenekler işe alınmaktadır (Castells, 1999: 4).

Finansal küreselleşme de son yirmi yılda çok hızlı bir şekilde ilerlemiştir. Toplam sınır ötesi finansal varlıklar, 1990 yılında küresel GSYİH'nın yüzde 58'inden 2004'te yüzde 131'e kadar iki kattan fazla arttı. Gelişmiş ekonomiler finansal açıdan en entegre olmaya devam etmektedir (Jaumotte, vd., 2013: 308).

Bilgi ve iletişim teknolojisi (BİT) sermayesinin toplam sermaye stoku içindeki payı ile ölçülen teknolojik gelişme, tüm gelir düzeylerinde son 20 yılda hızla artmıştır. BİT sermayesinin toplam sermayeye oranındaki keskin artış, büyük ölçüde yüksek gelirli (gelişmiş) ekonomilerden kaynaklanmaktadır (Jaumotte, vd. 2013: 309).

Teknolojinin küreselleşmesi dört tür faktör tarafından yönlendirilmektedir: doğrudan bilim ve teknolojiyle ilgilenenler; piyasa faktörleri; devletle ilgili ve düzenleyici faktörler; ve rekabetçi faktörlerdir. Son ikisi öncelikli olarak firma

düzeyinde çalışır; ilk ikisi, ulusal sistemlerin artan bağımlılığını doğrudan ve firmaların sınır ötesi faaliyetlerini etkilemektedir. Bu faaliyetler üç şekilde olabilir: uluslararası teknoloji taraması ve edinimi; yabancı ortaklarla stratejik ittifaklar; ve yurt dışında Ar-Ge tesisleri kurulmasıdır (Westney, 1991: 1).

Manivannan, (2008: 7-8) teknoloji konferansında yayınlanmış olan çalışmada teknolojinin küreselleşmesinin birçok olumlu sonucunu ele almıştır. Bunlar:

- Kitle piyasalarında metalaştırma, daha yüksek hacimlerle daha düşük maliyetler sağlar
- Ürün standartlarındaki tekdüzelik, genellikle yoksullara daha kaliteli ürünler verir
- Daha az gelişmiş ülkelerde yeniden kullanım fırsatlarıyla ürün ömrünü uzatma
- Tüketiciler seyahat ederken küresel olarak ürünler için daha fazla hareketlilik
- Standart güvenlik ve kişisel kimlik doğrulama ile daha fazla kişisel güvenlik ve daha kolay uluslararası seyahat
- Yetkinlik seviyeleri daha yüksek ve daha düşük maliyet tabanları arasında marjinalleştirildiğinde, teknolojiye yönelik küresel olarak mevcut destek sistemleri en düşük maliyet tabanından kaynaklanmaktadır.

Günlük yaşamımızı etkileyen birçok olumsuzluk da vardır:

- Ürünleri kilitleyen ve dolayısıyla kültür veya servet bölgelerine kâr sağlayan korumacı teknolojiler
- Ürün kullanımını veya hizmet tüketimini etkilemek için teknik standartların bölgesel ve alt bölgesel özelleştirilmesi
- Standardizasyon olarak gizliliğin aşınması izinsiz giriş için daha fazla fırsat sağlar
- Rekabet küreselleştikçe raf ömrünün kısalması ve yeni ortaya çıkan ürünlerin daha hızlı amortismanı, atık fırsatlarını arttırmak ve AR-GE'ye yatırım yapma cazibesini azaltmak

- Standardizasyon kişiselleştirme yerine kültür agnostik olan bölgesel tiyatrolarda istenmeyen ürün özelliklerinin veya işlevlerinin zorla kabul edilmesi.

Yerel olarak kullanılmasına rağmen, bazı teknolojiler küresel düzeyde büyük ve kalıcı bir etkiye sahip olabilir ve bu nedenle gelecek nesilleri etkileyebilir. Burada ortaya çıkacak temel sonuç (Muraille, 2020: 4);

- Sadece yerel olarak hareket etseler bile, tüm bireyleri hızlı bir şekilde yayma ve etkileme yetenekleri sayesinde, yenilikler genel mal perspektifinde değerlendirilmelidir.
- Teknolojiyle ilgili bazı küresel tehditler potansiyel olarak insan türlerinin hızla yok olmasına yol açabilir, bu da yeniliklerin etik kontrolünü en öncelikli hale getirir.
- Bilimsel belirsizlik, teknolojiyle ilgili çoğu tehdidi karakterize eder. Bazılarının önerdiği gibi, bir yeniliğin tüm olumlu veya olumsuz toplumsal etkilerini tahmin edebilmeyi ve özellikle nicelleştirmeyi ummak mantıksızdır. Bilimsel kesinlikten hareket etmeyi beklemek de mantıksızdır.
- Etkili olmak için, teknolojik inovasyonun kontrolü küresel olmalı ve bazı teknolojiler bağımlılık yapabileceğinden, inovasyon uygulanmadan önce veya kısa bir süre sonra uygulanmalıdır

1.3.3. İdeolojik Faktörler

İdeoloji tartışmaları, özellikle kendisini büyük ölçüde neo-liberal olarak gören, ancak kavramları her türlü fikir ve ideolojiyi ilerletmek için kullanılan bir disiplinde, bir ip üzerinde yürümeye benzetilmektedir ve son yıllarda ideolojinin temel prensiplerine güven kavramı içerisinde hızlandırılması söz konusudur (Eckhardt vd., 2012). İlk ABD olmak üzere, Dünya Bankası, IMF ve Dünya Ticaret Örgütü önderliğinde sürdürülen küreselleşme süreci hız kazandıkça anti küreselci akımları da ortaya çıkmaya başlamıştır (Tatar, 2007).

Küreselleşme ideolojilerinin incelenmesi, küreselleşmenin bir süreç olarak kendisinin nasıl geliştiğini anlamak için çok önemlidir. Küreselleşme, sınırlar arasında

her zamankinden daha hızlı, daha kolay, daha ucuz ve daha geniş kapsamlı insan etkileşimini kolaylaştıran teknolojik ilerlemeden kaynaklanırken, otomatik bir süreç değildir (Wilde, 2019: 2).

Küreselleşme beraberinde kısmen demokrasiye dayalı bir gerekçe ve piyasa değişiminde ortaya çıkan eşit fırsat sunmaktadır. Piyasaların, kalite, verimlilik ve liyakat ile belirlenen sonuçlarla tüm katılımcıları kabul ettiğine inanılmaktadır; böylece işletmeler, hükümetler, kuruluşlar ve bireyler, en değerli hak ve etki için küreselleşmiş pazara katılmaktadır.

Ekonomik alanda küreselleşme, küresel bir strateji, dünya sermaye piyasaları hizmetler için küresel olarak rekabetçi piyasalar altında devlet ekonomi politikalarıyla yaklaşarak üretim örgütlerinin kurulmasından oluşur. Teknolojik yenilikler, kültürel asimilasyon ve dünya çapında liberalleşme ve serbestleşme ideolojisinin benimsenmesi yoluyla ilerlediği varsayılmaktadır Bu ilerleme normalde sınırlı sayıda dünya yetkisi ve meşruiyeti olan çok taraflı kurumların müzakeresini de gerektirir (Hveem, 2000: 296).

Özetle, küreselleşme yeni bir tarihsel gerçekliktir. Sadece vatandaşları piyasalara teslim olmaya ikna etmek için neo-liberal ideolojinin icat ettiği değil, aynı zamanda kapitalist yeniden yapılanma, yenilik ve rekabet süreçlerinde yazılı olan ve güçlü yeni bilgi aracıyla yürürlüğe giren ve iletişim teknolojileridir (Castells, 1999: 4).

Odak noktası ekonomik küreselleşmedir. Kapitalizmin küreselleşmesi uzun zamandır başlamış olmasına rağmen, süreç 1970'lerden sonra nicelik ve kalite açısından değişmiştir. Uluslararası sermaye akışları hızla genişledi ve para akışlarının küreselleşmesi önemli ölçüde arttı. Dünyadaki döviz ticareti hacimleri, ulus ötesi banka kredileri stoku ve tahvil ve hisse senetlerinin sınır ötesi işlemleri artmaya başladı. Finansal küreselleşme, 1970'lerden bu yana yeni ekonomik küreselleşmenin en önemli özelliği haline gelmiştir. Bu dönemde ekonomik küreselleşmenin hızlı gelişimi, uluslararası ekonomik ilişkilerin önemli kurumsal değişikliklerini yansıtmaktadır. İlk olarak, işletmelerin ulusötesi operasyon sistemi daha önce görülmemiş bir şekilde gelişti ve üretim kaynaklarının küresel tahsisi gerçekleştirildi. Gelişmiş ülkeler, emek yoğun üretim işletmelerini ve üretim

prosedürlerini, gelişmekte olan ÷lkelere veya düşük ücret alan bölgelere aktarmıştır. İkincisi, uluslararası finansal sistem çok değişti. Neoliberalizm politikası uyarınca hükümet, sermaye hesaplarının ve finans endüstrisinin düzenlenmesini rahatlattı ve uluslararası para sermayesi akışlarına karşı kurumsal engelleri kaldırdı. Bretton Woods Sisteminin 1970'lerin başlarında çöküşü dalgalı döviz kuru sistemi çağını açtı ve uluslararası para akışını daha da artırdı. Ekonomik küreselleşmenin yol açtığı dünya pazarının genişlemesi bilgi teknolojisi devrimi sırasında ortaya çıkan yüksek teknoloji şirketleri için uygun üretim koşulları ve geniş dış pazarlar sağlamıştır. Dünya pazarının genişlemesi, bilgi teknolojisi ürünleri için büyük talep yarattı (Feng, 2018: 190).

1.4. Küreselleşmenin Etkileri

Küreselleşme süreci buraya kadar anlatıldığı üzere pek çok alanla ilişkili olmaktadır. Bu da sürecin etki alanını oldukça genişletmekte ve yoğunlaştırmaktadır. Küreselleşmeyi çeşitlerine ayırmakla birlikte etkilerini de sınıflandırmak mümkündür. Çünkü bu olgu olumlu ve olumsuz pek çok sektörü etkisi altına almakta, ÷lkeleri değişime uğratmakta, insan ve toplum yapısını farklılaştırmakta ve tüm dünya büyük izler bırakmaktadır. Küreselleşme kulağa moren bir kavram gibi gelmekte ve ilk bakışta olumlu etkiler yarattığı düşünölmektedir. Ancak bu konuda objektif bir değerlendirme yapmak için tüm yönleriyle incelemek gerekmektedir. Küreselleşmenin etkilerini aşağıdaki gibi dört başlık altında sınıflandırmak mümkündür:

- Küreselleşmenin ekonomik etkileri
- Küreselleşmenin sosyal ve kültürel etkileri
- Küreselleşmenin çevresel etkileri
- Küreselleşmenin mekânsal etkileri

1.4.1. Ekonomik Etki

Küreselleşmeye ekonomik olarak baktığımızda gelişmiş ÷lkeler ile gelişmekte olan ÷lkelerin ilişkilerine değinmemiz gerekmektedir. Öyle ki gelişmiş ÷lkelerin gelişmekte olan ÷lkelerin dış ticaretine yönelik koyduğu kotalar, gelişmekte olan ÷lkelerdeki işgücünün gelişmiş ÷lkelerde çalışmasını engelleyen kotalar daha çok finans sermayesine yönelik bir küreselleşme süreci gerçekleştiğini yansıtmaktadır.

Finansal sermayenin küreselleşmesi, milli sınırlar kapsamındaki kuralları, kendi sistemine elverişli hale çekmek amacıyla yeniden şekillenmeye zorlamaktadır. Bu haldeki küreselleşme, kilometrelerce uzaktaki güç sahibi ekonomik karar mercilerinin, kararları etkileme gücünden yoksun insanların hayatlarını etkilemesine yol açmakta aynı zamanda karar veren taraf ile kararların sonuçlarına katlanan tarafın yararlar ile maliyetleri adaletsizce paylaşmasına neden olmaktadır (Miser, 2002: 55).

Küreselleşme kapsamında ülkeler sermaye çekmek istediklerinde vergilendirme sistemlerinde değişikliğe gitmektedirler. Fakat burada korkulan durum refah kaybı gibi bir etkinin oluşmasıdır. Ekonomik küreselleşme ile kısa vadeli para spekülasyonu yaşayan ülkelerde sosyal refah kaybı olasılıklarını doğrudan etkileyebileceği düşünülmektedir. Dolayısıyla ortaya çıkan ekonomik rekabet sosyal politikaları da etkileyecektir. Küreselleşmenin gerçekleşmesi için çeşitli unsurlar gerekmektedir (Deacon, 2000: 157):

- Ticari engellerinin azaltılması
- Kısa vadeli spekülatif sermaye akımları
- Küresel üretim sistemine dahil olana uzun vadeli doğrudan yabancı yatırımlar
- Küresel ve finansal aktörlerin etkisi

Bazı araştırmacılar da ekonomik etkilere eşitsizlik yönünden bakmakta, küreselleşme sürecinin vasıflı işçilerin ve sermaye sahiplerinin orantısız bir şekilde zenginleşeceklerini, vasıfsız işçilerin istihdam ve ücret açısından kayıp yaşayacaklarını, gelişmiş ekonomilerdeki gelir farkını kaçınılmaz olarak arttıracaklarını öngörmektedir (Nam, 2019: 9).

Küreselleşme süreci ayrıntılı olarak incelendiğinde refah devletlerine etki ettiği görülmektedir. Refah devletlerinin küreselleşme ile birlikte güçleneceği görüşüne rastlanmakta aynı zamanda pazar entegrasyonunun maliyetini azalttığı ifade edilmektedir. Finansal serbestleşme ekonomik dalgalanmasını arttırmakta bu da refahı korumak için daha çok çaba harcamak gerektirdiğini göstermektedir. Küreselleşmenin refah devletleri açısından yarattığı diğer risk ise vergilendirme sistemi zayıf olan hükümetin kamu harcamalarında sorun yaşaması olarak ortaya çıkmaktadır. Ayrıca

ulusal sınırların zayıflaması güven ortamının bozulmasına ve ulusal dayanışma davranışlarına zarar vermektedir (Schöneck ve Mau, 2015: 455).

Ortaya çıkan küresel yoksulluk araştırmacılar ya da filozoflar tarafından farklı yorumlanmaktadır. Bir kısmı yoksulluğun nedeninin zengin kesimin yardım etmemesi olduğunu diğer kesim ise yoksulların bundan şikayet etmemesi gerektiğini savunmaktadır. Bu konuya ilişkin dört yaklaşım bulunmaktadır (Ip, 2017: 5-6):

- **Faydacı yaklaşıma** göre, kaynakların zengin toplumlardan fakir toplumlara yeniden dağıtılması zorunludur.
- **Sağ temelli yaklaşımda da** birçok siyasi filozof, yoksulluktan kurtulmak için bir insan hakkı olduğunu savunmaktadır.
- **Kontratçı yaklaşım** iyi koşullarda yaşayan insanların yoksul insanlara daha adaletli bir yaşam için yardımda bulunmaları gerektiği gerçeğine dayanmaktadır.
- **Yoksulların kontrolü yaklaşımı** kontratçı yaklaşımını takip etmekte ve her bireyin iyi bir yaşam beklentisinden yararlanacak şekilde konumlandığını garanti eden küresel adaletin ihtiyaç olduğunu temeline dayanan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşıma göre yoksulluk bir yandan boyun eğmeye neden olurken diğer yandan boyun eğmenin bir sonucu olmaktadır.

Finansal sektörün küreselleşmesi, ekonomik küreselleşmenin en hızlı gelişen ve en etkili yönü haline gelmiştir. Uluslararası finans, uluslararası ticaret ve yatırım faaliyetlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere ortaya çıkmıştır. Ancak, ekonomik küreselleşmenin gelişmesiyle birlikte, giderek daha bağımsız hale gelmiştir. Emtia ve işgücü piyasalarıyla karşılaştırıldığında, finansal piyasa, küreselleşmeyi gerçek anlamında gerçekleştiren tek pazardır. 1970'lerden bu yana, sınır ötesi sermaye akışı hızla genişlemiştir. 1980 yılında, büyük gelişmiş ülkelerin hisse senetleri ve tahvillerinin toplam sınır ötesi işlem hacmi GSYİH'nın % 10'un altındadır. Bununla birlikte, bu rakam 1995 yılında % 100'ü aşmıştır (Shangquan, 2000: 2).

Gelişmekte olan ülkelerin küreselleşme sürecine katılımı, karşılaştırmalı üstünlüklerini daha iyi kullanmalarını, ileri teknolojiler, yabancı sermaye ve yönetim deneyimleri ile hareket etmelerini gerekli kılmaktadır. Bu süreçte tekelleri davranışlar

ortadan kalkacak ve pazar rekabetini güçlenecektir. Bununla birlikte, küreselleşme süreci gelişmekte olan ülkeler için daha fazla kalkınma fırsatı sunarken büyük riskler de doğurmaktadır. Bu risklerin ekonomik kısmını şu şekilde maddelemek mümkündür (Shangquan, 2000: 6):

- Her şeyden önce, ekonomik küreselleşme aslında Kuzey ve Güney arasındaki yakınlaşmayı azaltmak yerine genişlemiştir.
- İkinci olarak, ekonomik küreselleşme gelişmekte olan ülkelerin olumsuz dış etkenlerden etkilenme riskini de beraberinde getirmektedir. Açık ekonomik koşullar altında, dış ekonomik dengenin gerçekleşmesi ile iç ekonomik dengenin gerçekleşmesi arasındaki çatışma çıkması söz konusudur.
- Ekonomik düzenleme ve kontrol sisteminin yetersiz kalması, ekonomik küreselleşmenin hızlı gelişimi ile karşılıklı boyutundaki rekabetin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bazı çalışmalarda Çin, Brezilya, Türkiye ve Vietnam gibi ülkelerde küreselleşme sayesinde ticaretin kolaylaştığı ve yatırımların arttığı ifade edilmektedir. Mali kriz 2008 yılında patlak verene kadar, yoksul ülkelerdeki orta sınıf dünya nüfusunun en hızlı büyüyen kesimi olarak ifade edilmektedir. Kriz ile birlikte bu büyüme yavaşlamış ve orta sınıfa girmiş kesim yoksul sınıfa geri dönmüştür. Ancak küreselleşmenin yararlı olduğu düşüncesine göre son yirmi yılda, küreselleşme sayesinde önemli sayıda yoksul ülkede on milyonlarca insanı yoksulluktan kurtarmayı başarmıştır. Buna örnek olarak Çin'deki, yoksulluk oranının 1981 ile 2005 arasında yüzde 68 düşmesi verilmektedir (Naím, 2020: 32).

1.4.2. Sosyal-Kültürel Etkiler

Küreselleşmenin ekonomik açıdan etkilerinde belirttiğimiz ekonomik güce sahip karar mercileri ile kararların sonuçlarına uymak zorunda kalan tarafın tüm sonuçları eşit olmadan paylaşması durumu büyük kitlelerin tam olarak algılayabildiği bir durum değildir. Geniş kitleler küreselleşmeyi daha çok ulaşım, iletişim ve bilimdeki gelişmelerin ilerlemesinden dolayı yaşamlarını olumlu etkileyen bir olgu olarak görmektedir. Çünkü küreselleşme, insanları arası sosyal, siyasal, kültürel ve

ekonomik etkileşmenin artmasını sağlayan pozitif bir süreç olarak sunulmaktadır. Etkilerini her gün daha fazla hissettiğimiz bu süreç, gerçekte finansal sermayeyi yönlendiricilikte daha etkin rol oynaması bahsettiğimiz olumsuz etkinin de ağırlaşmasına yol açmaktadır (Miser, 2002: 55).

Bazı araştırmalara göre küreselleşmenin insani sonuçları bulunmaktadır. Küreselleşme dünya ve insanların yaşamı için bir umut olarak görülebilmekte, yaşam koşullarını iyileştirmesi beklenmektedir. Bu görüşlere göre küreselleşme ile hayat şartları birbiri ile benzer konuma gelecektir ve eşitsizlikler ortadan kalkacaktır. Diğer yandan küreselleşen dünya içerisinde bunu inkar eden ülkeler ayrıştırılacak ve dışlanacaktır. Bazı ülkeler bu seçeneği strateji olarak kullanmaktadır. Serbest piyasa ideolojisine göre bir ülke başka bir ülkeden sorumlu değildir ve bu da az önce bahsettiğimiz stratejiyi desteklemektedir (Austin, 2001: 3).

Literatürdeki kalabalık küreselleşme araştırmaları arasında ekonomik etkinin sosyal etkiler yaratabileceği üzerinde durulmaktadır. Ekonomik alanda oluşacak rekabet, vergilerin yapılandırılması, ülkelerin sosyal alanlarda refah değişimine hatta kaybına neden olması sosyal politikaların yenilenmesi gereğini doğurmaktadır. Emeklilik programlarının desteklenmesi, sağlık hizmetlerine yapılan ödemelerin artırılması, özel eğitimin geliştirilmesi, konut kiralalarının yapılandırılması ve yapılan evrensel aile yardımlarına kalıcılık kazandırılması sosyal politika değişimlerine örnek olarak verilmektedir (Deacon, 2000: 159).

Küreselleşme sürecinin ulus devletlerin üstesinden gelemeyeceği ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel pek çok sorunu ortaya çıkardığı düşünülmektedir. Pek çok alanda karşılaşılan bu sorunlar milletler arası örgütlenmeyi gerektirmekte ve örgütlerin güçlenmesini zorunlu kılmaktadır. Milletler arası gerçekleşen örgütlenme durumu ulus devletlerinin hakimiyet alanlarında aşınma yaşanmasına neden olmaktadır. Bilhassa Avrupa'da bölünerek bütünleşme yaşandığı görülmüştür. Avrupa Birliği üyeleri öncesinde sahip oldukları karar alma yetkisini Avrupa Birliği organlarına bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu durum ulus devleti olan Avrupa Birliği üyelerinde egemenlik hakkını sınırlandıran bir sürece dönüşmüştür (Bakan ve Tuncel, 2012: 60).

Ülkelerin yaşantısında birbirini etkileyen küreselleşme alanları sosyal alanda da insanların birbirleriyle olan etkileşimlerine kadar derin bir etki yaratmaktadır. Batı devletlerinin özellikle ulus devlet olanları küreselleşme sürecinden desteklerken, siyasi egemenliğin kendilerinde olmasından memnun kalmaktadırlar. Küreselleşme süreci olumlu ve olumsuz etkileriyle günümüz dünyası için artık vazgeçilmez, engellenmez ve geri dönülmez bir hal almaktadır. Bu süreç ulus devletlerdeki karar mekanizmalarının lehine iken ulus devlet üyesi ülkelerin karar alma haklarının zayıflaması aleyhine olduğundan, küreselleşmenin çok yönlü bir süreç olduğunu ve daima tartışmaya açık olduğunu görebilmekteyiz (Bell, 2003: 803).

Küreselleşmeyle artan dış ticaret, devletin gelirini, ülkeye yapılan ithalata uygulanan vergiler aracılığıyla doğrudan etkilemektedir. Tarife gelirlerinin düştüğü durumlarda, ticaret liberalizasyonu devlet gelirini ve dolayısıyla sağlıkla ilgili olanlar da dahil olmak üzere kamu hizmetlerini finanse etme veya sağlama yeteneğini açıkça azaltmaktadır. Tarife gelirlerinin yükseldiği durumlarda ise tüketicilerin daha düşük fiyatlardan yararlanmaları, sağlık, eğitim ve diğer faydalı hizmetler için daha fazla harcama yapmalarına olanak tanımaktadır. Tabii burada tarifelerin düşük olmasıyla gelir arasındaki ilişkinin her koşulda aynı olmayacağını da hatırlamak gerekmektedir (Smith ve Hanefeld, 2018: 5).

Küreselleşme ile artan göç, insanların siyasi yetki alanlarındaki hareketi, uzun zamandır hem eski hem de yeni küreselleşmenin aksiyomatik bir unsuru olmuştur. Bununla birlikte, günümüzde artan mülteci akışı, ulusların ve uluslararası yönetim kurumlarının karşılaştığı en kritik siyasi konular arasında yer almaktadır. Nüfus yoğunlukları ve kaynak talepleri arttıkça ülke vatandaşlarının yabancı ülke vatandaşlarına düşmanlık duyguları, cinsiyet, etnik ve dini ayrımcılık da atmaktadır. Bilhassa hükümetlerin baş etmesi gereken en zor konulardan biri de sağlıktır (Labonté, 2018: 4).

Küreselleşme ve serbest ticaret, dünyada gelişmiş ülkelerde ekonomik büyümeyi ve halk sağlığını hızlandırmış olsa da, birçok gelişmekte olan ülke artan serbest ticaret üzerine uyum sağlamakta zorlanmakta ve küresel piyasaların olumlu faydalarını kaçırmaya devam etmektedir (Onzivu, 2006: 116).

Küreselleşmenin bariz sonuçlarından biri, bulaşıcı hastalıkların ülkeler arasında yayılma riskinin artmasıdır. Geçmişe bakıldığında, bulaşıcı hastalıkların yayılmasını önlemek için en somut önlemlerin karantina ve ticaret ambargoları olduğu görülmektedir. Uluslararası hastalık yayılımını durdurmanın nihai yolu, tüm uluslararası ticaret, seyahat ve turizmi durdurmak olacaktır. Ancak bu tür sert önlemler, günümüzün küreselleşen dünyasında pek mümkün olmamakla birlikte, ticaret ve seyahatlerde hastalık kontrolü yapmak zorunlu hale gelmektedir. Bu alanda uluslararası uygulamaların yoğunlaşması 1830-1847 yılları arasında kolera salgınlarının Avrupa'yı ele geçirdiği ondokuzuncu yüzyılın ortalarına dayanmaktadır. Uluslararası Sağlık Örgütü, ticaretin ve seyahatin gereksiz yere aksamamasını önlemek için halk sağlığının korunmasını uyumlu hale getirmeye çalışmaktadır (World Health Organization, 2002: 1).

Küreselleşmeyle ilişkili süreçlerin eğitimin tarihi ve geleceği ile ilişkili olması yadsınamaz. Birçok yönden, 21. yüzyılın başlarında eğitim politikaları, uygulamaları ve değerleri etrafında küresel yakınlaşma gözlenebilir. Bununla birlikte, sosyal bağlamlar arasındaki eğitimsel ve kültürel farklılıklar devam etmektedir. Her ülke için etkileri eşit değerlendirmek doğru sonuç vermeyecektir. Bu nedenle, küreselleşmeyi eğitimle ilgili olarak anlamak için özgüllük önemlidir. Genel olarak küreselleşmede olduğu gibi, eğitimde küreselleşme sadece zararlı veya faydalı olarak tanımlanamaz. Küreselleşmenin sosyal refah üzerindeki etkilerinden dolayı eğitimi etkileyebileceği düşünülebilir (Jackson, 2016: 17).

Keengwe (2018) küreselleşme sürecinde genel olarak, birçok okulun küresel düzeyde rekabet etme ihtiyacı sonucunda, öğretmen eğitimi ve devlet okullarında dijital teknolojilerin ve uygulamaların kullanımının arttığını savunmaktadır. Küreselleşme ve dijital teknolojilerin dinamikleri, ABD devlet okullarındaki eğitim politikaları ve uygulamaları etkilemeye devam etmektedir. Teknolojilerde hızla ortaya çıkan gelişmeler ve 21. yüzyıl öğrenme ortamlarının dijital doğası, öğrencilerin öğretim ve öğrenmedeki genel ve disipline özgü pedagojik içeriğe erişme, bunları işleme ve yorumlama yöntemlerini şekillendirmiş ve dönüştürmüştür (Keengwe, 2018: 2).

1.4.3. Çevresel Etkiler

Ekonomik ilişkilerin genişlemesiyle, içinde yaşadığımız doğal çevre de gücünü giderek kaybetmektedir. Küreselleşmeyle birlikte kalabalıklaşan dünyada meralar ve tarım alanları ihtiyaçları karşılamakta yetersiz kaldığı için tüketilmekte, ormanlar tahrip edilmekte, sulak alanlar kurumakta, balık çeşitleri tükenmekte ve yeraltı kaynakları erimektedir. Diğer yandan dünyanın her yerindeki deniz ve kara çevreleri radyoaktif ve kimyasal zehirler ile kirletilmektedir. İklimsel değişikliklerin nedeni olan atmosfer incilmesi ve ozon tabakasının delinmesi gibi sorunlar baş göstermektedir. Kar amacı güden dünyadaki tüm ekonomik birimler ile hükümetlerin bu kötü etkileri azaltmak hatta durdurmak amacıyla önlemler alması, bu konuda daha hassas davranması gerekmektedir. Ancak neredeyse hiçbiri gelecek nesilleri düşünmediği için bu önlemleri almaya yanaşmamaktadır (Dikkaya ve Deniz, 2006: 174).

Küreselleşme ile ilgili korkuların çoğu, gelişmekte olan ülkelerin küresel pazarlara artan katılımına ve daha sonra küresel mal talebindeki artışın dünya kaynaklarına verdiği zararlara dayanmaktadır. Uzmanların, dünyanın yenilenemeyen doğal kaynaklarının çoğunun arzının önümüzdeki 20 ila 30 yıl içinde zirveye ulaşabileceğini ve daha sonra azalabileceğini tahminleri bu korkuları arttırmaktadır. Küreselleşme ve doğal kaynaklar arasındaki ilişki siyaset bilimini de ilgilendirmektedir. Libya, Venezuela ve İran gibi kaynak zengini ülkelerdeki liderler, gittikçe daha fazla göze çarpan bu kaynaklar üzerindeki kontrolleri güçlendirilebilirler, aynı zamanda kaynağa bağımlı ülkeler de küresel ekonomik güçlerini genişletmekte ve iç istikrarını korumakta zorlanabilirler. Bu tür güç yankıları, siyaset bilimcilerinin ulusların doğal kaynaklarını nasıl kullandıklarını neden analiz ettiklerinin bir parçası olmaktadır (Rudha ve Jensen, 2011: 640).

Mevcut araştırmalar ülkelerin yerli üretime en yüksek teknolojileri dahil etme kapasitelerinde farklılık olduğunu göstermektedir. Özellikle, bir ülkenin yurt dışındaki teknolojiyi benimseme ve kullanma becerisi mevcut insan sermayesi stokuna göre değişebilmektedir. Teknik yeterlilik, ülkenin siyasi, ekonomik kurumlarının ve ülkedeki firmalar arasındaki bağlantıların hepsinin endüstriyel süreçlere yeni teknolojiyi dahil etme kapasitesini etkilediği gözlemlenmiştir. Ülkelerin teknolojik

yenilikleri iç ekonomiyedahil etme kabiliyetindeki bu farklılıklar, hem ekonomik büyümeyi ilerletmek için doğal kaynak servetinin kullanımını hem de küreselleşmenin gelişme kapasitesini şekillendiren önemli bir faktör olmaktadır (Kurtz ve Brooks, 2011: 754).

Gittikçe küreselleşen dünyada ülkeler arası yayılan zararlı etkiler araştırıldığında sağlık sorunlarıyla birlikte çevre sorunlarının da arttığı görülmektedir. Bu durumu açıklayan örneklerden biri tütünün artık birçok ülkede yayılıp daha önce girmediği pazarlara da girmesidir. Bilhassa gelişmekte olan ülkelerin düzensiz pazarlarında yayılması hem sağlığı hem çevreyi olumsuz etkilemektedir. Birçok serbest ticaret anlaşması tütün şirketlerinin pazarlarını genişlemesine neden olmaktadır. Bu sorunla baş etmek için uluslararası bir işbirliği sağlanması gerekmektedir (Onzivu, 2006: 122).

Küreselleşme arttıkça gelişmekte olan ülkelerin olumsuz etkilenmesiyle küresel yoksulluk kavramı ortaya çıkmaktadır. Çünkü çevre sorunlarına karşı koymak için mevcut kaynaklar genellikle yoksul ülkelerde sınırlıdır. Çalışmalarda yoksulluk ve kirli bir çevre arasında yakın ilişki olduğu ifade edilmektedir. Çevresel sorunları çözmek için eşzamanlı önlemler alınmadan küresel yoksulluk ortadan kaldırılamayacağı düşünülmektedir. Güvenlik ve istikrar, çevre koruma, insan hakları, iyi yönetim ve ekonomik büyüme yoluyla, yoksul ülkelerin küreselleşmenin sağladığı faydalardan yararlanma fırsatlarının güçlendirilmesine yönelik özenli çalışmalar gerekmektedir (Ministry of Foreign Affairs of Denmark, 2005: 6).

Küreselleşmeyle ilişkilendirilen iklim değişikliği tartışmasız insanlığın karşılaştığı en tehlikeli sorunlardan biri haline gelmiştir. İklim bilimcilerinin büyük bir çoğunluğu, dünya ikliminin değiştiği ve bu tür değişikliklerin insan kaynaklı olduğu konusunda hemfikirdir. İklim değişikliğinin küresel dağıtım adaleti meselesi olduğunu söylemek mümkündür. Başlangıç olarak, iklim değişikliği sorunu küresel boyuttadır ve çözümü açıkça uluslararası işbirliğini gerektirmektedir. Ayrıca, iklim değişikliği, hava koşulları, yükselen deniz seviyesi, hastalıkların yayılması ve hafifletme maliyetleri gibi yükler ile tüketim ve karbon emisyon hakları gibi faydaların dağıtımını içermektedir (Ip, 2017: 14).

1.4.4. Mekansal Etki

Küreselleşme olgusunun mekânsal etkilerini incelediğimizde en yoğun etkinin kentlerde gerçekleştiğini görebilmekteyiz. Küreselleşmenin ilerlemesiyle pek çok alanda olduğu gibi kent yapısında da büyük değişiklikler meydana gelmiştir. Bu süreçte kentin global düzlemdeki rolü ve anlamı farklılaşmış, iç dinamikler olarak bahsedebileceğimiz kentlerin kültürel, sosyal ve mekânsal yapısı başkalaşıma uğramıştır. Tüm bu değişimler sonucunda kentlerde yaşayanların sosyo-kültürel kısmı ayrılmaya başlamıştır (Ertürk ve Tosun, 2009: 37).

Günümüz dünyasında yaşanan kentleşme ile ulus devletler özellik ve önemini hızla yitirmektedir. Artık karar alma yetkisi söz konusu olduğunda devreye küresel kentler girmektedir. Daha öncesinde ülkelerin başkentleri karar alma yetkisine sahip iken küreselleşme sürecinden sonra bilhassa siyasal ve ekonomik kararlar alma konusunda yetkinin küresel kentlerde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu durumda kentler artık daha çok hatta küresel kentler daha da çok ön plana çıkmış konumdadır (Tümtaş ve Ergun, 2016: 136).

Küreselleşme boyutu büyüdükçe daha çok milli sınırlar içinde kalan mal üretimi ile sanayileşmiş modern kent düzeninden sınır ötesine geçilmiş, küresel boyutta organize edilen, uzmanlaşmış çeşitli ülkelerin rekabet ettiği daha savaşçı ve çıkarıcı bir düzene girmiş bir mekânsal kurgu oluşmuştur (Tunçe, 2016: 2).

Defeo ve Castilla küreselleşmenin etki ettiği birçok alandan denizciliğe değinmiştir. Çalışmada yer verilen bilgilere göre ulusal pazarların küreselleşmesi ve beraberinde yaşanan iklim değişikliği deniz hayvanlarını da büyük ölçüde etkilemektedir. Özellikle kabuklu deniz hayvanlarının üzerinde durulduğu incelemede, pazarların küreselleşmesiyle değişim ve artış gösteren taleplerin en savunmazsız kurbanlarından biri de kabuklu deniz hayvanlarının olduğu ve bu hayvanların dünya çapında değerinin yüksek olduğu belirtilmiştir. Başta bu sektöre olan talebin artması daha çok istihdam yaratmış, bu işle uğraşan ülkelerin ihracatını arttırmıştır. Ancak sonrasında aşırıya kaçan tüketim türlerin tükenme sorunu ile karşı karşıya kalınmıştır. Buradaki olumsuz etkiler hem doğa hem de mekânsal açıdan büyümeye başlamıştır.

Çünkü daha önce dokunulmamış kıyılara da ulaşım sağlanmış ve kontrolsüzce kullanım gerçekleşmiştir (Defeo ve Castilla, 2012: 346).

Küreselleşme, İkinci Dünya Savaşı'nın sonunda savaşlar arası dönemin ekonomik korumacılık özelliklerine geri dönmekten kaçınmak için Bretton Woods'da formüle edilen uluslararası ekonomik gündemin bir sonucu olarak görülmektedir. Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Çin'in büyüyen uluslararası yönelimi ve diğer gelişmekte olan ekonomilerin yükselişi dahil olmak üzere gelişmeler, ticareti hızlandırarak 1990'ları küreselleşme on yılı haline getirmiştir (Lundsgaarde, 2018: 12).

Held vd. (1999) çalışmalarında küreselleşmenin etkilerini aşağıdaki gibi sıralamaktadır:

- Siyasi sınırları, bölgeler ve kıtalar arasındaki sosyal, politik ve ekonomik faaliyetleri genişletmektedir.
- Ticaret akışları, finans, göç ve kültür gibi konulara ülkelerin birbirlerine bağımlılığını yoğunlaştırır.
- Yeni ulaşım ve iletişim sistemleri gibi alanları, fikirlerin, malların, bilginin, sermayenin ve insanların daha hızlı hareket ettiği alanlara dönüştürmektedir.
- İç meseleler ile dış meseleler arasındaki sınırlar küresel işler ile giderek bulanık hale gelebilmektedir.

Kavolis'in küreselleşme görünüşe göre, medeniyetlerin ayırt edici olduğu ve ayrıca her medeniyetin ayırt edici özelliklerinin korunması gerektiğini düşünmektedir. Eğer ayırt edici özelliklerin korunmasına dikkat edilmezse, zamanla medeniyet çalışmaları meydana gelecektir. Küreselleşme teorisi kısmen küresel heterojenliğe dayanmakta ve her durumda teorinin medenî ve toplumsal çeşitliliğe vurgu yapmaktadır. Büyük ölçüde homojenleşmiş bir dünyanın canlılığını kaybedeceği görüşü teori kapsamındadır. Teori küreselleşme sadece evrenselciliğin özelleştirilmesini değil, özgüllüğün evrenselleşmesini de içermektedir şeklinde özetlenmektedir (Robertson, 1987: 21).

1.5. Küreselleşme ve Uluslararası Kurumlar

Ekonomik küreselleşme, sınır ötesi borsaların ve işlemlerin yürütülmesi için uygun bir yasal mekanizma gerektirmektedir. Aksi takdirde, sınır ötesi ekonomik işlemler düzenli bir şekilde gerçekleştirilemez.

Uluslararası kurumların beş temel ilkesi bulunmaktadır (King, 2007: 126):

Birincisi, uluslararası kurumlar, ticaret, çevre ve makroekonomik politikadaki değişikliklerin büyük yayılma etkileri gibi sorunların toplu olarak ele alınması gereken küresel yönetim alanlarına odaklanmalıdır.

İkincisi, ülkelerin girdiği taahhütlerin açık olması sağlanmalıdır.

Üçüncüsü, kurumlara ulus devletlerin taahhütlerini haklı çıkarmak için gerekli araçları sağlamalıdır.

Dördüncüsü, mevcut kurumlar kurumsal bir hafızaya, yetenekli personele ve gelecekte ihtiyaç duyulacak altyapının çoğuna sahip olmalıdır.

Beşinci olarak, kurumların kaldırılmasının maliyeti yüksek olduğundan, son yıllarda uluslararası gruplaşma ve kurumların sayısı artmıştır.

Sonuç olarak kurumların artması IMF ve Dünya Bankasını etkilemektedir. Rollerin tekrarlanması zaman, para ve odak kaybıdır. Her kurumun çok açık bir görevi olmalı ve buna odaklanmalıdır.

Mevcut küreselleşme sürecinin belki de en önemli ve benzersiz özelliği ulusal politikaların ve politika yapma mekanizmasının küreselleşmesidir. Ulusal politika belirleme kapasitesindeki erozyonun bir kısmı, piyasaların serbestleştirilmesi ve teknolojideki gelişmelere bağlıdır. Hükümetler artık bu uluslararası kurumların kararları ve kurallarına uygun politikalar uygulamak zorundadır. İlgili kurumlar Dünya Bankası, IMF ve DTÖ'dür. Son yıllarda BM, ekonomik ve sosyal konularda politika ve operasyonel etkilerinin çoğunu kaybetmiştir. Buna bağlı olarak Dünya Bankası, IMF ve GATT, DTÖ'nün yetkileri genişlemiştir (Khor, 2000:4)

Ekonomik küreselleşme devlet sınırlarının önemini azaltmaktadır. Küreselleşmenin faydaları ve maliyetleri asimetrik olarak dağıtılmış, yoksul ülkelerde yoksul insanları özellikle düşük vasıflı işgücünün serbest dolaşımı ve

fikri mülkiyet haklarının yaratılması açısından dezavantajlı hale getirmiştir. Küreselleşme eleştirilenlerinin hedefi olan Dünya Ticaret Örgütü, hukukun üstünlüğünün uluslararası alana hoş bir uzantısı ve tek taraflılığa karşı bir denge olarak görülmelidir. Daha genel olarak, küresel ekonomik liberalizm, küresel kamusal mallar ve bunları finanse etmek için uluslararası mekanizmalar sağlayan kurumlar tarafından dengelenmelidir. Bütün bunlar, devlet egemenliğinin daha da zayıflamasını ve küresel kurumların demokratik olmasını ve performansları için dünya çapında insanlara karşı sorumlu tutulabilmesini sağlama ihtiyacını ifade eder (Griffin, 2003: 790).

Uluslararası kamu kurumlarının mantığı, ulusal düzeydeki kamu kurumlarına olan ihtiyacı yansıtan basit bir konudur. Kurumlar, küresel düzeyde piyasa başarısızlıklarını yönetmek ve küresel kamu malları üretmek için gereklidir. Kurumlar tarafından kolaylaştırılan uluslararası işbirliği, devletler arasında toplu eyleme izin vermektedir. Kurumlar olmadan ve işbirliği olmadan devletler, küresel ısınma, çatışmanın hızla yayılması, bulaşıcı hastalıkların yetersiz tutulumu veya finansal krizlerin derinleşmesi ve genişlemesi gibi herkes için feci sonuçlara yol açan bireysel-rasyonel hedefler peşinde koşacaklardır. Tarihsel olarak, küresel ticaretin ve on dokuzuncu yüzyılın sonlarında yatırımın coşkulu genişlemesinin on yıllarca süren “küreselleşme” çağında olan şey budur (James, 2001: 254).

Finansal krizlerin etkileri bazen, IMF ve sanayileşmiş ülke hükümetlerinden kurtarmaların bedeli veya yatırımcıların kredibilitesini yeniden kazanma girişimi olarak daraltıcı ekonomik politikalar, finansal sektör serbestleşmesi veya işgücü piyasası 'reformları' ile büyütülebilir (Pirie, 2006: 237)

II. Dünya Savaşı'nın sonunda dünya ekonomisini yönetmek ve bir başka Büyük Buhranı önlemek için çeşitli uluslararası kurumlar kurulmuştur. Bu kurumlar arasında Uluslararası Para Fonu (IMF), Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (şu anda Dünya Bankası olarak adlandırılmaktadır) ve Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) genişletilen ve kurumsallaştırılan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) bulunmaktadır. Bu kurumlar sadece 50 yıldan fazla bir süredir devam etmekle kalmadı, aynı zamanda görevlerini genişletti, görevlerini değiştirdi ve üyeliklerini artırdı (Milner, 2005: 834).

1870-1910 küreselleşme dalgası sırasında uluslararası sermaye akımları da çok genişti. Büyük Buhran ve II. Dünya Savaşı, sermaye akımları üzerinde ticaretten çok daha zararlı bir etkiye sahipti. 1950-1980 döneminde zengin ülkeler, GATT himayesinde bir dizi çok taraflı ticaret serbestleştirilmesi yoluyla ticaret ilişkilerini düzeltmeye odaklanmıştır. Sermaye akımlarının I.Dünya Savaşı öncesi seviyelere geri dönmesi daha uzun sürmüştür. 1980'e kadar varlıkların dünya gelirine göre yabancı mülkiyeti nihayet 1914'te hakim olan seviyeye geri dönmüştür. 1980'den bu yana uluslararası sermaye akımlarında dramatik artışlar olmuştur. Dünya gelirlerine göre yabancı varlıklar 1980'de% 18'den 1995'te% 57'ye yükselmiştir. Bu büyük sermaye akımlarına ek olarak, sermaye akımlarının doğasında da bir değişiklik olmuştur (Dollar, 2001: 4).

1.5.1. IMF

Uluslararası Para Fonu (IMF), küresel para işbirliğini geliştirmek, finansal istikrarı sağlamak, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, yüksek istihdam ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve dünyadaki yoksulluğu azaltmak için çalışmaktadır. IMF finansmanı, üye ülkelere ödemeler dengesi sorunlarını düzeltmek için ihtiyaç duydukları nefes odası sağlamak için kullanılabilir. IMF finansmanı ile desteklenen bir politika programı, IMF ile yakın işbirliği içinde ulusal yetkililer tarafından tasarlanmaktadır ve sürekli mali destek, bu programın etkili bir şekilde uygulanmasına bağlıdır. Küresel ekonomik kriz sırasında ülkelerin desteklenmesine yardımcı olmak için IMF, borç verme kapasitesini güçlendirdi ve nasıl borç para verdiği konusunda büyük bir revizyonu onayladı. Düşük gelirli ülkelerde, IMF imtiyazlı kredi imkanları aracılığıyla finansal destek sağlamaktadır (Lonescu, 2014: 4135).

IMF, küresel ekonominin güvencesizliğini azaltmada, eşitsizliği azaltmada ve küresel ekonomide etkili çok taraflı yönetim için bir forum sağlamada önemli bir rol oynayabilir ve oynamalıdır. Ancak bu hem faaliyetlerinde hem de yönetim yapısında değişimler gerektirecektir (Woods, 2008: 7).

Küresel ekonominin güvencesizliği, ekonomistler tarafından gelişmekte olan ekonomilerdeki büyümenin dünyanın geri kalanına daha fazla ihracat yapmasına ve

daha fazla ABD satın almak için elde ettiği geliri kullandığı küresel bir ekonomi olan “istikrarlı bir dengesizlik” olarak tanımlandı (El-Erian, 2006: 26).

Temel olarak, herhangi bir IMF programı, ödemeler dengesini dengelemek, özel sektörü güçlendirmek, özel sermaye piyasasına erişimi kolaylaştırmak ve ekonomik büyüme yaratabilecek yatırımları çekmek için mikroekonomik politika paketleri benimsemeyi hedeflemektedir. IMF'nin programları, bir yandan, yeterli ekonomik-mali politikaların izlenmesini ve diğer yandan, ekonomik-mali zorlukların giderilmesi için gerekli finansal kaynakları içermektedir. Gerekli ekonomi politikaları önlemleri alındıktan sonra, sürdürülebilir yatırımların sürdürülebilir kalkınmasının temelini oluşturan bankacılık sektörünün, özel sektörün yeniden yapılandırılmasına katkıda bulunan sermaye girişlerinin yabancı yatırımcıların yüksek ilgisi olması beklenmektedir. Günümüzde IMF'nin amacı, Avrupa Birliği, Dünya Bankası ve diğer önemli uluslararası finansal alacaklıların diğer kurumlarıyla yakınsak ve uyumlu müdahaleler yoluyla küresel piyasadaki para-finansal piyasa kurumunu desteklemektir. Bu fikir birliğinde, IMF programlarının optiği aynıdır; bu, ulusal hükümetler tarafından üstlenilen koşullara saygı duyulduğu sürece belirli koşullar altında kredilendirme sürecini ifade eder. Uluslararası Para Fonu, mevcut ekonomik kriz, IMF'nin kaynaklarına veya ekonomileri ve yatırımları yönlendirmek için makroekonomik politikalar konusundaki uzmanlığına hitap eden artan sayıda ülke nedeniyle yenilenmektedir. Dahası, IMF'nin makro ve mikroekonomik dengesizlik durumunda en güvenli standart olan büyük bir altın tedarikini yönetmesi, IMF'nin sesini altın haline getiriyor. Mevcut ve gelecekteki ekonomik istikrar, hem dünyanın maliyesini hem de gezegenin ekonomik ve sosyal istikrarını düzenleyebilecek para-finans politikalarının tezahürü açısından kısıtlayıcı bir çerçevenin tanımlanması ile büyük ölçüde ilişkilidir (Lonescu, 2014: 4138).

1.5.2. Dünya Bankası

Dünya Bankası, küresel kalkınma yardım sisteminin merkezinde yer almaktadır. Çok taraflı yardım ajansı, ülkelerin yardım çabalarını bir araya getirmelerine izin verir. Teoride bu, daha az işlem maliyeti ile daha etkili, daha iyi bilgilendirilmiş geliştirme yardımı anlamına gelmelidir. Dünya Bankası, zengin kalkınmanın yoksul ülkelerde büyümeyi ve insani gelişmeyi bireysel ulusal yardım

kuruluşlarından daha etkili bir şekilde kolaylaştırmasına izin vererek, küresel kalkınma yardım rejiminin daha iyisini yapmasına izin vermelidir (Woods, 2008:12).

1.5.3. Dünya Ticaret Örgütü

Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), ülkeler arasındaki ticaret kurallarını ele alan tek küresel uluslararası örgüttür. Kalbinde dünya ticaret ülkelerinin büyük çoğunluğu tarafından müzakere edilen ve imzalanan ve parlamentolarında onaylanan DTÖ anlaşmaları var. Amaç, ticaretin olabildiğince sorunsuz, öngörülebilir ve serbestçe akmasını sağlamaktır (World Trade Organization, 2017).

2. Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası ekonomik işbirliğini desteklemek için yeni kurumlar kuruldu. Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması (GATT) 1947 yılında kurulmuş ve 50 yıl boyunca ticari müzakerelere başkanlık etmiştir. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) 1995 yılında GATT'nin uluslararası ticaret kurallarını resmileştirme ve genişletme halefi olarak kurulmuştur. DTÖ'nün anlaşmaları uluslararası ticaretin ana yasal çerçevesidir (Lee vd., 2009: 417).

DTÖ'nün beş temel işlevi şöyledir:

1. DTÖ anlaşmaları kapsamında ele alınan konularda çok taraflı ticaret ilişkileri konusunda DTÖ üyeleri arasında müzakereler için bir forum sağlanması.
2. Çok taraflı ticaret anlaşmalarının idaresi.
3. DTÖ üyelerinin ticaret politikalarının ve DTÖ yükümlülüklerinin uygulanmasına ilişkin eylemlerinin şeffaflığının, düzenli izleme ve gözetim yoluyla teşvik edilmesi.
4. DTÖ üyeleri için ticaret anlaşmazlıklarına aracılık etme ve çözme sürecinin sağlanması.
5. Küresel ekonomik politika yapımında daha fazla tutarlılık sağlamak için ilgili uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde çalışmak.

Son 20 yılda, pazar liberalleşmesi mantığı, ulus devletlerin vatandaşlarına karşı sorumlulukları ve yükümlülükleri hakkındaki değerler tehdit altında olacak şekilde siyasal, ekonomik ve sosyal yaşamın neredeyse her yönüyle örtülmüştür. Neoliberal ekonomi politikalarının yükselişi, 1980'lerin başında ABD'de Ronald Reagan ve

İngiltere'de Margaret Thatcher seçimleriyle başladı ve bu da özel sektör çıkarlarını devletin kamu yararına olan yükümlülüklerine zarar vermeye teşvik etmeye çalışmıştır. Neoliberal politikalar, devletin ekonomik kalkınmadaki rolünü bozmuş ve önceliklerini, başta uluslararası özel yatırım sektöründeki olmak üzere, özel çıkarların sunulmasına yönelik sosyal malların sağlanmasına yatırım yapmaktan uzaklaştırmıştır (Rowden, 2001: 4)

IMF ve Dünya Bankası tarafından piyasa serbestleştirilmesinin taraftarları, bu tür politikaların daha yüksek ekonomik büyümeye yol açacağını, ancak bu iddiayı dayandıracak yetersiz kanıtlara sahip olduğunu iddia etmişlerdir. IMF ve Dünya Bankası tarafından bu tür politikaların yoksul ülkelere uygulandığı son 20 yılda, kişi başına ekonomik büyüme oranları istikrarlı ve istikrarlı bir şekilde azalmıştır (BWP, 1999).

Uruguay Round müzakereleri GATT sisteminin güçlerini büyük ölçüde genişletmiş ve GATT'ın halefi örgütü DTÖ kapsamındaki anlaşmalar, fikri mülkiyet hakları, hizmetler, tarım ve ticaretle ilgili yatırım önlemleri de dahil olmak üzere eski GATT'nin ötesinde yeni alanlarda disiplinler kurulmuştur (Khor, 2000: 5). Yüksek ticaret engellerinin devam etmesi ve gıda güvenliği ve çevre ile ilgili düzenleyici kontroller ticaret kurallarını adaletsiz hale getirmektedir. Genel duygu, Tarım Anlaşmasının OECD ülkelerinde yüksek destek sürdüğü için 'eşit olmayan bir anlaşma' olduğudur (Khan ve Bano, 2007: 99). DTÖ Anlaşmaları ve sistemi Güney'in çıkarlarına karşı ağırlıklandırılmıştır. Mevcut anlaşmalar artık üye ülkelerin iç mevzuatının ve politikalarının değiştirilmesini ve bunlarla uyumlu hale getirilmesini gerektirmektedir. Uyumsuzluk, uyuşmazlık çözüm sistemi yoluyla bir ülkenin ihracatına karşı ticaret yaptırımlarının alınmasına yol açabilir ve böylece DTÖ'ye güçlü bir uygulama mekanizması sağlar. Bu nedenle, ulusal hükümetler DTÖ'nün gözetimi altında halihazırda geniş bir yelpazedeki konulardaki disiplin ve yükümlülükler uymak zorundadır. Dolayısıyla, gelişmekte olan ülkelerin birçok ulusal ekonomik politikası, ulusal düzeyde Parlamento yerine DTÖ müzakerelerinde yapılmaktadır. Dünya Ticaret Örgütü'nün alacağı sorunlar ne kadar geniş olursa, gelişmekte olan ülkelerde ulusal politika oluşturma ve kalkınma seçenekleri için alan o kadar azalacaktır (Khor, 2000: 5).

2. KÜRESELLEŞME VE BÜYÜME İLİŞKİSİ ÜZERİNE TEMEL TEORİLER VE LİTERATÜR

2.1. Temel Hipotez ve Teoriler

Çalışmanın bu bölümünde iktisadi düşünce okullarının büyüme yönelik teorilerinden bahsedilecektir. Günümüzden geçmişe, büyüme teorileri içerisinde ağırlık kazanmış bazı teorilere değinilecektir. Bu bölümün amacı, öne çıkarılan büyüme teorileri hakkında bilgi vermektir.

2.1.1. Smith'in Büyüme Teorisi

İktisadi büyüme kavramı ilk kez, Klasik İktisadi Okul tarafından tartışılmıştır. Modern büyüme kuramlarından daha geniş bir yapıya sahip olmasa da, ekonomik büyümenin artmasına olanak sağlayan teorisiyle Adam Smith, büyüme teorisyenlerinin öncüsü olarak kabul edilmektedir.

Adam Smith'in ekonomik büyüme teorisi, ilk bakışta Quesnay ve Fizyokratlarinkinden şaşırıcı derecede farklıdır. Onların argümanlarına göre, sanayi yatırım yapılabilir artık üretmez ve bu nedenle büyüme hiçbir olumlu katkı yapmaz, bu tamamen tarımsal artığın yeniden yatırımına bağlıdır. Smith, 1776'da The Wealth of Nations'ı yayınladığında, Sanayi Devrimi Kuzey İngiltere'yi dönüştürüyordu ve onun üretim ve yaşam standartları üzerindeki etkilerini haleflerinin çoğundan daha fazla algıladı. Teoride, hem sanayi hem de tarım hayati bir rol oynamaktadır, ancak tarım fazlasının büyüme üzerinde özellikle önemli bir etkisi vardır ve Quesnay'in büyük ölçüde basitleştirdiği argümanının önemli unsurlarını devraldığı ortaya çıkmaktadır.

Smith, sermaye birikimi ile üretkenlik artışı arasındaki pozitif ilişki hakkında, modern teorinin daha yeni yeni keşfetmeye başladığı bir argüman dizisi geliştirmeye devam etti. Yirminci yüzyıl büyüme teorisinin çoğunda, yatırım oranının, bir ekonominin uzun vadeli çıktısı ve yaşam standartları büyüme oranı üzerinde hiçbir etkisinin olmayacağı tahmin edilmektedir. Bu, tüm neoklasik büyüme teorisi ve buna ek olarak Keynesyen büyüme teorisinin büyük bir kısmı için geçerlidir. Smith'in teorisine göre, sermaye birikimi artan nüfus ve istihdama yol açar ve bununla mamul mallar için pazarın genişletilmesi koşuluyla, bir emek takip edecektir ve bu da emek

üretkenliği üzerinde olumlu artan bölünme etkilerine sahip olacaktır. Rekabet yeterliyse ve sermayedeki bir artış genel olarak rekabeti artıracaksa, üretilen malların fiyatları birim işgücü maliyetleriyle birlikte düşecek ve bunun sonucunda işçilerin satın almaya gücünün yeteceği mamul malların miktarı ve aralığı artacaktır. Bu nedenle, Smith'in büyüme hesabında, daha hızlı sermaye birikiminin, daha hızlı istihdam ve çıktı büyüme oranı ve yaşam standartlarında daha hızlı büyüme ile ilişkili olduğu sonucu çıkar (Eltis, 2000: 68).

Smith'in ekonomik büyüme teorisi üç bölüme ayrılmaktadır. Smith'in iş bölümü ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiye dair muhakemesinin yapısından başlar, teknolojik ilerleme ve sermaye birikimi ve piyasanın kapsamını ve ekonomik ağ ilişkisini Smithçi büyüme sürecidir. Adam Smith işbölümü, teknolojik değişim ve sermaye birikimi, gelişmiş ülkelerin gelir düzeyinin elde ettikleri yüksek işbölümüne bağlı olduğunu belirtir (Andrea, 2003: 83).

Smith'in görüşüne göre kişi başına gelir büyümeyi etkileyen ana faktördür. Ekonomideki üretken işçilerin üretken olmayan işçilere oranıdır. Smith, işletmeler içinde, bireysel işçilerin görev yelpazesinin azaltılmasıyla, firmalar üretim süreçlerinin belirli aşamalarını üstlenen yeni firmalar ve sektörler oluşturarak işbölümünün iki bağlamda gerçekleştirilebileceğine dikkat çekmektedir. Smith, işbölümünün işçilerin üretkenliği üzerindeki üç olumlu etkisini tanımlar. İşçiler uzmanlaştıklarında; becerileri artar, farklı etkinlikler arasında geçiş yapmak için gereken zamandan tasarruf eder ve işlerini kolaylaştırmak için makineler icat etme olanağına sahip olurlar (Letiche, 1960: 27).

Smith'in sosyal ve ekonomik etkileşimin yapısı, pazarın kapsamı ve işbölümüne dayalı büyüme sürecinin uygulanabilirliği arasındaki ilişki hakkındaki düşüncesi; bir toplumda işbölümünün gelişmesinin önemli ön koşulu, kamyon, takas ve bir şeyi başka bir şeyle takas etme eğilimi yani Smith, bireylerin genel olarak sosyo-ekonomik etkileşimler olarak tanımlanabilecek şeye karşı doğal bir yatkınlığa sahip olduğunu varsaymaktadır. Bu, bireylerin uzmanlaşmasına ve artı ürünlerinin, yani kendi tüketimini aşan üretimin ticaretinden kazanç elde etmesini sağlar. Bu tür fazlalıklar, uzmanlaşma nedeniyle artan üretkenlikten kaynaklanmaktadır. Smith'in görüşüne göre, bireyler, bir sosyal etkileşim yapısı verildiğinde, bir öğrenme süreci

temelinde uzmanlaşmayı seçer. Adam Smith'in teorisi, işbölümüne dayalı ekonomik büyüme sürecinin üç özelliğini tanımlıyoruz: (1) ekonomik büyüme içseldir; (2) kümülatif bir süreç niteliğine sahiptir; ve (3) bir dengesizlik süreci olarak tanımlanabilir. Marshall ve özellikle Young, Smith'in ekonomik büyümenin bu karakterizasyonunu haklı çıkaran görüşlerini önemli açılardan geliştireceklerdir (Kurz, 2003: 237).

2.1.2. Thomas Robert Malthus Büyüme Teorisi

Malthus, 1798 yılında Nüfus Teorisi Denemesini yayınlamıştır. Daha sonraki yüzyılda, politik ve siyasal ekonomi düşüncelerini temel ilkeleriyle birleştirerek, Malthusçu çerçeve içinde nüfus teorisi gerçekleşti. Nüfusun gücü, insan için geçim sağlamak için yeryüzündeki güçten daha büyüktür. Gözlemler kontrol edilmediğinde, nüfusun yalnızca aritmetik bir ortamda geçerliliğini sürdürürken geometrik bir oranda arttığını ifade eder (Hodgson, 2009: 745).

Malthus çağında kişi başına düşen ortalama üretim artış hızı ihmal edilebilir düzeydeydi ve yaşam standardı ülkeler arasında büyük farklılıklar göstermemiştir. Malthus demografik rejimi, kişi başına gelirdeki değişkenliği ve ölüm oranlarındaki değişiklikleri yansıtan doğurganlık oranlarındaki dalgalanmalarla karakterize etmiştir. Kişi başına düşen gelirin arttığı dönemler, hayatta kalanların sayısında bir artışa izin vererek, artan beslenme ve sağlık altyapısı nedeniyle doğurganlık oranlarında bir artış ile ölüm oranlarında bir düşüşe neden olmuştur. Ölüm oranlarının arttığı dönemler mevcut kaynaklarla desteklenebilen hayatta kalanların sayısını korumak için doğurganlık oranlarında bir artışa neden olmuştur (Galor, 2005: 184).

Malthus sonrası kişi başına düşen gelirdeki hızlı artış, kısmen nüfusun büyüklüğündeki artışa sebep olmuştur. Bu rejim sırasında, daha yüksek geliri daha yüksek nüfus artışına bağlayan Malthus mekanizması işlemeye devam etmiştir ancak daha yüksek nüfusun kişi başına kaynakları seyreltme ve dolayısıyla kişi başına düşen geliri düşürme etkisi, teknolojik ilerleme ve sermaye birikimindeki hızlanma ile dengelenmiştir.

Dünyadaki nüfus artış hızı 1500-1820 döneminde yıllık ortalama % 0,27'den 1820-1870 yıllarında yıllık % 0,4'e ve 1870-1913 zaman aralığında yılda % 0,8'e

yükselmiştir. Ayrıca, 19. yüzyılın sonlarına ve 20. yüzyılın başlarına doğru Batı Avrupa ve Batı Bölgelerindeki nüfus artışıdaki düşüşe rağmen, daha az gelişmiş bölgelerin gecikmeli kalkışı ve daha önce kişi başına gelirlerinde önemli artış demografik geçişleri, dünyadaki nüfus artış oranını 1913–1950 döneminde yılda % 0,93'e ve 1950–1973 döneminde yıllık % 1,92'lik yüksek bir orana keskin bir artışa yol açmıştır (Maddison, 2001: 109).

2.1.3. David Ricardo'nun Büyüme Teorisi

Ricardo'nun büyüme ekonomisi arz faktörlerine odaklanmaktadır. Tarımdaki üretken koşullar, ekonomik büyümenin hızını ve ilgili dağılım değişkenlerinin dinamiklerini belirleyen önemli faktördür. Ricardo, her ülkede ve her zaman, kâr, emekçiler için gerekli ihtiyaçları sağlamak için gereken emek miktarına, o toprağa veya rant getirmeyen sermayeye bağlıdır. O halde birikimin etkileri farklı ülkelerde farklı olacak ve esas olarak toprağın verimliliğine bağlı olacaktır (Sraffa, 1951: 126).

Ricardo'nun argümanının mantığı özetlenebilir. İşçilerin geçim sepeti yalnızca artan maliyet rejimi altında üretilen tarımsal mallardan oluşur. Sermaye birikimi, emekçi nüfusun artmasına ve dolayısıyla tarımsal metalara olan talebin artmasına neden olur. Bu metaların fiyatı ve parasal ücretlerin oranı yükselir. Ücret oranı ile kâr oranı arasındaki ters ilişki ve kâr oranı ile sermaye birikimi oranı arasındaki pozitif ilişki göz önüne alındığında, tarımdaki azalan getiri, düşen bir kâr oranı ve düşen bir sermaye birikimi oranı anlamına gelir. Sermayenin ve nüfusun büyümesi, kârların ve ücretlerin piyasa oranları ilgili doğal veya uzun dönem düzeylerine ulaşır ulaşmaz durur. Teknik ilerleme ve/veya yurt dışından daha ucuz tarımsal emtia ithalatı, yerli tarımda azalan getiri eylemini engelleyemezse, ekonomik büyüme süreci kaçınılmaz olarak duracaktır (Letiche, 1960: 21).

2.1.4. Marx'ın Büyüme Teorisi

Değer teorisi, şüphesiz iktisat ve diğer sosyal bilimlerdeki en önemli tartışmalardan biridir. Sağduyu terimleriyle, bir ürünün değeri genellikle fiyatı olarak anlaşılır. Ekonomide, değer kavramının uzun ve seçkin bir tarihi vardır ve iktisatçılar uzun süredir değer'in 'özünü' yakalamaya çalışırlar. Modern iktisatçılar, fayda ve kıtlığın değeri belirlediğini iddia ediyorlar. Fayda ve kıtlığın ifadeleri olan talep ve arz,

özünde fiyat ve değerin başlıca belirleyicileridir. Klasik gelenekte, emek değerin birincil kaynağı olarak kabul edilir. David Ricardo ve Karl Marx da emeği değer teorilerinin temel unsuru olarak kabul ettiler, ancak emeğin aynı zamanda bir değer ölçüsü olduğunu iddia ederek daha radikal bir yaklaşım benimsemişlerdir (Nguyen, 2009: 114).

2.1.5. Schumpeter'in Büyüme Teorisi

Schumpeter ekonomi sektörüne altı eser veren önemli bir iktisatçı olarak ifade edilmektedir. Bu iktisatçının ilgi alanı kapitalist düzeni benimseyen toplumlardaki ekonomik büyüme üzerine olmuştur. Schumpeter büyümeye statik değil de dinamik olması açısından bakmaktadır. Ona göre ekonomi yeni denge çizgisine ulaşırken başka bir dengeden ayrılmaktadır. Bu yeni denge noktasına ulaşma durumunu ise girişimci gerçekleştirmektedir. Ekonomide görülen konjonktür dalgalanmaları, dış etkenlerin yanında girişimlere ve teknolojik yeniliklere de dayandırmaktadır (Algan & Bayraktar, 2018:552).

Schumpeter yenilik kavramına çok önem vermiş ve yeniliğin ekonomi için icat anlamına geldiğinin altını çizmiştir. Yenilik türlerini de beşe ayırmıştır (Schumpeter, 1964: 62-63):

- Yeni ürünün piyasaya çıkarılması, olan bir ürünün modelinin yenilenmesi ya da o ürünün kalitesinin yükseltilmesi.
- Yeni üretim tekniği kullanılması.
- Yeni açılan ya da yaratılan piyasa.
- Yarı mamul ya da hammadde için yeni kaynak bulunması.
- Endüstrinin yeniden organize edilmesi.

Schumpeterci büyüme, yaratıcı yıkım sürecine dayanan özel bir ekonomik büyüme kuramıdır. Bu büyüme modeli üç ana fikre dayanmaktadır (Aghion, Akcigit, ve Howitt, 2015: 558):

- Uzun vadeli büyüme yeniliklerden kaynaklanmaktadır.
- Yenilikler, tekelci kiralardan beklentileri tarafından motive edilen girişimci yatırımlardan kaynaklanır.

- Yeni yenilikler eski teknolojilerin yerini alır. Başka bir deyişle, büyüme yaratıcı yıkımı içerir.

Schumpeter'in büyüme modelindeki ölçek etkileri özelliği, iki temel modelleme yapı taşı ile ilgilidir: bir ekonominin bilgi üretim fonksiyonu ve kaynak kısıtlaması. Birincisi, bilginin büyüme oranını (teknolojinin büyüme oranıyla aynı olan) Ar-Ge kaynaklarına sabit getirili bir üretim fonksiyonu ile bağlar. İkincisi, tüm faaliyetlere ayrılan kaynakların toplamının, her an bu kaynakların mevcut arzını aşmamasını gerektirir. Schumpeterian büyüme modelinin mümkün olan en basit versiyonunu göz önünde bulundurarak bilgi üretim fonksiyonunun ve kaynak kısıtlamasının rolünü gösterebiliriz. Nihai üretimin aşağıdaki üretim fonksiyonu ile üretildiği bir ekonomiyi düşünelim (Dinopoulos ve Şener, 2007: 4):

$$Y(t)=A(t)L_y(t)$$

Burada $Y(t)$ ifadesi t zamanında ekonominin nihai çıktısını temsil etmektedir. $A(t)$ teknoloji seviyesini, $L_y(t)$ ise nihai çıktının üretimine ayrılan emek miktarını göstermektedir. Aşağıda verdiğimiz bilgi üretim fonksiyonu ise teknolojik ilerlemenin evrimini yönetmektedir:

$$g_A = (A'(t)) / (A(t)) = (L_A'(t)) / X(t)$$

Burada ise g_A ; teknolojinin büyüme oranı,

$L_A(t)$; Ar-Ge'ye ayrılan toplam kaynak miktarı,

$X(t)$; Ar-Ge ile ilgili bir ölçüttür. Bu değer aynı miktarda Ar-Ge kaynağının daha düşük bir teknoloji büyüme oranı oluşturduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda bu değer Schumpeter büyüme kuramında önemli bir rol oynamaktadır. Kişi başına düşen Ar-Ge zorluk seviyesi olarak ifade edilen değer uzun vadede sabit olması gerekmektedir.

2.1.6. Keynes'in Büyüme Teorisi

Keynes'in ekonomiye yönelik düşüncelerini aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür (Kumcu ve Eğilmez, 2005: 33):

- Klasik iktisatçılar tam istihdam dengesini savunmaktadırlar. Yani ekonomi her zaman dengededir ve bunu görünmez el denilen bir sistemle sağlamaktadır. Dolayısıyla devletin ekonomiye müdahalesi söz konusu

değildir. Ancak Keynes bunu reddetmektedir ve ekonominin hiçbir zaman tam istihdam dengesinde olmadığını savunmaktadır.

- Tam istihdam dengesi yoktur çünkü mutlaka iş bulamayan bireyler olacaktır. Yani eksik istihdam söz konusudur.
- Keynesyen iktisat görüşüne göre klasiklerin aksine devletin ekonomiye müdahalesi gereklidir. Ekonomide sürdürülebilir bir denge yoktur, dengeye gelmesi için de müdahale şarttır.
- Keynes'in görüşünde makro analiz yer almaktadır. Bilhassa tüketim harcamaları, vergiler, milli gelir, dış ticaret ve sermaye birikimi gibi konularda araştırma ve incelemeler yapmıştır.
- Ücretler ve fiyatlar aşağı doğru esnek değildir, katıdır.
- Say yasaının tersine her arzın talebi değil her talebin arzını yaratacağını savunur.
- Keynes yatırım ve tüketim harcamalarına da değinmektedir. Bunların arasındaki eşitliğin de müdahalesiz sağlanamayacağını ifade etmektedir. Verginin nötr olması ve bütçeyi denkleştirme gibi çabalar anlamsızdır. Ekonomik koşullara göre devlet, bütçe fazla ya da açık vermemek amacıyla azalan veya artan oranlı vergi uygulamaları yapabilmelidir.

Literatürdeki çalışmalarda ekonomik büyümenin istikrar kazanamaması, sıkça yaşanan ekonomik krizlerle aksayan büyüme süreci, büyümenin uzun vadeli olabilmesi için ihtiyaç duyulan sermaye birikimi ve yoğunlaşmasının gerçekleşmemesi için en büyük engellerdendir. Dolayısıyla ekonomik büyümeyi sağlayan maliye ve para politikalarından önce büyümeyi belirleyen etmenleri incelemek önem arz etmektedir. Keynes de bu açıdan önemli çalışmalar yapmıştır (Şiriner ve Doğru, 2005: 163).

Büyük Buhran'ın ilk aşamalarında, John Maynard Keynes politika danışmanı, araştırma ekonomisti ve ekonomi gazetecisi olarak, "Torunlarımız için Ekonomik Olasılıklar" adlı makalesini yazmak için zaman ayırmıştır. 1930'da yayınlanan "Ekonomik Olasılıklar", Keynes'in büyüleyici ve çok farklı bir portresini ortaya koymaktadır. Çalışma, Keynes'in zamanından en az 25 yıl ileride olan modern ekonomik büyüme anlayışına sahip olduğunu göstermektedir. Uzun vadeli büyüme

hakkındaki görüşleri, bugünün sınır büyüme teorisine çok benzemektedir. Keynes'in, önde gelen ekonomilerin devam eden başarısına ilişkin niteliksel ve niceliksel tahminleri dikkate değer ölçüde doğru bulunmaktadır. Bu olağanüstü derecede doğru 100 yıllık tahminleri yaptıktan sonra Keynes, daha geniş bir sosyal bilimci ve sosyal eleştirmenin çok daha geniş şapkasını denemek için ekonomiden uzaklaşmıştır. Ancak burada, Keynes'in değerlendirmeleri, onun insan doğası hakkındaki kendine özgü görüşlerini ve boş zamanın gelir esnekliğinin uzun vadede tüketiminkinden çok daha yüksek olduğu şeklindeki karşı-olgusal görüşünü yansıtmaktadır (Ohanian, 2008: 10).

Keynes tüketimin üretimi canlandıracağını düşünmektedir. Burada devlet harcama yapabilmesi için bireyleri desteklemelidir. Otonom yatırımların artması büyüme için olumlu etki yaratmaktadır. Bu çarpan mekanizması yoluyla gerçekleşmektedir. Bir de bu görüş büyümeyi uzun dönemli değil kısa dönemli ele almaktadır (Aksu, 2014: 363).

2.1.7. Harrod-Domar Büyüme Teorisi

Bu model aslında Harrod (1939) ve Domar (1946) olmak üzere iki iktisatçının çalışmalarından oluşmaktadır. İki iktisatçı arasında farklılıklar olmasına rağmen elde ettikleri sonuçlar benzerlik göstermektedir. Bu nedenle zamanla birlikte anılan bir model ortaya çıkmaktadır. Sonuçları aynı olsa da çıkış noktaları aralarındaki farklılığı yansıtmaktadır. Harrod eksik istihdamdan yola çıkar ulaşmak istediği nokta da tam istihdamdır ve bu yoldaki büyüme koşulları üzerinde durmaktadır. Domar ise tam istihdamı başlangıç noktası olarak belirlemekte ve sürdürülebilir büyümenin yollarını incelemektedir.

Her iki iktisatçının görüşleriyle birleştirilmiş olan modelde uzun dönem denge asıl konu olmaktadır. Burada ele alınan ekonomiler, teknik ilerleme ve nüfus artışı gibi etkenlerden etkilenen tam istihdam şartlarındadır (Alkın, 1987:204-205).

Bu teori esasında Keynes'in tasarruf-yatırım teorisini kaynak almaktadır. Aralarındaki fark ise birinin kısa dönemli birinin uzun dönemli büyümeyi baz almasıdır. Bu farkın ortaya çıkmasını Domar'ın görüşleri sağlamaktadır. Domar'ın modelindeki varsayımlar aşağıdaki gibidir (Kaynak, 2009: 71-72):

- Marjinal ve ortalama tasarruf eğilimleri birbirine eşittir çünkü net tasarruflar milli gelir içerisinde sabittir.
- İhracat ve ithalat yapılmaz yani ekonomi dış ticarete kapalıdır.
- Fiyatlar genel düzeyi sabittir.
- İşgücü dışsal etken olarak nüfus tarafından işe katılma durumundan etkilenmektedir.
- Emek ve sermaye arasında, üretim sadece tek bir faktör bileşimidir. Sermaye fonksiyonu olarak değerlendirilmektedir.
- Ekonomide gecikme yoktur ve tek mal üretimi mevcuttur.
- Yatırım, tasarruf ve gelir kavramları net şekilde açıklanmamıştır.

Harrod teorisinin temeli üç maddeden oluşmaktadır (Harrod, 1939: 14):

1. Toplumun gelir düzeyinin, tasarruf arzının en önemli belirleyicisi olması
2. Gelirindeki artış oranının tasarruf talebinin önemli bir belirleyicisi olması
3. Talebin arza eşit olması.

Harrod-Domar modelini basit haliyle ifade etmek gerekirse:

$$vY^{(I)}(t) = sY(t) - A(t)$$

Burada $Y(t)$; milli gelirin dinamiklerini ve $A(t)$; yani bağımsız yatırımları temsil etmektedir. Burada bağımsız yatırımlar büyürse ekonomik büyüme dolaylı olarak etkilenmektedir. Örneğin büyük icatlar meydana geldiğinde bağımsız yatırımlar da büyür, çarpan etkisiyle çıktı artar. Çıktının artması hızlandırıcı etki yaratarak diğer yatırımların da artmasını destekler. Dolayısıyla çıktının ve yatırımların artması çarpan etkisiyle yeni bir döngü yaratır. Milli gelirin de yükselmesi büyümeye olan etkiyi açıklamaktadır (Tarasov & Tarasova, 2019:3).

2.1.8. Solow Neo-Klasik Büyüme Teorisi

Bu model Neo-klasik büyüme modelinin çıkış noktası olarak nitelendirilmektedir. Modeli aşağıdaki gibi yazabiliriz (Solow, 1957):

$$Y(t) = F[K(t), A(t), L(t)]$$

Bu modelde t zamanında, Y ; gelir,

K; maddi-fiziksel sermaye

L; emek

A; işgücü ya da bilgi etkinliğidir.

Solow'un ekonomik büyüme teorisi nüfus artışı, teknolojik gelişme ve tasarrufların ekonomik büyümeyi ne şekilde etkilediğini incelemektedir (Parasız, 2003:143).

Neo-klasik teorisinin esas aldığı varsayımları aşağıdaki gibi yazmak mümkündür (Kibritçiöğlü, 1998):

- Ölçeğe göre getiri sabittir
- Yatırım fonksiyonu bağımsızdır
- Sermayenin, marjinal verimliliği düşmektedir
- Faktörler arasında ikame ilişkisi vardır
- Nüfus sabit hızla yükselmektedir.

Devletin müdahalesinin sınırlı olduğunu ifade eden başka bir çalışmada ise varsayımlar şu şekildedir (Jones, 2001: 142-143):

- Modelin ele aldığı ekonomik yapı tek sektörlüdür.
- Sektör tek olacağından mal da tek olacaktır dolayısıyla dış ticaret yapılmamaktadır.
- Azalan verimler kanunu geçerlidir.
- Teknolojinin gelişmesi dışsaldır.
- Üretim faktörlerinin birbirine ikame edilmesi söz konusudur.
- Tam rekabet şartları geçerlidir, ekonomi tam istihdam düzeyindedir.
- Kusursuz işleyen faktör piyasaları mevcuttur.
- Yatırımcılar ve tasarrufçular aynı kişilerdir.
- Yakınsama hipotezi benimsenmiştir.

Teoriye göre tasarruf eğiliminde kısa dönemde ortaya çıkan artışlar, birim emek başı ve birim sermaye başı geliri kalıcı değil geçici olarak arttırmakta, uzun vadede büyüme oranları üzerinde değişim yaratacak etkiyi sağlamayacaktır (Kaynak, 2009: 114-115).

Solow'un neo-klasik büyüme teorisi teorik ve ekonometrik çalışmalara, uzun bir süre konu olmuş ancak ülkelerin gelişmişlik seviyelerindeki farklılığı açıklama durumunda yetersiz kalmıştır. Neo-klasik büyüme modelinin, iki sonucu olduğu ifade edilmektedir. İlki, teknik ilerleme sağlanmadığı durumda, iktisadî büyümenin gerçekleşmeyeceği, ikincisi, tasarruf oranında meydana gelen bir yükselmenin büyüme oranı üzerinde şokun durumu kadar etkili olacağı yönündedir (Parasız, 2003: 136).

2.2. Literatür Taraması

2.2.1. Ulusal Alanda Yapılmış Çalışmalar

Aslan ve Korap, (2006) yaptıkları çalışma dahilinde literatürde sıkça yer alan finansal gelişme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Çalışmaya ülke olarak Türkiye'yi dahil etmişler ve zaman dilimini 1987 ilk çeyrek ve 2004 dördüncü çeyrek olarak seçmişlerdir. Eşbütünleşme testi olarak Johansenden yararlanılan çalışmada nedensellik ilişkisini sınamak amacıyla Granger nedensellik testi yapılmıştır. Johansen eşbütünleşme testinin verdiği sonuçlara göre ekonomik büyüme ile finansal gelişme göstergeleri arasında uzun dönemli ilişki olduğu saptanmıştır. Granger nedensellik testi sonuçları ise değişkenler arasında nedensellik olduğu fakat bunun finansal gelişme göstergelerine göre değişim gösterdiği ifade edilmiştir.

Kandır vd. (2007) yaptıkları çalışmada Türkiye'nin 1988 ile 2004 yıllarını kapsayan üç aylık verileri kullanarak ekonomik büyüme ve finansal gelişme ilişkisini incelemiştir. Çalışmada ekonomik büyümeyi temsil etmesi amacıyla kişi başına düşen reel milli gelir kullanılmıştır. Finansal gelişme için ise dört ayrı değişken kullanılmıştır. Özel sektör için ayrılan banka kredisinin milli gelire oranı, İMKB değerinin milli gelir ile oranı, İMKB'nin işlem hacminin milli gelir ile oranı ve İMKB'nin işlem görme oranı bu dört değişkeni oluşturmaktadır. Ampirik analizde koentejrasyon testi olarak Johansen kullanılmıştır. Birim kök testi olarak ADF ve PP uygulanmıştır. Sonrasında hata düzeltme modeline dayalı olan bir nedensellik testi yapılmıştır. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda ekonomik büyümenin, finansal

gelişme üzerinde olumlu etkisi olduğu ancak finansal gelişmenin ekonomik büyümeye destek sağlamadığı yönünde olmuştur.

Gökbuhar vd. (2008) yılında yaptıkları çalışmada küreselleşme olgusunu daha sözel şekilde incelemiştir. Çalışmada 1945 ve 1975 yılları arasını kapsayan dönemin Refah Devletlerinin Altın Çağı olduğu belirtilmiş, işsizliğin azalması gelişmiş sosyal hakların olduğu ve refah seviyesinin yükseldiği bilgisi verilmiştir. 1973 yılı sonrasındaki iki petrol krizinden bahsedilmiş bu olaylardan sonra refah devletlerinin siyasi, ekonomik ve sosyal temellerinin oluştuğu ifade edilmiştir. Çalışmanın ilerleyen kısımlarında devletin refah seviyesindeki rolünün nasıl olması gerektiği ve krizle karşılaşılabilceği, sosyal ekonomik sınırlar olup olmadığı gibi konular tartışılmıştır. Tüm bu olaylar ve sorular çerçevesi içinde küreselleşmenin refah devletlerini nasıl etkilediği araştırmanın temel konusunu oluşturmuştur.

Aktaş (2009) yılında yaptığı çalışmasında ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışma Türkiye'nin 1996 ve 2006 yıl aralığını kapsamaktadır. Öncelikle birim kök testleri uygulanmış ve serilerin birinci farkları alındığında durağan olduğu tespit edilmiştir. Koentegresyon testi olarak bu çalışmada da Johansen koentegresyon testi uygulanmıştır. Test sonuçları üç eşbütünleşim vektörü var olduğu yönünde çıkmıştır. Ayrıca ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme arasında uzun zamanlı denge ilişkisi olduğu da görülmüştür. Seriler koentegre olduğundan dolayı nedensellik testinden yararlanabilmek için öncelikle vektör hata düzeltme modeli uygulanmıştır. Ekonometrik sonuçlar ithalat, ihracat ve ekonomik büyüme değişkenleri arasında iki yönlü ilişki olduğu saptanmıştır. Hata düzeltme modelinin verdiği sonuçlara göre ithalattan ihracata, ihracattan ithalata, büyümeden ithalata ve ihracata doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi elde edilmiştir.

Bakan ve Şentürk (2012) sözel bir çalışma yapmış ve çalışmaya finansal küreselleşme ile Türkiye'deki sermaye akımlarını konu etmişlerdir. Küreselleşme olgusunun temellerinin İkinci Dünya Savaşından sonra atıldığı belirtilen çalışmada burumda etkili olanın ekonomik ve siyasi kuruluşlar olduğu ifade edilmiştir. Verilen bilgilere göre 1980 yılı sonrasında tüm dünyada ve Türkiye'de başlayan küreselleşmenin çeşitli ekonomik ve siyasi önlemler alınmasıyla 1990 sonrası hız kazandığı görülmektedir. Yaşanan bu süreçte ekonomik ve siyasi birlik oluşturan

Avrupa Birliği'nin etkisi büyüktür. 1980 yılı sonrası ülkemizde ve diğer dünya ülkelerinde piyasa ekonomisine dayalı politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Politikalar yoluyla sermaye, mal ve hizmetin dolaşımının serbestleşmesine yönelik önlemler alınmıştır. Tüm bunlar sermaye akımlarının uluslararası dolaşımı hızlanmış bu da küreselleşme sürecine katkı sağlamıştır. Çalışmada finansal küreselleşmeye dair teorik yaklaşımların incelenmesi, serbestleşme süreci yaşayan Türkiye'deki sermaye hareketleri, nedenleri ve yarattığı etkiler konu kapsamına alınmıştır.

Hayaloğlu vd. (2015) pek çok çalışmada olduğu gibi küreselleşmenin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini analiz etmiştir. Diğer çalışmadan ayrılan kısım ise farklı gelir gruplarına sahip olan ülkelerin dikkate alınmasıdır. Değişken olarak KOF küreselleşme endeksi ile sosyal, politik ve ekonomik alt bileşenleri kullanılmıştır. Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde etkisi olup olmadığını panel veri analizi tekniğiyle saptanmıştır. Düşük gelirli, düşük orta gelirli, üst orta gelirli ve yüksek gelirli ülkelerin 1995 ve 2011 yılları arasındaki verileri çalışmaya dahil edilmiştir. Sonuç ülkeleri gelir düzeylerine göre ayırmanın haklılığını ortaya koymuş ve her gelir grubunda farklı çıkmıştır. Yüksek gelirli, üst orta gelirli ve düşük orta ülkelerde alt bileşenleriyle birlikte küreselleşme endeksinin ekonomik büyümeye etkisi pozitif olduğu belirlenmiştir. Düşük gelirli ülkelerde ise küreselleşme ekonomik büyümeyi negatif etkilemektedir.

Doğan ve Can (2016) küreselleşmenin büyüme üzerindeki etkisini Güney Kore'ye yönelik incelemiştir. Koentegrasyon testi olarak Engel-Granger uygulanmıştır. Zaman aralığı olarak ise 1970 ile 2012 aralığı baz alınarak çalışma ileri letilmiştir. Yapılan çalışmada sonucun daha güvenilir ve kapsamlı olması adına üç farklı boyut çerçevesinde analiz yapılmıştır. Sonuçlar ekonomik küreselleşmeden ekonomik büyümeye, sosyal küreselleşmeden ekonomik büyümeye ve bir bütün şeklinde küreselleşmeden ekonomik büyümeye pozitif etki olduğu yönündedir.

Doğan ve Can, (2016) yine aynı yıl yaptıkları başka bir çalışmada bu kez küreselleşmenin etkilediği birçok alandan enerji tüketimine dikkat çekmiştir. Yaptıkları diğer bir çalışma gibi 1970 ile 2012 yıllarını kapsayan verilerden yararlanmışlar ancak bu kez ülke olarak Türkiye'yi ele almışlardır. Bu çalışmada KOF küreselleşme indeksinden yararlanmış, birim kök testi olarak ADF ve PP

kullanılmıştır. Johansen koentegrasyon testinden sonra DOLS ile uzun dönem analiz edilmiştir. Tüm ampirik çalışma sonrasında enerji tüketimi ile küreselleşme arasında uzun dönem ilişkisi olduğu saptanmıştır.

Can (2016) yılında yaptığı çalışmada küreselleşme olgusunu farklı bir şekilde ele almış, sofistike üretim düzeyi üzerinde durmuş, bu olguyu temsilen ekonomik kompleksite kavramı ile ekonomik küreselleşme ilişkisini incelemiştir. Zaman aralığı olarak 1970 ile 2012 yıllarını kullanmış, çalışma ülkesini Güney Kore olarak seçmiştir. Ampirik bölümde Ziwot-Andrews yapısal kırılma testi, koentegrasyon için ise Maki (2012) kullanılmıştır. Ayrıca kısa ve uzun dönem için FMOLS uygulanmıştır. Çalışma sonucunda hata terimlerinin negatif ve anlamlı çıkmasının yanında, ekonomik küreselleşme olgusunun ekonomik kompleksiteyi pozitif yönlü etkilediği ifade edilmiştir.

Türedi (2016) yılında yaptığı çalışmada küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki konusunda literatürdeki çok yönlü tartışmalara katkıda bulunmayı amaçlamıştır. 40 adet gelişmekte olan ülkenin 1996 ile 2014 yılları arasındaki zaman dilimi dikkate alınmıştır. Çalışmanın analizi için gerekli olan analiz Dreher'in 2006 yılında geliştirdiği KOF küreselleşme indeksidir. Sabit etkiler panel veri yöntemi uygulanarak elde edilen sonuçlar, baz alınan ülkelerde 18 yıllık zaman aralığında küreselleşmeden ekonomik büyümeye doğru ekonometrik olarak anlamlı ve pozitif yönlü ilişki olduğu yönündedir. Bu çalışmada da alt bileşen olarak üç farklı küreselleşme boyutu kullanılmıştır. Sosyal, politik ve ekonomik küreselleşmenin de ekonomik büyüme üzerinde pozitif etkisi bulunmuştur. Elde edilen Bulgular çerçevesinde küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesini önemli oranda belirleyici olduğu ifade edilebilmektedir.

Doğan (2017) Türkiye için ekonomik küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Nedensellik ilişkisi Kof küreselleşme değişkeni kullanılarak yapılmıştır. 1970 ile 2011 gibi geniş bir zaman aralığı seçilerek Toda-Yamamoto nedensellik testi uygulanmıştır. Çalışma sonucu ekonomik küreselleşmeden büyümeye doğru ilişki olduğunu ancak büyümeden ekonomik küreselleşmeye ilişki olmadığını göstermiştir. Yani değişkenler arasında tek yönlü ilişki olduğu saptanmıştır.

Eren ve Çütçü (2018) küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Türkiye’de 1970 ve 2016 yıllarını kapsayan verilerle analiz etmiştir. Veriler yıllık olarak ele alınmıştır. Küreselleşme temsili için pek çok çalışmada olduğu gibi Kof küreselleşme endeksini kullanmıştır ve endeksin alt bileşenleri ekonomik küreselleşme, sosyal küreselleşme, politik küreselleşme şeklindedir. Serilerin durağanlığı için ADF ve PP testlerinden yararlanılmıştır. Ardından yapısal kırılma testi olan Zivot-Andrews testi uygulanmıştır. Eşbütünleşme için Gregory-Hansen testi kullanılırken, nedensellik için Granger ve Hacker ve Hatemi-J Bootstrap testleri kullanılmıştır. Analizlerden elde edilen sonuçlara göre ekonomik küreselleşme ekonomik büyümeye etki etmemekte ancak politik ve sosyal küreselleşme ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir.

Altın vd. (2018) çalışmalarında küreselleşmenin etkisini ekonomik büyüme üzerinden test etmiştir. Bu çalışmada 10 yükselen piyasa baz alındığı ifade edilmiştir. Uygulanan panel veri yönteminde 1990 ile 2015 yılları zaman aralığı olarak seçilmiştir. Değişken olarak KOF küreselleşme endeksi ve yanında alt bileşenleri küreselleşmeyi temsil etmiş, büyüme için ise kişi başı reel GSYH kullanılmıştır. Seriler arasındaki uzun zamanlı ilişkiler Durbin-Hausman koentegrasyon testiyle belirlenirken, katsayılar Panel AMG ile tahminlenmiştir. Elde edilen çıkarımlar KOF olarak ifade edilen küreselleşme endeksi ile alt bileşenlerinin, çok düşük düzeyde ekonomik büyümeyi etkileyebileceği yönündedir. Ayrıca sonuçlar ülkeler arasında değişim göstermektedir. Yapılan nedensellik testleri neticesinde politik küreselleşme değişkeninden ekonomik büyümeye doğru tek taraflı nedensellik olduğu saptanmıştır. Aynı şekilde ekonomik büyümeden de, sosyal küreselleşmeye tek taraflı nedensellik bulunmaktadır. Fakat ekonomik ve genel küreselleşme endeksi ile büyüme arasında hiçbir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Apaydın (2019) diğer çalışmalar gibi küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisini araştırmış ancak farklı olarak iktisadi küreselleşmeyi ele almış ve ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini tarihsel açıdan incelemiştir. Çalışmasına konu ettiği ülke Türkiye’dir ve ülkenin 1970 ile 2016 yıl aralığındaki verileri esas almıştır. İktisadi küreselleşmeyi finansal ve ticari olmak üzere iki alt bileşen temsil etmiştir. Ekonometrik analiz uygulamalarında PP, ADF, Ng-Perron ve Kpss sınamalarıyla

durağanlık testi yapılmıştır. Johansen-Juselius tekniğiyle koentegresyon ilişkisi ölçülmüştür. Araştırmada uzun dönemli sonuçları öğrenmek amaç edinildiği için uzun zaman kısıtlı yapısal Var modeli esas alınmıştır. Tarihsel olarak ayrıştırma uygulanmasının nedeni yaşanan küreselleşme krizlerin de ekonomik büyümeye etki etmiş olması olarak ifade edilmiştir. Sonuçlar finansal ve ticari küreselleşmenin ekonomik büyümeye uzun dönemde kalıcı etkiler bıraktığı ve bunların negatif yönde olduğu yönündedir. Diğer yandan Türkiye’de yaşanan küreselleşme şokları ekonomik krizlerin açıklayıcısı olarak ifade edilmiştir.

Tekbaş (2019) araştırmasını yaptığı küreselleşme ve ekonomik büyüme konusu için BRICS-T ülkelerini ele almıştır. 1990 ile 2014 yılları arasındaki zaman diliminde, küreselleşme olgusunun reel GSYH’ya etkisini incelemek amacıyla Kao ve Pedroni koentegrasyon testi uygulanmış, ardından FMOLS katsayı tahmincisi kullanılmıştır. Panel Granger nedensellik testi ile ilerletilen çalışmada Cobb-Douglas üretim fonksiyonundan da yararlanılmıştır. Bu şekilde modelin bağımsız değişkeni de sermaye olmuştur. Büyüme ile sermaye birikimi arasında çift yönlü ilişki olduğu saptanırken, sermaye birikimi ile küreselleşmenin milli gelire etkisinin pozitif olduğu gözlemlenmiştir. Sermaye birikiminden küreselleşmeye, küreselleşmeden ise büyümeye doğru nedensellik ilişkisinin tek yönlü olduğu da sonuçlar arasındadır. Bu çalışma sonuçları doğrultusunda küreselleşmenin ilerlemesi ekonomik büyüme üzerinde olumlu etki yaratacağı ifadesi kullanılmıştır.

Öztürk ve Zeren (2019) çalışmalarında finansal küreselleşmeyi ele almış D-8 ülkelerinde ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmada gelişen teknolojinin sermaye akımlarını hızlandırdığına ve dolayısıyla küreselleşme olgusunda finansal kurumların da rol oynadığına yer verilmiştir. İlerleyen süreç içerisinde küreselleşme olgusu tüm bunlardan birçok boyut kanalıyla etkilenmekte, bu nedenle de portföy yatırımları, doğrudan yabancı yatırımlar, uluslararası gelir ödemeleri, rezerv ve borç ilişkileri, yatırım ve sermaye kısıtlarını kapsayan finansal küreselleşme indeksleri de ayrıntılı olarak incelenmiştir. Çalışmaya konu olan D-8 ülkeleri Gelişen Sekiz Ülke olarak ifade edilmiştir. Nedenselliği ölçmek amacıyla kullanılan asimetrik nedensellik testi Hatemi-J ile E. Roca (2014) tarafından geliştirilmiştir. Ampirik çalışmada kullanılan veriler 1980 ve 2016 yıl aralığını

kapsamaktadır. Nedensellik testi sonucu ülkeler arasında asimetric ve simetric olarak farklılık yaratmıştır. Nijerya ve Malezya arasında ele alından geniş coğrafyada ekonomik büyüme ve finansal küreselleşme arasında çok boyutlu bir ilişkinin olduğu ortaya çıkmıştır. Çalışma sonucunda öneri olarak D-8 ülkelerinin etkin hale gelebilmesi için finansal ve ekonomik altyapının, ayrıca koordinasyonun ayrıntılı belirlenmesi ve pekiştirilmesi gerekliliği gösterilmiştir.

Öztürk (2020) yaptığı yakın tarihli çalışmada küreselleşme olgusunu finansal serbestleşme açısından ele almış ve finansal serbestleşme ile gelişen ekonomik büyüme sürecinin işsizlik türlerine etkisi incelemiştir. Çalışma Türkiye'nin 1988 ile 2018 yıllarını kapsayan veriler ile yapılmıştır. Ayrıca istihdamsız büyüme hipotezi ve Okun Yasasından da yararlanılmıştır. İşsizlik verileri toplamı kadın, genç kadın, erkek, genç erkek gruplarını kapsamaktadır. E. Roca ve Hatemi-J tarafından geliştirilmiş olan asimetric nedensellik testi uygulanmıştır. Asimetric ilişkinin bulunduğu ifade edilmektedir. Sonuçlar dahilinde işsizlik serileri üzerine ekonomik şokların yapısal kırılma etkisinin olduğu saptanmıştır. Bir yandan ekonomik büyümenin hızlanması ile kadın ve genç işsizliğinin azaldığı, burada Okun Kanununun haklı olduğu savunulmuş; diğer yandan büyüme ile genç ve genel erkek grubu için istihdamsız büyüme hipotezinin geçerli olduğu bilgisi verilmiştir. Öneri olarak histeri etkisini önlemek ve gidermek için, bunun yanında işsizliği azaltmayı amaçlayan büyümeyi destekleyici ekonomi politikalarının uygulanması gerektiği düşünülmüştür.

2.2.2. Uluslararası Alanda Yapılmış Çalışmalar

Dreher (2006) üç ana boyutunu kapsayan bir küreselleşme endeksi geliştirmektedir: ekonomik entegrasyon, sosyal entegrasyon ve siyasi entegrasyon. 1970-2000'de 123 ülke için panel verileri kullanılarak, küreselleşmenin genel endeksinin ve tek boyutları ölçmek için oluşturulan alt endekslerin ekonomik büyümeyi etkileyip etkilemediği ampirik olarak analiz edilmektedir. Sonuçların gösterdiği gibi, küreselleşme gerçekten büyümeyi teşvik ediyor. Büyümeyle en güçlü ilişkili boyutlar, gelişmiş ülkelerdeki gerçek ekonomik akışlara ve kısıtlamalara ilişkindir. Daha az sağlam olmasına rağmen, bilgi akışları büyümeyi de desteklerken, siyasi entegrasyonun hiçbir etkisi yoktur.

Olusi ve Folorunso (2006) Nijerya'daki ekonomik büyümenin küreselleşmesinin etkisi incelemiştir. Analiz dönemi 1986 ve 2003 yılları olup, kullanılan analitik yöntem Ekonometrik Teknikler Hata Düzeltme Modellemesi (ECM) kullanılmıştır. Sonuç, hem ekonomik entegrasyon önlemlerinin hem de özel yatırım, kamu yatırımı ve borç serileri gibi ekonomik büyümenin diğer tüm ortodoks belirleyicilerinin sabit olmadığını göstermektedir. Bununla birlikte, finansal entegrasyonun ekonomi üzerindeki etkisi olumsuz ancak yüzde 10 önem düzeyinde önemsizdir. Rapor, ekonomisi dünyanın geri kalanıyla tam olarak entegre olursa Nijerya'nın küreselleşmeden daha fazla yararlanabileceği sonucuna varılmıştır.

Chang ve Lee (2010) tarafından yapılan çalışmada, Pedroni'nin panel eşbütünleşme tekniğini uygulayarak, küreselleşme endeksi ve ekonomik büyüme arasındaki ortak hareketi ve nedensel ilişkiyi deneysel olarak incelenmiştir. 1970-2006 yıl aralığı ele alınarak 23 Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Teşkilatı (OECD) ülkesi için panel verileri kullanılmıştır. Panel nedensellik testinin sonuçlarına göre, kısa vadeli nedensellik kanıtı çok zayıf olsa da, küreselleşme, ekonomik küreselleşme ve sosyal küreselleşmenin genel endeksinden büyümeye uzanan uzun vadeli tek yönlü nedensellik göstermektedir.

Chang, Berdiev, ve Lee, (2013) tarafından yapılan çalışmada 1990-2009 dönemine ait beş Güney Kafkas ülkesinden (Azerbaycan, Ermenistan, Gürcistan, Rusya ve Türkiye) oluşan bir panelde enerji ihracatının ve küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini önyargı düzeltmeli en küçük kare kukla değişken modelini kullanarak incelenmiştir. Yüksek enerji ihracatı ve küreselleşmenin ekonomik büyümeyi genişlettiğine dair kanıt sağlamaktadır. Ayrıca, daha yüksek ekonomik, politik ve sosyal entegrasyonların daha yüksek büyüme oranları ilişki bulunmuştur. Küreselleşme sürecinde daha fazla enerji ihracatının daha yüksek büyüme oranlarına katkıda bulunduğu savunulmuştur. Özellikle, artan enerji ihracatı, artan ekonomik ve siyasi entegrasyon döneminde daha yüksek büyüme oranlarına yol açtığı sonucuna varılmıştır.

Samimi ve Jenatabadi (2014) tarafından yapılan çalışma, İKT ülkelerindeki 1980–2008 dönemine ait panel verilerini kullanarak ekonomik küreselleşmenin ekonomik büyümeye etkisini araştırmak, tamamlayıcı politikaların küreselleşmenin

büyüme etkisi üzerindeki etkisini ve küreselleşmenin büyüme etkisinin ülkelerin gelir düzeyine bağlı olup olmadığını incelemiştir. Dinamik panel veri yaklaşımı çerçevesinde genelleştirilmiş moment tahmin yöntemi (GMM) tahmincisini kullanarak, ekonomik küreselleşmenin İKT ülkelerindeki ekonomik büyüme üzerinde istatistiksel olarak önemli bir etkisi olduğunu gösteren kanıtlar sunmaktadır. Sonuçlar, bu olumlu etkinin daha iyi eğitilmiş çalışanlara ve iyi gelişmiş finansal sistemlere sahip ülkelerde arttığını göstermektedir. Ekonomik küreselleşmenin etkisinin aynı zamanda ülkenin gelir düzeyine de bağlı olduğunu göstermektedir. Yüksek ve orta gelirli ülkeler küreselleşmeden faydalanırken, düşük gelirli ülkeler kazanç sağlamamaktadır. Son olarak, ekonomik küreselleşme büyümeyi etkiler, etkinin faydalı olup olmadığı her grubun gelir düzeyine bağlıdır.

Kilic (2015) tarafından yapılan bu çalışma, 1981-2011 yılları arasında 74 gelişmekte olan ülke için geliştirilen sabit etkiler en küçük kareler yöntemi ve Granger nedensellik testi kullanılarak ekonomik, sosyal ve politik küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerin büyüme düzeyleri üzerindeki etkilerini ve değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisini test etmektedir. Analiz sonuçları, seçilmiş gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyüme düzeylerinin ekonomik ve siyasi küreselleşmeden olumlu etkilendiğini, sosyal küreselleşmenin ise ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediğini göstermektedir. Ayrıca, nedensellik test sonuçları, siyasi ve sosyal küreselleşme arasında iki yönlü nedensellik ilişkisini, ekonomik büyüme ve sosyal küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki tek yönlü nedensellik ilişkisini ortaya koymaktadır.

Egbetunde ve Akinlo (2015) panel birim kök testleri, panel eşbütünlük testleri ve panel çok değişkenli ECM kullanarak Sahra altı Afrika'da finansal küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki uzun vadeli ilişki incelenmektedir. Çalışma, değişkenlerin ilk farkta durağan olduğunu bulmuştur. Ayrıca sonuçlar tüm değişkenlerin eşbütünlük olduğunu, yani uzun vadede birbirleriyle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Panel çok değişkenli ECM çerçevesinde ECT testinin sonuçları eşbütünlük testlerini doğrulamaktadır. Sahra altı Afrika'da finansal küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında uzun vadeli bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Finansal küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki çift yönlü nedenselliğin kanıtlarının bulunduğu modelde, finansal küreselleşme ve ekonomik büyümenin

etkinliğini artırmak için tasarlanan politikalar karşılıklı olarak faydalı olacağı sonucuna varılmıştır.

Ha (2016) yapılan çalışmada 1975'ten 2005'e kadar 67 az gelişmiş ülkedeki demokrasinin, hükümet ideolojisinin ve küreselleşmenin sosyal harcamaları nasıl şekillendirdiğini incelemiştir. Ampirik sonuçlar, daha demokratik ülkelerin sosyal güvenlik ve refah (SSW) için daha fazla harcama yaparken solcu hükümetler harcadığını göstermektedir. Bunun nedeni, daha az gelişmiş ülkelerde SSW programlarının, ülkelerdeki belirleyici seçmen olma eğilimindeki resmi sektör çalışanlarına orantısız bir şekilde fayda sağlaması ve eğitim harcamalarının daha geniş bir yelpazede insanlara yardımcı olmasıdır. Makale ayrıca küreselleşmeyle ilgili faktörleri incelemektedir ve daha yüksek bir dış borcun, SSW harcamalarının azalmasıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu ve bu da işin doğrudan maliyetlerini ve yüklerini zorladığını ortaya koymaktadır.

Dogan ve Deger (2016) tarafından yapılan çalışmada, Brezilya, Rusya, Hindistan, Çin (BRIC) ülkelerinin 2000-2012 dönemindeki toplam enerji tüketimi, ekonomik büyüme ve küreselleşme verilerini kullanarak seriler arasındaki nedensellik ve eşbütünleşme ilişkisini analiz etmektedir. Serinin birim kökleri, durağan hale getirilmesi için ampirik kısımda çıkarılmıştır. Daha sonra Pedroni ve Kao eşbütünleşme ve Granger nedensellik analizi paneli kullanılmıştır. Eşbütünleşme analizi sonucunda serilerin uzun vadede eşbütünleştiği görülmüştür. Öte yandan, nedensellik analizi sonuçları, toplam enerji tüketiminden ekonomik büyümeye tek yönlü bir nedensellik korelasyonunu ve küreselleşmeden ekonomik büyümeye başka bir tek yönlü nedensellik korelasyonunu önermektedir. Son olarak, enerji tüketimi ile küreselleşme arasında herhangi bir nedensellik ilişkisi bulunamamıştır.

Suci vd. (2016) tarafından ele alınan çalışmada, KOF küreselleşme indeksini kullanarak ekonomik entegrasyon, sosyal entegrasyon ve politik entegrasyon, küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelenmiştir. 2006-2012 yılları baz alınarak ASEAN'daki altı gelişmekte olan ülkenin panel verilerine dayanarak, genel küreselleşme endeksinin bölgedeki ekonomik büyümeyi olumlu ve önemli ölçüde etkilediği bulunmuştur. Ekonomik ve politik küreselleşme de ekonomik büyümeyi olumlu etkilemiştir. Ancak sosyal küreselleşme büyümeyi

etkilemememiştir. Enflasyon, altyapı, eğitim kalitesi, teknolojik hazırlıklı olma ve hükümet harcamaları da ekonomik büyüme üzerinde olumlu etkilemiştir.

Majidi (2017) tarafından yapılan çalışmada, küreselleşmenin farklı boyutlarının 1970-2014 döneminde alt ve üst orta gelir sınıflamasına sahip gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesine etkisi panel veri ekonometrisi kullanılarak incelenmiştir. Sonuçlar, üst orta gelirli ülkelerin ekonomik büyümesindeki siyasi küreselleşmenin olumsuz ve önemli olduğunu göstermektedir. Ekonomik ve sosyal toplam küreselleşme, bu ülkelerin ekonomik büyümesi üzerinde önemli bir etki bulunmamıştır. Ayrıca, düşük orta gelirli gelişmekte olan ülkelerde toplam ve siyasi küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi pozitif ve anlamlı bir sonuç elde edilmiştir. Orta gelire sahip gelişmekte olan ülkelerde, insani gelişme değişkenleri, enflasyon ve para katsayıları negatif ve anlamlı bulunmuştur. Ancak diğer katsayıların ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etki bulunmamıştır. Ayrıca, düşük orta gelirli gelişmekte olan ülkelerde, finans sektörünün sağladığı yurtiçi kredi, devlet harcamaları, enflasyon ve para ve para benzeri değişkenlerin katsayıları negatif ve anlamlı olmuş ve brüt sabit sermaye oluşum katsayısı pozitif ve anlamlı sonuç elde edilmiştir. Diğer değişkenlerin ekonomik büyüme üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır.

Olimpia ve Stela (2017) tarafından yapılan çalışmada Romanya'da küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki bağlantıyı 1990-2013 yıllarını analiz etmektedir. Dünya Bankası verileri, KOF küreselleşme endeksi ve bileşenleri (ekonomik, sosyal ve politik küreselleşme endeksleri) tarafından ifade edilen küreselleşmenin ekonomik büyüme hızı üzerindeki etkisini vurgulamak için ekonometrik bir modelde kullanılmıştır. Romanya'da ekonomik büyüme üzerinde zamanla olumsuz etkisi olan küreselleşmenin sosyal boyutu dışında, kişi başına GSYİH ile genel küreselleşme endeksi arasında ve GSYİH büyüme oranı ile ekonomik ve politik küreselleşme arasında istatistiksel olarak güçlü ve pozitif bir bağlantı bulunmuştur.

Latif vd. (2018) tarafından yapılan çalışmanın amacı, sabit etkili OLS, FMOLS, DOLS ve grup kullanarak 2000–2014 yılları arasında BRICS ekonomileri için ICT, doğrudan yabancı yatırım (FDI), ticareti içeren ekonomik büyüme ve

küreselleşme arasındaki dinamik ilişkiyi incelemektir. Analiz için veriler Dünya Bankası ve Uluslararası Telekomünikasyon Birliği raporlarının web sitesindeki Dünya Kalkınma Göstergelerinden elde edilmiştir. Çalışmanın ampirik sonuçları, BİT ile ekonomik büyüme arasındaki uzun vadeli esneklikleri ortaya koymaktadır, bu da BİT'in ekonomik büyümeye olumlu katkıda bulunduğunu göstermektedir. Uzun vadeli çıktı esnekliklerinden elde edilen bulgular, hem doğrudan yabancı yatırımların hem de küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde uzun vadeli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Zahonogo (2018) tarafından yapılan çalışmada, küreselleşmenin gelişmekte olan ülkelerde ekonomik büyümeyi nasıl etkilediği araştırılmıştır. 42 Sahra Altı Afrika (SSA) ülkesinden gelen verilerle 1980-2012 dönemi kapsayan yıllık verilerle dinamik bir büyüme modeli oluşturulmuştur. Veriler, Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu veri tabanlarından alınmıştır. Bağımlı değişken, kişi başına gayri safi yurtiçi hasılanın log farkı ile ölçülen ekonomik büyümedir. Kanıtlar, küreselleşme önlemlerinde ve alternatif model spesifikasyonlarındaki değişikliklere dayanıklı, ters bir U eğrisi tipi tepkiye işaret etmiştir. Küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin SSA için doğrusal olmadığı görüşünü desteklemektedir. Küreselleşmenin ekonomik büyüme üzerinde bir eşişe kadar pozitif ve önemli bir etkiye sahip olduğunu ve bu eşişin üzerinde etkinin azaldığını doğrulamaktadır. Küreselleşme ve ekonomik büyüme arasındaki doğrusal olmayan ilişki, ticaretin faydalarının otomatik olmadığını göstermektedir.

Hassan vd. (2019) Çalışma için Pakistan'da 1970-2014 yılları için zaman serisi verileriyle küreselleşmenin ve doğal kaynakların ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemektedir. Küreselleşmeyle ilgili veriler, küreselleşmenin KOF endeksinden elde edildi ve kişi başına ekonomik büyüme (GSYİH), doğal kaynakların kiralarının (NR) olduğu sabit 2010 ABD Doları cinsinden hesaplanmıştır. Seçilen tüm değişkenler için veriler, Dünya Veri Göstergesinden (WDI) toplanmıştır. Otomatik gerilimli dağıtım gecikmesi (ARDL) modeline dayanan makale, küreselleşmenin Pakistan'da ekonomik büyümeyi desteklediği sonucuna varılmıştır. Nedensellik sonuçları küreselleşme ve doğal kaynakların kullanımı arasında çift yönlü nedensellik önerdiğinden, doğal kaynaklar da ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır.

Çalışmanın sonuçları, Pakistan hükümetinin, özellikle ülkenin ihracatını doğrudan etkileyen ülke sınırlarındaki küçük işletmeler ve yasa dışı ticaret faaliyetleriyle ilgili olarak küreselmeye çok dikkat etmesi gerektiğini göstermektedir.

Santiago vd. (2020) tarafından yapılan çalışmada 24 Latin Amerika ve Karayip ülkesinden oluşan bir panel, otoregresif dağıtılmış gecikme (ARDL) yöntemi kullanılarak 1995-2015 yıllık verilerle küreselmeyen ve ekonomik özgürlüğün ekonomik büyüme üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Sonuçlar, küreselmeyen bu ülkelerin uzun vadede ekonomik büyümeleri ile ekonomik ve sosyal boyutları üzerinde olumlu bir etkisi olduğuna işaret etmektedir. Küreselmeyen siyasi boyutu büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etki gösterilmemiştir. Kısa vadede, elektrik enerjisi tüketiminin ve sosyal küreselmeyen bu ülkelerin ekonomik büyümesini destekleyebildiğini göstermiştir. Son olarak, tüm tahminlerde hata düzeltme mekanizmasının negatif ve anlamlı katsayısı, değişkenler arasında eşbütünlük ilişkilerinin varlığına işaret etmektedir.

3. KÜRSELLEŞME-EKONOMİK BÜYÜME İLİŞKİSİNİN TÜRKİYE İÇİN AMPİRİK ANALİZİ

Çalışmanın bu kısmında küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki çeşitli ekonometrik yöntemler kullanılarak Türkiye ekonomisi için analiz edilmektedir. Bu bağlamda birim kök testleri, eşbütünleşme testi, uzun dönem katsayı tahminicileri kullanılmakta ve bunlara yönelik ampirik sonuçlar sunulmaktadır. Ampirik çerçeve ampirik analizin amacı ve önemi, ampirik model ve veri seti, ekonometrik metodoloji ve ampirik bulgular olarak tasarlanmıştır.

3.1. Ampirik Analizin Amacı ve Önemi

Tezin ampirik kısmının temel amacı; küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Türkiye örneğinde 1987-2018 dönemi dikkate alınarak ekonometrik açıdan incelemektir. Ekonometri analizin temelinde zaman serisi tekniklerinin kullanılması yatmaktadır. Zaman serisi ekonometrik analizden elde edilen bulgular tek ülkeli yani Türkiye ekonomisi için sonuçları temsil edeceği gibi Türkiye için politika önerileri geliştirilmesinde önem arz etmektedir. Başka bir ifadeyle, ekonomik büyümenin gerçekleşmesinde küreselleşmenin olumlu ya da olumsuz yönlerine ilişkin elde edilecek muhtemel sonuçlar büyüme politikalarına da yön verebilecektir.

3.2. Ampirik Model ve Veri Seti

Ampirik analiz küreselleşme-ekonomik büyüme ilişkisi üzerinde yoğunlaşmakla birlikte enerji tüketimi, sabit sermaye yatırımları ve teknolojik yenilikler ekonomik büyümenin belirleyicileri olarak modele dahil edilmişlerdir. Çalışmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkinin araştırılmasında Chang vd. (2013), Marques vd. (2017) ve Latif vd. (2018) tarafından kurulan modeller dikkate alınarak aşağıdaki gibi bir regresyon denklemi tercih edilmiştir:

$$\ln GDP_t = \alpha_0 + \alpha_1 \ln GLB_t + \alpha_2 \ln CAP_t + \alpha_3 \ln EN_t + \alpha_4 TEC_t + u_t \quad (1)$$

Regresyon denkleminde α_0 sabit terimi, u_t ise hata terimlerini ifade etmektedir. GDP ekonomik büyümenin bir ölçütü olarak kişi başına reel geliri, GLB küreselleşmeyi temsilen küreselleşme indeksini, CAP kişi başına sabit sermaye yatırımlarını, EN kişi başına petrol tüketimini ve TEC ise teknolojik yeniliklerin bir

göstergesi olarak kişi başına patent başvurularını göstermektedir ve modelde bağımsız değişkenleri temsil etmektedir. Hem bağımlı hem de bağımsız değişkenler logaritmik değerleriyle analizlere alınmışlardır. Değişkenlerin logaritmik değerleri değişkenler arasındaki ilişkilerin elastikiyet olarak yorumlanmasını sağlayacaktır. Küreselleşme indeksi KOF İsviçre Ekonomi Enstitüsü (KOFF Swiss Economic Institute)'nden, petrol tüketimi verileri British Petrol veri sitesinden, patent başvuruları, sabit sermaye yatırımları ve kişi başına reel gelir verileri ise Dünya Bankası Dünya Kalkınma Göstergeleri (World Bank, World Development Indicators) veri tabanından temin edilmiştir.

Literatürde küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında hem pozitif hem de negative bir ilişkinin var olabileceği kabul edildiğinden iki değişken arasındaki ilişkinin pozitif ya da negative olması beklenmektedir. Diğer değişkenler ile ekonomik büyüme arasında genelde pozitif bir ilişkinin varlığı ifade edildiğinden bu değişkenler ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişki beklenmektedir.

Tablo 3'te değişkenlerin 1987-2018 dönemine ilişkin değişkenler arasındaki korelasyon ilişkilerini gösteren korelasyon matrisi sunulmaktadır. Tablodaki verilere göre değişkenler arasında pozitif bir korelasyon söz konusudur.

Tablo 3: Korelasyon Matrisi

Değişkenler	lnGDP	lnGLB	lnCAP	lnEN	lnTEC
lnGDP	-				
lnGLB	0.900	-			
lnCAP	0.987	0.878	-		
lnEN	0.634	0.523	0.587	-	
lnTEC	0.747	0.698	0.672	0.572	-

3.3. Ekonometrik Metodoloji

Bu bölümde ampirik analizde kullanılan metodoloji tanıtılmaktadır. İlk olarak; değişkenlerin birim kök özellikleri (durağanlık seviyeleri) Vogelsang-Perron (1998) tarafından geliştirilmiş olan tek yapısal kırılmalı birim kök testi ile araştırılmaktadır. İkinci olarak; değişkenler arasında bir uzun dönem ilişkisinin yani eşbütünleşmenin olup olmadığı Pesaran vd. (2001) tarafından geliştirilmiş ARDL Sınır testi ile incelenmektedir. Üçüncü olarak; uzun dönem katsayıları ARDL, DOLS, FMOLS ve

CCR yaklaşımlarıyla tahmin edilmektedir. Son olarak; değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin analizinde Toda-Yamamoto (1995) testi kullanılmaktadır.

3.3.1. Vogelsang-Perron Birim Kök Testi

Vogelsang ve Perron (1988) tarafından geliştirilen tek yapısal kırılmalı test istatistikleri Toplamsal Aykırı Değer (AO) modeli ve Yenileşim Aykırı Değer (IO) modeli olmak üzere iki farklı yapı kullanılarak açıklanabilmektedir. Bunlardan AO model yapısal değişimin ansızın gerçekleştiğini ve trend fonksiyonunun eğiminde bir değişime izin verdiği varsayılırken IO model ise yapısal değişimin zamanla gerçekleştiğini ve trend fonksiyonunun sabitinde bir değişime neden olacağını kabul etmektedir. Bu çalışmada AO model kullanılmakta olup, bu bağlamda sabitte ve eğimde değişime izin veren aşağıdaki gibi bir regresyon denklemi dikkate alınmaktadır:

$$y_t = \mu + \beta_t + \theta DU_t^c + \gamma DT_t^c + z_t \quad (2)$$

Burada $DU_t^c = 1(t > T_b^c)$, $DT_t^c = 1(t > T_b^c)(t - T_b^c)$ şeklinde belirlenir. Bu modelde aşağıdaki regresyon modeli kullanılarak seriler trendden arındırılır:

$$y_t = \mu + \beta t + \theta DU_t + \gamma DT_t + \tilde{y}_t^2 \quad (3)$$

Burada $DU_t = 1(t > T_b)$ and $DT_t = 1(t > T_b)(t - T_b)$ olarak ifade edilir. Birim kök prosedürü aşağıdaki regresyonda yer alan $\alpha = 1$ 'i test etmek için t istatistiğini uygular:

$$\tilde{y}_t^j = \sum_{i=0}^k \omega_i D(T_b)_{t-i} + \alpha \tilde{y}_{t-1}^j + \sum_{i=1}^k c_i \Delta \tilde{y}_{t-i}^j + \mu_t \quad j = (1,2) \quad (4)$$

Burada $D(T_b)_t = 1(t = T_b + 1)$ şeklinde belirlenir.

3.3.2. ARDL Sınır Testi Eşbütünleşme Yaklaşımı

Çalışmada değişkenler arasındaki uzun dönem ilişkisinin belirlenmesinde ARDL sınır testi kullanılmıştır. ARDL sınır testi pek çok açıdan diğer eşbütünleşme testlerinden farklılık taşımaktadır. İlk olarak; bu test değişkenlerin düzey değerinde ya da birinci farkında durağan olmasına izin vermektedir. İkinci olarak; küçük örneklemelerde bu yaklaşım daha uygun sonuçlar vermektedir. Üçüncü olarak; ARDL sisteminden elde edilebilen Kısıtsız Hata Düzeltme Modeli yardımıyla uzun ve kısa

dönemli tahminlerin yapılması mümkün olmaktadır (Pesaran vd., 2001). Kısıtsız Hata Düzeltme Modeli aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

$$\begin{aligned} \Delta \ln GDP_t = & \alpha_0 + \sum_{i=1}^p \alpha_{1i} \Delta \ln GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^q \alpha_{2i} \Delta \ln GLB_{t-i} + \sum_{i=0}^q \alpha_{3i} \Delta \ln CAP_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^q \alpha_{4i} \Delta \ln EN_{t-i} + \sum_{i=0}^q \alpha_{5i} \Delta \ln TEC_{t-i} + \beta_1 \ln GDP_{t-1} + \beta_2 \ln GLB_{t-1} \\ & + \beta_3 \ln CAP_{t-1} + \beta_4 \ln EN_{t-1} + \beta_5 \ln TEC_{t-1} + \beta_6 D_{2001} + \varepsilon_t \end{aligned} \quad (5)$$

Bu denklemde Δ , ε_t ve D_{2001} sırasıyla birinci fark işlemcisini, hata terimlerini ve kırılma tarihini veren kukla değişkenini göstermektedir. ARDL yaklaşımında önce VAR modeli ile uygun gecikme uzunluğu belirlenir. Daha sonra bu uygun gecikme uzunluğu kullanılarak hesaplanan F istatistiği Pesaran vd. (2001) tarafından önerilen üst ve alt kritik değerler ile karşılaştırılarak eşbütünleşmenin varlığı tespit edilir. Örneğin; hesaplanan F istatistiği üst kritik değerden büyük olması durumunda eşbütünleşmenin varlığına hükmedildiği gibi alt kritik değerden düşük olması durumunda da eşbütünleşmenin olmadığına hükmedilmektedir. Diğer taraftan, F istatistiğinin alt ve üst kritik değerler arasında kalması durumunda ise eşbütünleşmenin varlığı hususunda bir bilgi verilemez.

ARDL modelinde katsayıların tahmini En Küçük Kareler (OLS) tahmincisi ile yapılır. ARDL modelinin uygunluğunun araştırılmasında oto korelasyon, normal dağılım, değişen varyans ve fonksiyonel form hatasının olup olmadığı test edilir. Bu diagnostik testler bu anlamda önemlidir. Buna ilaveten uzun dönem katsayılarının istikrarlı olup olmadığını belirleyebilmek için Brown vd. (1972) tarafından sunulan CUSUM ve CUSUM² testleri uygulanır.

ARDL yaklaşımında değişkenlerin kısa dönem parametreleri Hata Düzeltme Modeli yardımıyla incelenmektedir. Bir Hata Düzeltme Modeli çalışmada kullanılan değişkenler dikkate alındığında aşağıdaki gibi kurulabilir:

$$\begin{aligned} \Delta \ln GDP_t = & \gamma_0 + \sum_{i=1}^h \gamma_{1i} \Delta \ln GDP_{t-i} + \sum_{i=0}^k \gamma_{2i} \Delta \ln GLB_{t-i} + \sum_{i=0}^m \gamma_{3i} \Delta \ln CAP_{t-i} \\ & + \sum_{i=0}^n \gamma_{4i} \Delta \ln EN_{t-i} + \sum_{i=0}^r \gamma_{5i} \Delta \ln TEC_{t-i} + \delta_1 D_{2001} + \delta_2 ECT_{t-1} + \mu_{t1} \end{aligned} \quad (6)$$

Bu modelde *ECT* hata düzeltme terimini gösterir ve eşbütünleşme modelinin tahmininden elde edilir. Bu terimin katsayısının negatif anlamı bulunması değişkenler arasında bir eşbütünleşmenin yani uzun dönem ilişkisinin olduğu anlamına gelir.

3.3.3. Toda-Yamamoto Nedensellik Testi

Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin analizinde Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmaktadır. Bu nedensellik testinin bazı üstün tarafları vardır. İlk olarak; değişkenlerin durağanlık seviyeleri $I(0)$, $I(1)$ ya da $I(2)$ olabilir. İkinci olarak; değişkenlerin düzey değerleri ile nedensellik analizi gerçekleştirilmektedir. Üçüncü olarak; burada genişletilmiş VAR modeli ($k+d_{max}$) yani uygun gecikme uzunluğu ve değişkenlerin entegrasyon seviyesi dikkate alınır. Bu nedensellik yaklaşımı MWALD yani geliştirilmiş Wald testi kullanılır. Burada aşağıdaki gibi bir model kurulabilir:

$$\begin{aligned}
 \ln GDP_t = & a_1 + \sum_{i=1}^k \beta_{1i} \ln GDP_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \beta_{2i} \ln GDP_{t-i} + \sum_{i=1}^k \gamma_{1i} \ln GLB_{t-i} \\
 & + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \gamma_{2i} \ln GLB_{t-i} + \sum_{i=1}^k \varphi_{1i} \ln CAP_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \varphi_{2i} \ln CAP_{t-i} \\
 & + \sum_{i=1}^k \mu_{1i} \ln EN_{t-i} + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \mu_{2i} \ln EN_{t-i} + \sum_{i=1}^k \rho_{1i} \ln TEC_{t-i} \\
 & + \sum_{i=k+1}^{k+d_{max}} \rho_{2i} \ln TEC_{t-i} + \varepsilon_{1t}
 \end{aligned} \tag{7}$$

Bu modelde nedensellik yoktur hipotezini test edebilmek için Mwald test istatistiği uygulanır. Bu, k serbestlik derecesine sahip bir χ^2 dağılımı sergiler. Bu nedensellik testinde Görünüşte İlişkisiz Regresyon tekniği yardımıyla nedensellik ilişkisi test edilir.

3.4. Ampirik Bulgular

Vogelsang-Perron birim kök testlerinden elde edilen ampirik sonuçlar, Tablo 4'te sunulmuştur. Birim kök test sonuçları her bir değişkenin düzey değerinde durağan olmadığını ancak birinci farklarının alınmasıyla birlikte durağan hale geldiğini ortaya koymaktadır. Sonuçlar aynı zamanda ekonomik büyüme, küreselleşme, sabit sermaye

yatırımları, enerji tüketimi ve teknolojik yenilikler ile ilgili kırılma tarihlerinin sırasıyla 2001, 2003, 1998, 2009 ve 2000 olduğunu belirlemektedir.

Table 4: Vogelsang-Perron Test Sonuçları

Panel A: Düzey			
Değişkenler	<i>t</i> -istatistiği	Gecikme uzunluğu	Kırılma tarihi
<i>lnGDP</i>	-4.892	7	2001
<i>lnGLB</i>	-3.759	7	2003
<i>lnCAP</i>	-4.326	3	1998
<i>lnEN</i>	-3.398	0	2009
<i>lnTEC</i>	-4.372	1	2000
Panel B: Birinci fark			
$\Delta lnGDP$	-6.910***	0	2009
$\Delta lnGLB$	-10.797***	4	2004
$\Delta lnCAP$	-6.926***	0	2009
$\Delta lnEN$	-8.142***	0	2013
$\Delta lnTEC$	-5.718**	0	2003

Not: Optimal gecikme uzunluğu SIC kriteri kullanılarak belirlenmiştir. *** ve ** sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı gösterir.

Birim kök analizinden sonra VAR modeli yardımıyla ARDL sınır testi için gerekli olan uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesine geçilmiştir. Tablo 5, VAR modeli bağlamında bazı gecikme uzunluğu belirleme kriterlerine ve sonuçlarına yer vermektedir. Bu sonuçlara göre; SIC ve HQ kriterleri dikkate alındığında uygun gecikme uzunluğu 1 olarak tespit edilmektedir.

Tablo 5: VAR Gecikme Uzunluğu Belirleme

Gecikme uzunluğu	LR	FPE	AIC	SIC	HQ
0	-	5.00e-10	-7.227	-6.992	-7.154
1	230.228	1.30e-13	-15.513	-14.099*	-15.070*
2	35.367	1.21e-13*	-15.754*	-13.161	-14.942
3	20.240*	2.34e-13	-15.587	-11.815	-14.406

Not: *, uygun gecikme uzunluğuna işaret etmektedir.

Uygun gecikme uzunluğunun SIC kriterine göre 1 olarak belirlenmiş olması nedeniyle ARDL sınır testinde SIC kriteri ve uygun gecikme uzunluğu 1 olarak seçilmiş ve elde edilen sonuçlar Tablo 6'da sunulmuştur. Tabloda sunulan eşbütünleşme sonuçlarına göre F istatistiği 6.29 olarak bulunmuş olup bu değer %1 anlamlılık seviyesinde üst kritik değer olan 4.37 değerinden büyüktür. Bu durum %1 seviyesinde yapısal kırılma altında değişkenler arasında yani küreselleşme, sabit sermaye yatırımları, enerji tüketimi, teknolojik yenilikler ve ekonomik büyüme arasında bir eşbütünleşme yani uzun dönem ilişkisinin varlığını ortaya koymaktadır.

Değişkenler arasında bir uzun dönem ilişkisinin varlığını ECT katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı bulunması da desteklemektedir.

Tablo 6: Sınır Testi Eşbütünleşme Sonuçları

Model	lnGDP/lnGLB,lnCAP,lnEN,lnTEC	
ARDL gecikme yapısı	[1,1,1,0,0]	
Yapısal kırılma tarihi	2001	
F-istatistiği	6.29***	
ECT (-1)	-0.405***	
Eşbütünleşme	Var	
Anlamlılık düzeyi	Alt $I(0)$	Üst $I(1)$
1%	3.29	4.37
5%	2.56	3.49
10%	2.20	3.09

Not: Uygun gecikme uzunluğu SIC kriteri ile belirlenmiştir. ***, %1 düzeyinde anlamlılığı gösterir.

Değişkenler arasında bir uzun dönem (eşbütünleşme) ilişkisinin varlığı belirlendikten sonra değişkenlerin uzun dönem katsayıları tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo 7’de verilmiştir. Bu sonuçlara göre; uzun dönemde küreselleşme katsayısının negatif ancak istatistiki olarak anlamlı olmadığı görülmektedir. Bu durum uzun dönemde küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında uzun dönemde anlamlı bir ilişkinin olmadığına işaret etmektedir. Sabit sermaye yatırımlarının katsayısı pozitif ve %1 anlamlılık düzeyinde istatistiki olarak anlamlı bulunmuştur. Bu durum uzun dönemde sabit sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeyi artırdığı anlamına gelmektedir. Diğer taraftan enerji tüketimi katsayısının pozitif ve %5 anlamlılık seviyesinde istatistiki olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuç uzun dönemde enerji tüketiminin ekonomik büyümeyi artırdığı anlamına gelmektedir. Son olarak; teknolojik yenilik katsayısının pozitif ve %1 anlamlılık seviyesinde anlamlı bulunması uzun dönemde teknolojik yeniliklerdeki artışın ekonomik büyümeyi artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

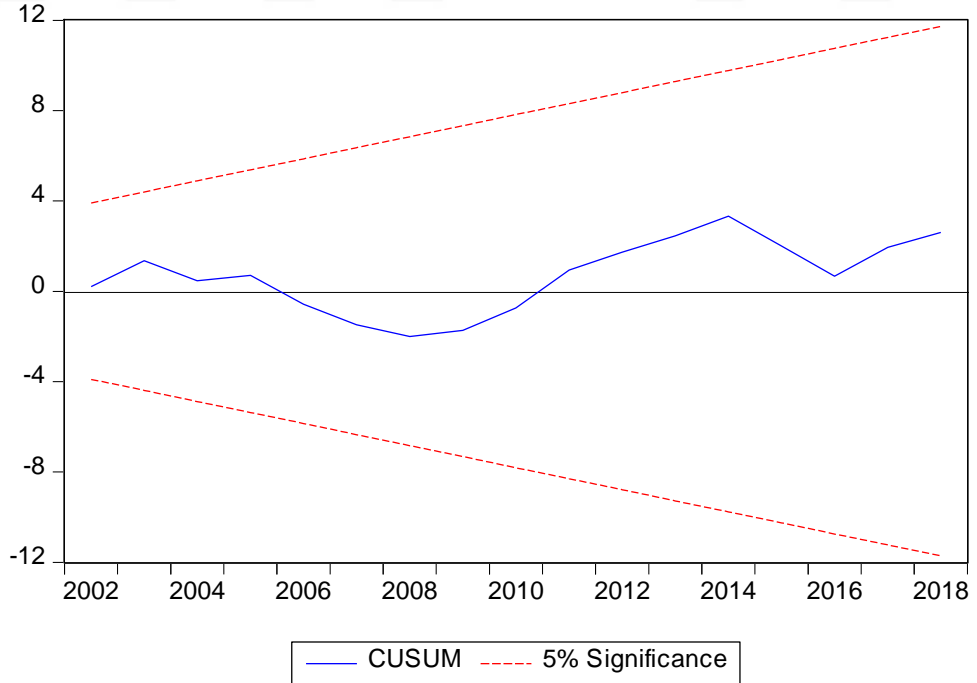
Modelin tanısal testlerine bakıldığında; otokorelasyon ve değişen varyans problemi ile fonksiyonel form hatasının bulunmadığı ve normal dağılım sergilendiği görülmektedir. Modelin uzun dönem katsayılarının istikrarlı olup olmadığını belirlemede kullanılan CUSUM ve CUSUM² testlerinden elde edilen sonuçlar, Grafik 1 ve Grafik 2’de sunulmuştur. Elde edilen bulgular, test değerlerinin iki band arasında

kaldığını dolayısıyla uzun dönem katsayılarının zaman içinde istikrarlılık gösterdiğini ortaya koymaktadır.

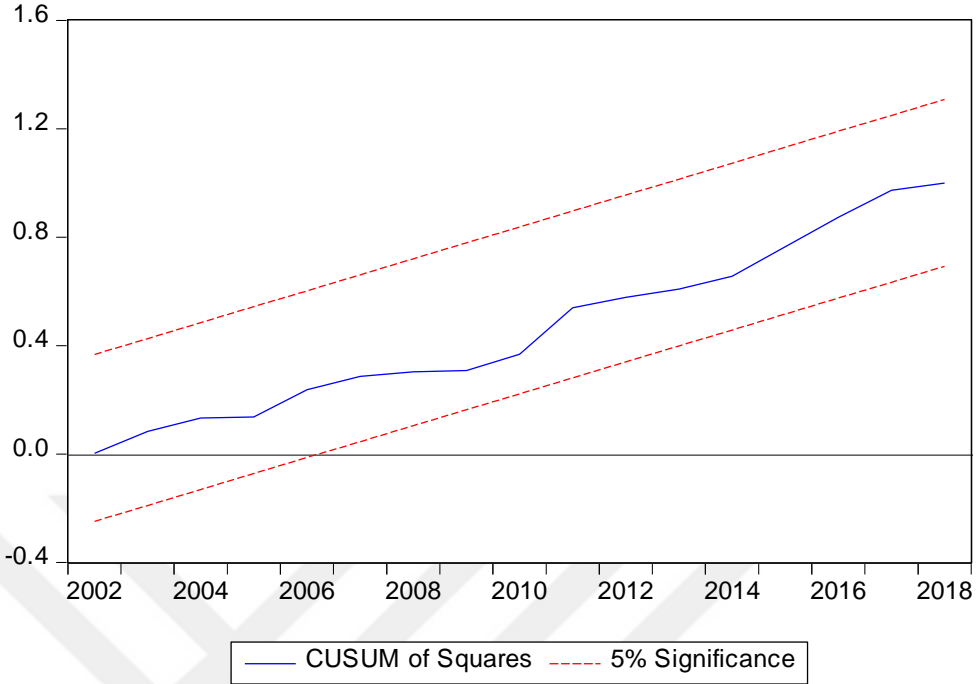
Tablo 7: ARDL Modeli Tahmin Sonuçları

Panel A: Uzun dönem lnGDP/lnGLB,lnCAP,lnEN,lnTEC		
Değişkenler	Katsayılar	t-istatistiği
Sabit	9.101	7.020***
lnGLB	-0.113	-0.851
lnCAP	0.467	14.509***
lnEN	0.161	2.236**
lnTEC	0.069	4.542***
Panel B: Tanısal testler		
R ²	0.998	
Düzeltilmiş-R2	0.998	
F-istatistiği	2232.216***	
Breusch-Godfrey LM testi	1.994 (0.172)	
ARCH LM testi	1.098 (0.348)	
J-B normallik testi	1.595 (0.450)	
Ramsey RESET testi	0.270 (0.608)	

Not: Uygun gecikme uzunluğu, SIC kriteri ile belirlenmiştir. Parantez içindeki değerler olasılık değerlerini ifade eder. *** ve ** sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı gösterir.

Şekil 2: CUSUM Test Sonucu

Şekil 3: CUSUM² Test Sonucu

ARDL modeli tahmin sonuçlarının yanı sıra değişkenlerin uzun dönem katsayıları DOLS, FMOLS ve CCR tahmin teknikleri yardımıyla da tahmin edilmiş, elde edilen sonuçlar Tablo 8’de sunulmuştur. Sonuçlar küreselleşmeyle ekonomik büyüme arasında uzun dönemde negatif bir ilişkinin olduğu yani küreselleşmenin ekonomik büyümeyi düşürdüğü yönündedir. Sabit sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde pozitif bir etkisinin olduğu görülmektedir. Diğer taraftan enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığının yanı sıra teknolojik yenilikler ile ekonomik büyüme arasında da pozitif bir ilişki belirlenmiştir.

Tablo 8: Uzun Dönem Tahmin Sonuçları

Değişkenler	DOLS Katsayılar	FMOLS Katsayılar	CCR Katsayılar
lnGLB	-0.230***	-0.419***	-0.391***
lnCAP	0.409***	0.323***	0.327***
lnEN	0.110***	0.096***	0.100***
lnTEC	0.052***	0.044***	0.045***
Sabit	9.009***	10.035***	9.973***
Tanısal Testler			
R ²	0.999	0.998	0.998
Adj. R ²	0.999	0.998	0.998
SE of regression	0.008	0.011	0.011
SSR	0.001	0.002	0.002

Not: Uygun gecikme uzunluğu, SIC kriteri ile belirlenmiştir. *** %1 düzeyinde anlamlılığı gösterir.

Çalışmada son olarak değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisi, Toda-Yamamoto nedensellik testi ile araştırılmıştır. Toda-Yamamoto nedensellik testi sonuçları, Tablo 9'da verilmiştir. Elde edilen bulgular küreselleşme ve sabit sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru işleyen bir nedensellik ilişkisi belirlenememiştir. Diğer taraftan ekonomik büyümeden küreselleşme ve sabit sermaye yatırımlarına doğru işleyen bir nedensellik tespit edilmiştir. Teknolojik yenilikler ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik söz konusudur. Ayrıca enerji tüketiminden ekonomik büyümeye doğru işleyen bir nedensellik ilişkisi de bulunmuştur. Tersiy nde bir nedensellik ilişkisine rastlanamamıştır.

Tablo 9: Toda-Yamamoto Nedensellik Testi Sonuçları

Hipotezler	k+dmax	MWALD istatistiği	Olasılık	Nedensellik
lnGLB => lnGDP	1+1	0.930	0.334	Yok
lnCAP => lnGDP	1+1	1.426	0.232	Yok
lnEN => lnGDP	1+1	2.738	0.097*	Var
lnTEC => lnGDP	1+1	6.368***	0.002	Var
lnGDP => lnGLB	1+1	9.539**	0.048	Var
lnGDP => lnCAP	1+1	3.699**	0.054	Var
lnGDP => lnEN	1+1	0.180	0.671	Yok
lnGDP => lnTEC	1+1	6.052**	0.013	Var

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 düzeyinde anlamlılığı gösterir.

SONUÇ

Küreselleşme süreci, olumlu ve olumsuz etkileriyle günümüz dünyası için artık vazgeçilmez, engellenemez ve geri dönülmez bir hal almaktadır. Küreselleşmenin çok yönlü bir süreç olduğunu ve daima tartışmaya açık olduğu görülmektedir. Küreselleşmeyle birlikte kalabalıklaşan dünyada küresel mal talebindeki artışın dünya kaynaklarına verdiği zarar nedeniyle 20 ila 30 yıl içinde kaynakların azalabileceği düşünülmektedir. Bu sebeple gelişmekte olan ülkelerin olumsuz etkilenmesiyle küresel yoksulluk kavramı ortaya çıkmaktadır.

Küreselleşme özellikle finansal ve ticari sistemin serbestleştirilmesi bağlamında düşünüldüğünde gelişmekte olan ülkelerde önemli maliyetler yükleyebilmekte ve ekonomileri olumsuz etkileyebilmektedir. Dış ticaret bağlamında ihracatın artış oranının ithalatın artış oranından çok yüksek seyretmesi dışa bağımlılığı artırdığı gibi ülkeden döviz çıkışına neden olmakta ve yerel firmaların rekabetini olumsuz etkileyebilmektedir. Diğer taraftan yabancı sermayenin daha çok borsa, faiz ve döviz piyasasını tercih etmesi, spekülâtif eğilimleri artırması ülke ekonominde dalgalanmalara neden olabilmektedir. Reel sektörü tercih etmiş olan yabancı sermayenin yıl sonu karının önemli bir kısmını ana ülkesine transfer etmesi bir diğer önemli maliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu gelişmeler nedeniyle küreselleşmenin gelişmekte olan ülke ekonomisini zayıflatabileceği iddia edilmektedir.

Bu tez çalışmasının temel amacı; küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi teorik ve ampirik (ekonometrik) açıdan araştırmaktır. Küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki, Türkiye örneğinde 1987-2018 dönemi dikkate alınarak ekonometrik açıdan incelenmiştir. Ekonometri analizinde zaman serisi tekniklerinin kullanılması yatmaktadır. Ampirik analiz küreselleşme-ekonomik büyüme ilişkisi üzerinde yoğunlaşmakla birlikte enerji tüketimi, sabit sermaye yatırımları ve teknolojik yenilikler ekonomik büyümenin belirleyicileri olarak modele dahil edilmişlerdir.

Ekonometrik metodolojide ilk olarak; değişkenlerin birim kök özelliklerini Vogelsang-Perron tek yapısal kırılmalı birim kök testi ile araştırılmıştır. İkinci olarak; değişkenler arasında bir uzun dönem ilişkisinin yani eşbütünleşmenin olup olmadığı

ARDL sınır testi ile incelenmiştir. Üçüncü olarak; uzun dönem katsayıları ARDL, DOLS, FMOLS ve CCR yaklaşımlarıyla tahmin edilmiştir. Son olarak; değişkenler arasındaki nedensellik ilişkilerinin analizinde Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmıştır.

Ampirik analizlerden elde edilen bulgular şu şekilde sıralanabilir:

- Birim kök test sonuçları her bir değişkenin düzey değerinde durağan olmadığını ancak birinci farklarının alınmasıyla birlikte durağan hale geldiğini ortaya koymuştur. Sonuçlar aynı zamanda ekonomik büyüme, küreselleşme, sabit sermaye, enerji tüketimi ve teknolojik yenilikler ile ilgili kırılma tarihlerinin sırasıyla 2001, 2003, 1998, 2009 ve 2000 olduğunu belirlemiştir.
- Birim kök analizinden sonra VAR modeli yardımıyla ARDL sınır testi için gerekli olan uygun gecikme uzunluğunun belirlenmesine geçilmiştir. SIC ve HQ kriterleri dikkate alındığında uygun gecikme uzunluğu 1 olarak tespit edilmiştir.
- ARDL sınır testinde SIC kriterine göre uygun gecikme uzunluğu 1 olarak seçilmiştir. F istatistiğinin 6.29 olarak ve %1 anlamlılık seviyesinde üst kritik değer olan 4.37 değerinden büyük olması değişkenler arasında yani küreselleşme, sabit sermaye yatırımları, enerji tüketimi, teknolojik yenilikler ve ekonomik büyüme arasında bir eşbütünleşme yani uzun dönem ilişkisinin olduğunu göstermiştir. ECT katsayısının negatif ve istatistiki olarak anlamlı bulunması da değişkenler arasında bir uzun dönem ilişkisinin varlığını desteklemiştir.
- ARDL modelinin yanı sıra değişkenlerin uzun dönem katsayıları DOLS, FMOLS ve CCR tahmin teknikleri yardımıyla da tahmin edilmiştir. Sonuçlar küreselleşmeyle ekonomik büyüme arasında uzun dönemde negatif bir ilişkinin olduğu yani küreselleşmenin ekonomik büyümeyi azalttığı yönündedir.
- Uzun dönem tahmin sonuçları, sabit sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığını belirlemiştir. Bu durum sabit

sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeyi uzun dönemde artırdığını göstermiştir.

- Diğer taraftan, enerji tüketimi ile ekonomik büyüme arasında pozitif bir ilişkinin varlığı tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, enerji tüketimi ekonomik büyümeyi hızlandırmaktadır.
- Uzun dönemde son olarak; teknolojik yenilikler ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemiştir. Bu sonuca göre; teknolojik yenilikler ekonomik büyümeyi artırmaktadır.
- Değişkenler arasındaki nedensellik ilişkisinin araştırılmasında Toda-Yamamoto nedensellik testi kullanılmıştır. Nedensellik sonuçlarına göre; küreselleşme ve sabit sermayeden ekonomik büyümeye doğru işleyen bir nedensellik ilişkisi belirlenmemiştir.
- Ekonomik büyümeden küreselleşme ve sabit sermaye yatırımlarına doğru işleyen bir nedensellik tespit edilmiştir.
- Teknolojik yenilikler ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü bir nedensellik söz konusudur.
- Ayrıca enerji tüketiminden ekonomik büyümeye doğru işleyen bir nedensellik ilişkisi de bulunmuştur. Ters yönde bir nedensellik ilişkisine rastlanamamıştır.

Uzun dönemde küreselleşme ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişkinin bulunması yani küreselleşmenin ekonomik büyümeyi azalttığı yönünde ampirik bir bulgunun elde edilmiş bulunması Türkiye ekonomisinde küreselleşmenin ekonomik büyüme önünde önemli bir engel olduğunu ortaya koymaktadır. Aslında bu durum ekonomik küreselleşmenin iki temel dinamiği olan dış ticaret ve yabancı sermaye yatırımları ile daha iyi açıklanabilecek bir durumdur.

Türkiye 1980’li yıllardan itibaren ihracat teşvikleri ile bir yandan ihracat odaklı bir kalkınma modeli benimserken diğer taraftan da ithalat üzerindeki engelleri kaldırarak dış ticaretini önemli ölçüde dışa açmış bir ülkedir. Ancak ekonomik gelişmeler ithalattaki artışların ihracattaki artışlardan çok daha büyük olduğunu bu nedenle de dış ticaret ve cari açığı körükleyen bir yapı arz ettiğini ortaya koymaktadır. İthalat içerisinde enerji maliyetlerinin önemli bir pay aldığı bilinmektedir. Aynı

zamanda hammadde ve ara mallarının da önemli bir kısmının ithal edildiği bilinmektedir. Bu durum maliyet enflasyonunu körükleyerek ekonomik büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Diğer taraftan ithalatın bu kadar hızlı gelişmesi ülkeden önemli ölçüde dövizin yurt dışına çıkması demektir. Döviz kurlarındaki artış milli paranın değer kaybetmesi ve reel olarak erimesi anlamına gelmektedir. Bu durum ülke içinde yerli mal ve hizmetleri yabancı mal ve hizmetlerle olan rekabetini bozarak ekonomik büyümeyi zayıflatmaktadır. Dolayısıyla küreselleşmenin bir ölçütü olan ticari dışa açıklığın artması ihracat yerine ithalatı ön plana çıkarmakta bu durum da ülke ekonomisinin gelişmesini zayıflatmaktadır. Bu nedenle ithalat yerine ihracat üzerinde daha fazla yoğunlaşmak ithal edilen mal ve hizmetlerin ikamesi olan yerli mal ve hizmetleri üreten sektörlerin geliştirilmesi, olmayanların ise kamu ve özel sektör tarafından kurulmasının teşvik edilmesi önemli bir politika önerisi olarak sunulabilir.

Ekonomik küreselleşmenin bir diğer dinamiği olan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki etkisi de değerlendirilebilir. Yabancı sermaye yatırımlarının reel sektörün yanı sıra finans sektörüne yöneldiği yani borsa, bankacılık sektörü ve diğer finansal alanları tercih ettiği bilinmektedir. Kısa ve orta vadede faiz ve rant geliri elde etmeyi amaçlayan bu tür yabancı sermaye girişlerinin finans sektöründe istikrarı bozduğu, reel sektörün finans teminini zorlaştırdığı ve dolayısıyla ekonomik büyümeyi olumsuz etkilediği söylenebilir. Ayrıca, reel sektörü tercih eden yabancı sermayenin ise elde edilen karın önemli bir kısmının yurt dışındaki ana ülkeye transfer ettiği ve teknolojik bilginin önemli bir kısmını aktarmadığı bilinen bir gerçektir. Bu durum, reel sektörün ihtiyaç duyduğu dövizin daralması anlamına gelmektedir. Bu gelişmeler yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerindeki olumsuz etkilerini ortaya koymaktadır. Bu nedenle reel sektöre yönelik yabancı sermaye girişlerinin ön plana alınması, teşvik edilmesi önemli bir politika önerisi olarak sunulabilir.

Bu gelişmeler ışığında; küreselleşmenin hızlanmasıyla birlikte ihracata ve reel sektöre yönelik yabancı sermaye yatırımlarına odaklı politikalar üzerinde yoğunlaşılması ülkenin büyümesi ve kalkınmasında etkili olacaktır.

Bu tez çalışması ileride gerçekleştirilecek ampirik çalışmalara ışık tutabilmektedir. Şöyle ki; ileriki zaman serisi çalışmalarında küreselleşmenin alt göstergeleri olan ekonomik, politik, sosyal ve finansal küreselleşme ekonomik büyüme modeline alınarak ampirik analiz gerçekleştirilebilir. Böylece küreselleşme ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki farklı yönlerden ve karşılaştırmalı olarak araştırılabilir ve çok yönlü politika önerileri geliştirilebilir.

KAYNAKÇA

- Aghion, P., Akcigit, U., & Howitt, P. (2015). The Schumpeterian Growth Paradigm. *The Schumpeterian growth paradigm. Economics*, 557-575.
- Alkın, E. (1987). *Gelir ve Büyüme Teorisi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Altın, A., Bozkurt, E., & Toktaş, Y. (2018). Küreselleşme ve Ekonomik Büyüme: Yükselen Piyasa Ekonomileri İçin Bir Uygulama. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 117-162.
- Algan, N., & Bayraktar, M. (2018). Schumpeter ve Yaratıcı Yıkım Teorisi . *Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi (ICPESS)*, (s. 551-565).
- Akdemir, A. M. (2004). Küreselleşme ve Kültürel Kimlik Sorunu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*.
- Aksu, L. (2014). İktisat Ekollerinin İktisadî Büyüme Konusundaki Düşünceleri Ve Modellerinin Analizi. *Türk Dünyası Araştırmaları*, 351-392.
- Aktaş, C. (2009). Türkiye'nin İhracat, İthalat Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Analizi. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 35-47.
- Andrea, L. (2003). Smith, Marshall and Young on Division of Labour and Economic Growth. *The European Journal of the History of Economic Thought*, 81-108.
- Apaydın, Ş. (2019). Türkiye'de İktisadi Küreselleşmenin Büyüme Üzerindeki Yapısal ve Tarihsel Etkileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Akademik İzdüşüm Dergisi*, 1-27.
- Artan, S., Kalaycı, C., & Hayaloğlu, P. (2014). Küreselleşme Farklı Gelir Grubundaki Ülkelerde Ekonomik Büyümeyi Nasıl Etkilemektedir? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 119-152.
- Aslan, Ö., & Korap, H. (2006). Türkiye'de Finansal Gelişme Ekonomik Büyüme İlişkisi. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1-20.
- Austin, W. (2001). Nursing Ethics in an Era of Globalization. *Advances In Nursing Science*, 1-18.

- Aynaoui, K. E., A. I., & Loungani, P. (2019). Making Globalization Inclusive: Job Creation and Wage Inequality in Developing Economies. *Open Economies Review*, 837-840.
- Bakan, S., & Şentürk, M. (2012). Finansal Küreselleşme Ekseninde Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri Üzerine Bir Araştırma. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 45-64.
- Bakan, S., & Tuncel, G. (2012). Küreselleşmenin Ulus Devlet Üzerindeki Etkisi. *Birey ve Toplum*, 51-65.
- Bartelson, J. (2000). Three Concepts of Globalization. *International Sociology*, 180-196.
- Bell, D. (2003). History and Globalization: Reflections On temporality. *International Affairs*, 801-8014.
- Birdsall, N., & Hamoudi, A. (2002). *Commodity Dependence, Trade, and Growth: When 'Openness' is Not Enough*. Center for Global Development Working Paper (7).
- BWP. (1999). *The IMF's Enhanced Structural Adjustment Facility (ESAF): Is It Working?* UK: Bretton Woods Project.
- Can, M. (2016). Ekonomik Küreselleşme Sofistike Mamül Üretimini Etkiler mi? : Güney Kore Örneğinde Ampirik Bir Analiz. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 21-38.
- Can, M., & Doğan, B. (2016). Küreselleşme ve Enerji Tüketimi Gelişimi: Türkiye Örneğinde Eşbütünlük Analizi . *Maliye Dergisi*, 59-70.
- Castells, M. (1999, September). *Information Technology, Globalization and Social Development*. United Nations Research Institute for Social Development: <http://www.unrisd.org/> adresinden alındı
- Chang, C., Berdiev, A., & Lee, C. (2013). Energy Exports, Globalization and Economic Growth: The Case Of South Caucasus. *Economic Modelling*, 333-346.

- Chang, C. P., & Lee, C. C. (2010). Globalization and Economic Growth: A Political Economy Analysis for OECD Countries. *Global Economic Review* 39(2), 151-173.
- Curtis, F. (2009). Peak globalization: Climate change, oil depletion and global trade. *Ecological Economics*, 427-434.
- Çelik, M. Y. (2012). Boyutları Ve Farklı Algılarıyla Küreselleşme. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 57-74.
- Deacon, B. (2000). Eastern European Welfare States: The Impact Of The Politics Of Globalization. *European Social Policy*, 146-161.
- Defeo, O., & Castilla, J. C. (2012). Governance And Governability Of Coastal Shellfisheries İn Latin America And The Caribbean: Multi-Scale Emerging Models And Effects Of Globalization And Climate Change. *Current Opinion in Environmental Sustainability*, 344-350.
- Denmark, M. o. (2005, Ağustos). Globalisation. Ministry of Foreign Affairs of Denmark.
- Díaz-Alejandro, C. (1985). Good-Bye Financial Repression, Hello Financial Crash. *Journal of Development Economics*, 1-24.
- Dikkaya, M., & Deniz, F. (2006). Ekonomik Küreselleşmenin Yol Açtığı Problemler: Teorik Bir Bakış. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 163-181.
- Dinopoulos, E., & Şener, F. (2007). New Directions in Schumpeterian Growth Theory. *Elgar Companion to Neo-Schumpeterian Economics*, Edward Elgar, 1-16.
- Doğan, B. (2017). Ekonomik Küreselleşme ve Büyüme İlişkisi: Türkiye Örneği Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi. *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 19-27.
- Doğan, B., & Can, M. (2016). Küreselleşmenin Büyümeye Etkisi: Güney Kore Örneğinde Eşbütünleşme Analizi. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* , 197-220.
- Dogan, B., & Deger, O. (2016). How Globalization and Economic Growth Affect Energy Consumption: Panel Data Analysis in the Sample of Brazil, Russia,

- India, China Countries. *International Journal of Energy Economics and Policy*, 806-813.
- Dollar, D. (2001). *Globalization, Inequality, and Poverty since 1980*. Washington: World Bank.
- Domar, E. (1947). Expansion and employment. *The American Economic Review*, 34-55.
- Dreher, A. (2006). Does Globalization Affect Growth? Evidence From a New Index of Globalization. *Applied Economics*, 1091-1110.
- Eckhardt, G. M., Dholakia, N., & Varman, R. (2012). Ideology for the 10 Billion: Introduction to Globalization of Marketing Ideology. *Journal of Macromarketing*.
- Egbetunde, T., & Akinlo, A. E. (2015). Financial Globalization and Economic Growth in Sub-Saharan Africa: Evidence from Panel Cointegration Tests. *African Development Review*, 27(3), 187-198
- El-Erian, M. (2006). *Reforming the IMF for the 21st Century: Institute for International Economics Special Report 19*. Washington.
- Eltis, W. (2000). *Adam Smith's Theory of Economic Growth. In the Classical Theory of Economic Growth*. Palgrave Macmillan: London.
- Eren, M., & Çütçü, İ. (2017). Küreselleşmenin Ekonomik Büyümeye Etkisi: Türkiye Üzerine Ekonometrik Bir Analiz. *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 47-61.
- Ertürk, H., & Tosun, E. (2009). Küreselleşme Sürecinde Kentlerde Mekansal, Sosyal ve Kültürel Değişim: Bursa Örneği. *U.Ü. Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37-53.
- Feng, G. (2018). On the Economic Long Wave. *China Political Economy*, 181-206.
- Ferreira, P. C., & Rossi, J. L. (2003). New Evidence From Brazil On Trade Liberalization And Productivity Growth. *international Economic Review*, 1383-1405.

- Galindo, A., Micco, A., & Ordoñez, G. (2002). Financial Liberalization and Growth: Empirical Evidence. *Inter-American Development Bank*, 1-35.
- Galor, O. (2005). From Stagnation to Growth: Unified Growth Theory. *Handbook of Economic Growth*, 171-293.
- Globalization, W. C. (2004). *A Fair Globalization: Creating Opportunities for All*. Geneva: International Labor Organization.
- Gökbunar, R., Özdemir, H., & Alpaslan, U. (2008). Küreselleşme Kıskaçındaki Refah Devletinde Sosyal Refah Harcamaları. *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 158-173.
- Gürkan, B. (2016). Küreselleşmenin Müziği-Müziğin Küreselleşmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1446-1457.
- Griffin, K. (2003). Economic Globalization and Institutions of Global Governance. *Development and Change*, 789-808.
- Ha, E. (2016). The Impact of Democracy, Government Ideology, and Globalization on Social Spending in Less Developed Countries. *International Journal of Comparative Sociology*.
- Harrod, R. (1939). An Essay in Dynamic Theory. *Harrod, R. F. (1939). An essay in dynamic theory. The economic journal*, 14-33.
- Hassan, S. T., Xia, E., Huang, J., Khan, N. H., & Iqbal, K. (2019). Natural Resources, Globalization, and Economic Growth: Evidence from Pakistan. *Environmental Science and Pollution Research*, 26(15), 15527-15534.
- Held, D., McGrew, A., Goldblatt, D., & Perraton, J. (1999). Globalization. *Global Governanc*, 483-496.
- Hodgson, D. (2009). Comparative Studies in Society and History . *Malthus' Essay on Population and the American Debate over Slavery*, 742-770.
- Hughes, D. M. (2001). Globalization, Information Technology and Sexual Exploitation of Women and Children. *Rain and Thunder: A Radical Feminist Journal of Discussion and Activism (13)*, 1-3.

- Hveem, H. (2000). Explaining the Regional Phenomenon in an Era of Globalization. *Political Economy and the Changing Global Order*, 2, 70-81., 294-305.
- Ip, K. (2017). Global Distributive Justice. *Oxford Research Encyclopedia*, 1-25.
- Jackson, L. (2016). Globalization and Education. *Oxford Research Encyclopedia*, 1-23.
- James, H. (2001). *The End of Globalization: Lessons from the Great Depression*. Cambridge: Harvard University Press.
- Jaumotte, F., Lall, S., & Papageorgiou, C. (2013). Rising Income Inequality: Technology, or Trade and Financial Globalization? *IMF Economic Review*, 271-309.
- Jones, C. (2001). *İktisadi Büyümeye Giriş*. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Letiche, J. M. (1960). Adam Smith and David Ricardo on Economic Growth. *The Punjab University Economist*, 7-35.
- Kandır, S. Y., İskenderoğlu, Ö., & Önal, Y. (2007). Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Araştırılması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 311-326.
- Kaynak, M. (2009). *Büyüme Teorileri Giriş*. Ankara: Gazi Kitabevi Yayınları.
- Keengwe, J. (2018). Globalization, Digital Technology, and Teacher Education in the United States. *Oxford Research Encyclopedia*, 1-19.
- Kellner, D. (1998). Globalization and the Postmodern Turn. *lobalization and Europe: Theoretical and Empirical Investigations*.
- Khan, A. A., & Bano, N. (2007). Declining Indian Agricultural Trade in an Unequal World: A Perspective. *Global Business Review*, 8(1), 99-117.
- Khor, M. (2000). Globalization and the South: Some Critical Issues. *United Nations Conference on Trade and Development*, (s. 1-64). Havana, Cuba.
- Kıvılcım, F. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Sürecinin Gelişmekte Olan Ülke Türkiye Açısından Değerlendirilmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2019-230.

- Kibritçiöğlu, A. (1998). İktisadi Büyümenin Belirleyicileri ve Yeni Büyüme . *AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi Modellerinde Beşeri Sermayenin Yeri*, 207-230.
- Kilic, C. (2015). Effects of Globalization on Economic Growth: Panel Data Analysis for Developing Countries. *Petroleum-Gas University of Ploiesti Bulletin, Technical Series*, 67(1).
- King, M. (2007). Through the Looking Glass: Reform of the International Institutions. *The Australian Economic Review*, 123-128.
- Kumcu, E., & Eğilmez, M. (2005). *Ekonomi Politikası Teori ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Kurtz, M., & Brooks, S. (2011). Conditioning the “Resource Curse”: Globalization, Human Capital, and Growth in Oil-Rich Nations. *Comparative Political Studies*, 747-770.
- Kurz, H. D. (2003). *Innovation, Knowledge and Growth: Adam Smith, Schumpeter and the Moderns*. London.
- Kürkçü, D. D. (2013). Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar.
- Labonte , R., & Schrecker, T. (2006). Globalization and Social Determinants of Health: Analytic and Strategic Review Paper. *Institute of Population Health*, 1-51.
- Labonté, R. (2018). Reprising The Globalization Dimensions Of International Health. *Globalization and Health*, 1-5.
- Latif, Z., Mengke, Y., Latif, S., Ximei, L., Pathan, Z. H., Salam, S., & Jianqiu, Z. (2018). The Dynamics of ICT, Foreign Direct Investment, Globalization and Economic Growth: Panel Estimation Robust to Heterogeneity and Cross-Sectional Dependence. *Telematics and Informatics Volume 35, Issue 2*, 318-328.
- Lee, K., Sridhar, D., & Patel , M. (2009). Bridging the Divide: Global Governance of Trade and Health. *Lancet* , 416-422.

- Lonescu, A. (2014). The Functionality of IMF Programs in Economics. . *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 116, 4135-4139.
- Levy, B. (1997). Globalization and Development: Facing the Challenges. *The Political Economy of Globalization*, 315-335.
- Li, X. (2003). Trade Liberalization And Real Exchange Rate Movement. *IMF Working Paper*, 1-37.
- Li, X. (2004). Trade Liberalization and Real Exchange Rate Movement. *IMF Staff Papers*, 553-584.
- Lundsgaarde, E. (2018). Contextualising Globalization Scepticism. *Danish Institute for International Studies*, 9-13.
- Maddison, A. (2001). *Development Centre Studies The World Economy A Millennial Perspective: A Millennial Perspective*. Paris: OECD Publishing.
- Mahiroğulları, A. (2005). Küreselleşmenin Kültürel Değerler Üzerine Etkisi. *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 1275-1288.
- Majidi, A. F. (2017). Globalization and Economic Growth: The Case Study of Developing Countries. *Asian Economic and Financial Review*, 7(6), 589-599.
- Manivannan, M. (2008). Globalization of Technology–Imagine the Possibilities Socio-Economic, Political and Cultural Implications and Thought Leadership. *International Conference on Engineering & Technology: Globalization of Technology - Imagine the Possibilities!* (s. 112). Nashville, Tennessee: IAJC-IJME International Conference.
- Milner, H. V. (2005). Globalization, Development, and International Institutions: Normative and Positive Perspectives. *Perspectives on Politics*, 833-854.
- Miser, R. (2002). "Küreselleşen Dünyada Yetişkin Eğitimi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 55-60.
- Muraille, E. (2020). Ethical Control of Innovation in a Globalized and Liberal World: Is Good Science Still Science? . *Endeavour*, 1-14.
- Naím, M. (2020). Globalization. *Foreign Policy*, 28-34.

- Nam, Y. (2019). Do Welfare Benefits Compensate For Globalization Among Affluent Democracies? *European Social Policy*, 1-18.
- Nguyen, L. (2009). *Guerilla Capitalism - The State in the Market in Vietnam*. Chandos.
- Näsström , S. (2003). What Globalization Overshadows. *Political Theory*, 808-834.
- Ohanian, L. (2008). Back to the Future with Keynes. *Federal Reserve Bank of Minneapolis Quarterly Review*, 10-16.
- Olimpia, N., & Stela, D. (2017). Impact of Globalisation On Economic Growth in Romania: An Empirical Analysis of Its Economic, Social and Political Dimensions. *Studia Universitatis Vasile Goldis Arad – Economics Series*.
- Olusi, J. O., & Folorunso, B. A. (2006). Analyzing the Impact of Globalization on Economic Development in Developing Economies: An Application of Error Correction Modelling (ECM) To Nigeria. *Applied Econometrics and International Development*, 173-182.
- Onur, S. (2005). Finansal Liberalizasyon ve GSMH Büyümesi Arasındaki İlişki. *ZKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 127-152.
- Onzivu, W. (2006). Globalism, Regionalism, or Both: Health Policy and Regional Economic Integration in Developing Countries, an Evolution of a Legal Regime. *Minnesota Journal of International Law*, 111-187.
- Öztürk, M. (2020). Küreselleşme Sürecinde Ekonomik Büyümenin İşsizlik Türleri Üzerindeki Etkisi. *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, 45-68.
- Öztürk, M., & Zeren, F. (2019). Finansal Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: D-8 Ülkeleri Örneği. *Artuklu İnsan ve Toplum Bilim Dergisi*, 60-73.
- Parasız, İ. (2003). *İktisadi Büyüme Teorileri*. Bursa: Ezgi Yayınları.
- Pirie, I. (2006). Social Injustice and Economic Dynamism in Contemporary Korea. *Critical Asian Studies*, 211-243.
- Pooch, M. (2016). Globalization and Its Effects. M. Pooch içinde, *DiverCity – Global Cities as a Literary Phenomenon* (s. 15-26).

- Qadri, B., & Bhat, M. A. (2018). Interface between Globalization and Technology. *Asian Journal of Managerial Science*, 1-6.
- Razavi, S., & Pearson, R. (2004). *Globalization, Export-oriented Employment and Social Policy: Gendered Connections*. Palgrave Macmillan, London.
- Robertson, R. (1996). *Globalleşme*. Ankara: Vadi Yayınevi.
- Robertson, R. (1987). Globalization Theory and Civilization Analysis. *Comparative Civilizations Review*, 20-30.
- Rowden, R. (2001). *IMF-WB-WTO Synthesis Report*. Washington: United Nations.
- Rudha, N., & Jensen, N. (2011). Globalization and the Politics of Natural Resources. *Comparative Political Studies*, 639-661.
- Sachs, J., Yang, X., & Zhang, D. (2000). Globalization, dual economy, and economic development. *China Economic Review*, 189-209.
- Samimi, P., & Jenatabadi, H. S. (2014). Globalization and Economic Growth: Empirical Evidence on the Role of Complementarities. *PloS one*.
- Santiago, R., Fuinhas, J. A., & Marques, A. C. (2020). The Impact of Globalization and Economic Freedom on Economic Growth: The Case of The Latin America and Caribbean Countries. *Economic Change and Restructuring*, 61-85.
- Schöneck, N., & Mau, S. (2015). Coming Together Or Growing Apart? Globalization, Class And Redistributive Preferences. *European Social Policy*, 454-472.
- Schumpeter, J. (1964). *Business Cycles: A Theoretical, Historical and Statistical Analysis of the Capitalist Process*. New York: McGraw Hill Book Company.
- Shangquan, G. (2000). Economic Globalization: Trends, Risks and Risk Prevention. *CDP Background Paper*, 1-8.
- Smith , R., & Hanefeld, J. (2018). Globalization, Trade, and Health Economics . *Oxford Research Encyclopedia*, 1-26.
- Solow, R. (1957). Technical Change and the Aggregate Production Function. *The Review of Economics and Statistics*, 312-320.

- Sraffa, P. (1951). *The Works and Correspondence of David Ricardo*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Suci, S., Asmara, A., & Mulatsih, S. (2016). The Impact of Globalization on Economic Growth in ASEAN. *Bisnis & Birokrasi Journal*, 22(2), 79-87.
- Şiriner, İ., & Doğru, Y. (2005). Türkiye Ekonomisi'nin Büyüme Dinamikleri Üzerine Bir Değerlendirme. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 162-182.
- Talas, M., & Kaya, Y. (2007). Küreselleşmenin Kültürel Sonuçları. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 149-162.
- Tarasov, V., & Tarasova, V. (2019). Harrod–Domar Growth Model with Memory and Distributed Lag. *Axioms*, 1-15.
- Tassej, G. (2008). Globalization of Technology-Based Growth: The Policy Imperative. *The Journal of Technology Transfer*, 560-578.
- Tatar, H. (2007). *Kürenin Halleri, Dine Döner ya da Dinden*. İstanbul.
- Tekbaş, M. (2019). BRICS-T Ülkelerinde Ekonomik Büyüme ve Küreselleşme İlişkisi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 397-412.
- Tsunekawa, K. (2018). Globalization and the Emerging State: Past Advance and Future Challenges. *Emerging States and Economies*, 31-71.
- Tunçe, A. (2016). Küresel-Yerel Ölçek İlişkiselği Bağlamında Devletin Yeniden Ölçeklenmesi. *TMMOB Şehir Plancıları Odası*, 1-6.
- Tümtaş, S., & Ergun, C. (2016). Küreselleşme ve Kentlere Etkileri. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 135-150.
- Türedi, S. (2016). Küreselleşmenin Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Gelişmekte Olan Ülkeler İçin Panel Veri Analizi. *Uluslararası Osmaneli Sosyal Bilimler Kongresi*, 691-703.
- Westney, D. E. (1991). *The Globalization of Technology and the Internationalization of R&D*. Center for International Studies Massachusetts Institute of Technology. adresinden alındı

- Wilde, P. d. (2019). The Making of four Ideologies of Globalization. *European Political Science Review*, 11(1), 1-18.
- Williamson, J., & Mahar, M. (2002). *Finansal Liberalizasyon Üzerine Bir İnceleme*. Ankara: Liberte Yayınları.
- Woods, N. (2008). *Governing the Global Economy: Strengthening Multilateral Institutions*. New York: International Peace Institute.
- World Bank: World Development Indicators*. (tarih yok).
- World Health Organization. (2002). Global crises, global solutions: Managing public health emergencies of international concern through the revised international health regulations. Geneva, Switzerland: World Health Organization.
- Zahonogo, P. (2018). Globalization and Economic Growth in Developing Countries: Evidence from Sub-Saharan Africa. *The International Trade Journal*, 189-208.